U3114
I 210.3
U 7501

لۇشۇن تەرجمە توغرسدا

5000036667

شىنجاڭ خەلق نەشرياتى

图书室
KUTUPXANA

ماۋ جۇشى سوزلىرىدىن ئۈزۈندە

لۇشۇن مەدەنىيەت سېپىدە پۈتۈن مىللەتنىڭ زور كۆپچىلىكىگە ۋەكىللىك قىلىپ كەلگەن ئەڭ توغرا، ئەڭ باتۇر، ئەڭ قەتئىي، ئەڭ سادىق، ئەڭ يالقۇنلۇق، مىسلى كۆرۈلمىگەن مىللىي قەھرىمان. لۇشۇننىڭ يونىلىشى — جۇڭخۇا مىللىتى يېڭى مەدەنىيىتىنىڭ يونىلىشى.

ھەقىقىي بىلىملەرنىڭ ھەممىسى بىۋاستە تەجرىبىدىن باشلىنىدۇ.

تىل ئوڭايلا ئۆگىنىۋالغىلى بولىدىغان نەرسە ئەمەس، بۇنىڭ ئۈچۈن مۇشەققەتلىك ئەمگەك سەرپ قىلماي بولمايدۇ.

مۇندەرىجە

1922

چۇشىنىكسىز ئاھاڭ تەرجىمىسى..................(1)

1925

گەپدانلىق..(8)

1930

"قاتمال تەرجىمە" ۋە "ئەدەبىياتنىڭ سىنىپىيلىكى"......(12)

1931

بىرنەچچە "راۋان" تەرجىمە..........................(48)
ئات ـ كالا قاچىرىقلىرى..............................(53)
يەنە بىر "راۋان" تەرجىمە توغرىسىدا..............(57)
تەرجىمە توغرىسىدا خەت..............................(61)

1932

لۇشۈن تەرجىمە قىلغان، يازغان كىتاپلارنىڭ تىزىمى......(91)

1933

تەرجىمە توغرىسىدا......................(105)
تەرجىمىنى ئاقلايمەن......................(109)
گاسلىقتىن گاچىلىققا......................(113)
تەرجىمە توغرىسىدا(1)......................(117)
تەرجىمە توغرىسىدا(2)......................(121)

1935

تەكرار تەرجىمە قىلمايمۇ بولمايدۇ ....(125)
”ماۋزۇسى قويۇلمىغان“ ماقالىنىڭ كوپىيىسى......................(130)
تەرجىمىدىن تەرجىمە قىلىش توغرىسىدا......................(136)
يەنە تەرجىمىدىن تەرجىمە قىلىش توغرىسىدا......................(140)
چاخچاق چاخچاقچە بولسۇن (A)......................(144)
〔قوشۇمچە〕 ۋېن گۇڭجېڭنىڭ كومپرادورغا يازغان خېتى......................(147)
كومپرادورنىڭ ۋېن گۇڭجېڭغا جاۋابى......................(149)
ھەيرانمەن (B)......................(153)

نەشرىياتتىن

نوۋەتتە، كەڭ ئىشچى - دىخان - ئەسكەرلەر ۋە ئىنقىلاۋىي كادىرلار، ئىنقىلاۋىي زىيالىلار تىل قورالىدىن پايدىلىنىپ، لىن بياۋنى، كۇڭزىنى پىپەن قىلىش ھەرىكىتىنى چوڭقۇر ۋە كەڭ قانات يايدۇرماقتا؛ تىل ماركسىزم - لېنىنىزم، ماۋ زېدوڭ سىشياڭىنى ۋە پارتىيىنىڭ سىياسەت - فاڭجېنلىرىنى تەشۋىق قىلىش، پرولېتارىيات دىكتاتۇرىسىنى مۇستەھكەملەش جەھەتتە كۈچلۈك قورال بولۇش رولىنى جارى قىلماقتا. تەرجىمە تىلىنىڭ لۇغەت تەركىۋىنىڭ بېيىشى ۋە گرامماتىكىلىق تۈزۈلۈش شەكىللىرىنىڭ راۋاجلىنىشى جەھەتتىلا مۇھىم رول ئويناپ قالماستىن، مىللەتلەر ئارا پىكىر - ھېسسىياتنى ئالماشتۇرۇش ۋە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىنى مۇستەھكەملەشتىمۇ ۋاستىچىلىك ۋەزىپىسىنى ئۆتەيدۇ. تەرجىمە خىزمىتىنى قانداق ئىشلەش ۋە ئۇنىڭغا ئىلمىي پوزىتسىيە تۇتۇش جەھەتتە، **جۇڭگو مەدەنىيەت ئىنقىلاۋىنىڭ سەركەردىسى** بولغان لۇشۈن بىزگە نەمۇنە بولىدۇ.

بۇ كىتابچىمىزدا، تەرجىمە ۋە مەتبۇئات ساھەسىدىكى يولداشلارنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن، لۇشۈننىڭ توپلاملىرىدىن تەرجىمە توغرىسىدىكى مۇھاكىمىلىرىنى تاللاپ تونۇشتۇردۇق.

چۇشىنىكسىز ئاھاڭ تەرجىمىسى

1

بىرەر ئىشنىڭ مەڭگۈ يېشىلمەي چىگىش بولۇپ كېتىشى جەھەتتە، بىزنىڭ جۇڭگودىنمۇ بەتتەر ئەل بولمىسا كېرەك. چەتئەللىكلەرنىڭ ئىسىم-پەمىلىلىرىنى تەرجىمە قىلىشتا، ئاھاڭ تەرجىمىسى قوللىنىش، ئەسلىدە، ناھايىتى توغرى، ناھايىتى ئادەتتىكى بىر ئىش ئىدى؛ ئەگەر ھېچقانداق ساۋادى يوق ئادەملەردىنلا ئەمەس ئىكەن، بۇ ھەقتە ھېچقاچان قۇرۇق گەپ قىلىپ ئولتۇرمايتتى. لېكىن شاڭخەي گېزىتلىرىدە (قايسى گېزىت ئىكەنلىگى ئېنىق ئېسىمدە يوق، ھەر ھالدا «يېڭى شېنباۋ» گېزىتى، ياكى بولمىسا «دەۋر» گېزىتى بولسا كېرەك)، دالدىغا موكۇنۇۋېلىپ تاش ئاتىدىغان ئادەملەر مەسخىرە قىلىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇلار: يېڭى ئەدىبىياتچى بولۇشنىڭ ھىكمەتلىرىدىن بىرى "توجيەنافۇ" (تۇرگېنېۋ)، "گوگېلى" (گوگول) دىگەندەك چۇشىنىكسىز سوزلەرنى ئىشلىتىشتىن ئىبارەت، دېيىشىدۇ.

ئىلگىرىدىن تارتىپ ئاھاڭ تەرجىمىسى قوبۇل قىلىنغان

شۇپ، شىزى، پۇتاۋ، لوبۇ، فو، يىلى*)ۋە شۇنىڭدەك ئىسىملارنى قىلچە ئەجەپلەنمەستىن ئىشلىتىۋاتىدۇ-يۇ، پەقەت تەرجىمە بىلەن قوبۇل قىلىنغان بىرنەچچە يېڭى سۆزلەردىن ئالاق-جالاق بولۇشۇپ كېتىپتۇ؛ ئەگەر بىلىپ تۇرۇپ شۇنداق قىلغان بولسا، بۇ — كۈلكىگە قالغىنى؛ ئۇنداق بولمىسا، بىچارە بولغىنى.

ئەمىلىيەتتە، ھازىرقى بىر مۇنچە تەرجىمە قىلغۇچىلار بۇرۇنقى تەرجىمانلارغا قارىغاندا ئىنتايىن جاھىللىشىپ كەتتى. مەسىلەن، جەنۇبىي ۋە شىمالىي سۇلالىلەر دەۋرىدىكى ئادەملەر ھىندۇلارنىڭ ئانەنتو، شىچانەنتو، جيۇمالوشى پو**)......دېگەن

---

*) بۇ سۆزلەر ئەسلىدە سۇغد ۋە سۇرىيە (قەشقەر) تىللىرىدىن خەنزۇ تىلىغا كىرگەن سۆزلەر بولۇپ، ئەسلى مۇنداق: شۇپ (靴) — ئەسلىدە 鞴骑驴 (ھورىكىلۇك) — ئۆتۈك؛ شىزى (狮子) — شىر؛ پۇتاۋ (葡萄) — پۇتاگا (ئۈزۈم)؛ لوبۇ (萝卜) — تۇرۇپ؛ فو (佛) — بۇت؛ يىلى (伊犁) — ئىلى. — ت.

**) ئانەنتو (阿难陀) — ئاناندا، شىچانەنتو (实叉难陀) — سىكسانەنتو — بۇلار تاڭ دەۋرىدە ياشىغان خوتەنلىك تەرجىمانلار، سىكسانەنتو (652—710) ۋۇزېتيەن زامانىسىدا (684—704) ئۇدۇن (خوتەن)دىن بۇددا دىنى كىتاۋىنى ئېلىش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن ئەلچى بىلەن لوياڭغا كېلىپ، بۇددادىنىنىڭ مۇقەددەس كىتاپلىرىنى خەنزۇچىگە تەرجىمە قىلغان؛ جيۇمالوشىپو (鸠摩罗什婆) — كۇماراجىۋا (344 — 413) كۇچارلىق تەرجىمان-راھىپ، ئۇزىنىڭ 800دىن ئوشۇق تالىپلىرى بىلەن بىرلىكتە مەنا تەرجىمە ئۇسۇلىدا، 384 جىلد بۇددا كىتاۋىنى خەنزۇچىگە تەرجىمە قىلغان. بۇلار سانسكرىت (قەدىمقى ھىندۇ تىلى)دىن تەرجىمە قىلغانلىقى ئۈچۈن "ھىندۇلار"دىن بولسا كېرەك، دەپ تونۇلۇشى ئېھتىمال. — ت.

ئىسىملىرىنى تەرجىمەقىلىشتا زومۇ-زو جۇڭگو ئادەملىرىنىڭ قېلىپىغا چۈشۈرۈشنى ھەرگىز خالىمىغان ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇلارنىڭ تەرجىملىرىدىن ھازىرمۇ ئەسلى ئاھاڭىنى پەرەز قىلالايمىز. ئەپسۇسكى گۇاڭشۈينىڭ ئاخىرقى يىللىرىغا كەلگەندە، چەتئەللەردە ئوقۇۋاتقانلارنىڭ گېزىت-ژورناللىرىدا دېيىلىشىچە، چەتئەلدە "كې بوجيەن" دېگەن ئادەم پەيدا بوپتۇ. بۇنىڭغا شۇنداقلا قارىسا، ئۇ ئادەمنى كې جەمەتىنىڭ غوجاكىسى كې جۇگرۇەننىڭ ئاغىسى ئوخشايدۇ، دېگەن گۇمانغا كېلىشى مۇمكىن. لېكىن بەختكە يارىشا ئۇنىڭ فوتو سۈرىتى بولغاچقا، ئۇنىڭ ھېلىقى ئادەم ئەمەس، ھەقىقەتتە روسىيىلىك Kropotkin ئىكەنلىكى مەلۇم بولغان. شۇكىتاپتا "تاۋسىداۋ" دېگەن ئىسىممۇ بار ئىكەن، ئۇنىڭ Dostoievski ياكى Tolstoi ئىكەنلىكىنى ئەسلىيەلمىدىم.

"تۇجيەنافو" (تۇرگېنېۋ) ۋە "گوگېلى" (گوگول) دېگەن خەتلەر بىلەن يېزىش نەپىسلىكتە "كې بوجيەن" دېگەن خەتلەرگە يەتمەيدۇ؛ لېكىن چەتئەللىكلەرنىڭ پەمىلىسىگە «پەمىلىلەر رىسالىسى»دىن تېپىلىدىغان خەتلەرنى ئىشلىتىشنى شەرت قىلىش ھازىرقى تەرجىمانلارغا ئادەت بولۇپ قالغان ئوخشايدۇ، دېمەك، ئۇلار 6سۇلالە دەۋرىدىكى راھىپلاردىنمۇ بەكرەك "ئۆز ئۇلۇشىغە شۈكرى" قىلىدىغان بولۇپ كېتىۋاتىدۇ.

شۇنداق تۇرۇقلۇق بەزىلەرنىڭ دالدا يەردە تۇرۇپ تاش ئاتقانلىقى، چىرايىنى سەتلەشتۈرۈپ زاڭلىق قىلغانلىقى "ئادەملەرنىڭ روھىي ھالى قەدىمقى ئۇدۇمدىن چىقىپ كەتكەن"لىكتىن بولۇۋاتامدۇ؟

مەن ئويلايمەنكى، ھازىرقى تەرجىمانلار ”قەدىمقى راھىپ“لاردىن ئوبدان ئۆگىنىشى كېرەك، ئادەم ئىسىملىرى، يەر ئىسىملىرى قانداق ئاھاڭدا بولسا شۇ ئاھاڭدا تەرجىمە قىلىنىشى كېرەك، ئۇنىڭغا قاش-كىرپىك چىقىرىمەن دەپ باش قاتۇرۇشنىڭ ۋە كېيىن ئۇنى تۈزىتىمەن دەپ ئاۋارە بولۇشنىڭ ھاجىتى يوق. مەسىلەن: ”كې بوجيەن“ ھازىر ئۆزگەرتىلىپ ”كۇلوباجىن“ (كروپوتكىن) دەپ تەرجىمە قىلىنغان بولسىمۇ، لېكىن بىرىنچى ئاھاڭ Ku ئەمەس K بولغاچقا، ”كۇ“نى ”كې“غا ئۆزگەرتىشىمىز كېرەك. چۈنكى K بىلەن Kuنى خەنزۇ خەتلىرىنىڭ تەلەپپۇزىدا پەرق ئەتكىلى بولىدۇ.

لېكىن جۇڭگودا بۇنداق ئىشلارغا ئەھمىيەت بېرىلمەيۋاتىدۇ. شۇڭا بولتۇر Kropotkinنىڭ ئۆلگەنلىكى توغرىسىدا خەۋەر تارقىلىپ كەلگەندە، شاڭخەيدىكى «دەۋر» گېزىتى ياپونىيە-روسىيە ئۇرۇشى ۋاقتىدا لۈيشۈندە مات بولغان گېنېرال Kuropatkin نىڭ فوتو سۈرىتىنى ئىشلىتىپ، بۇھوكۇمەتسىزلىكنىڭ قېرى باتۇرى Kropotkin نىڭ قىياپىتىگە سەپلەپ قويغان.

(11-ئاينىڭ 4-كۈنى)

2

ئۆزلىرىنى ”مىللى مەدەنىيەتشۇناس“ دەپ ئاتىۋالغانلارنىڭ ئاھاڭ تەرجىمىسىنىمۇ مەسخىرە قىلغانلىقى ھەقىقەتەن قەدىمقى زاماندىمۇ، ھازىرمۇ غەلىتە بىرگەپ؛ لېكىن بۇ ئەھۋال ئۇلارنىڭ نادانلىقىنى بىلدۈرۈش بىلەنلا قالماستىن، بەلكى ئەمەلىيەتتە

بۇنىڭ بىلەن ئۇلارنىڭ پاجىئەلىك ئەھۋالىنىمۇ بىلگىلى بولىدۇ.

ئۇلارنىڭ پىكرى-ئەتىۋارى بويىچە بولغاندا، قانداق قىلىش كېرەك؟ مېنىڭچە بۇنىڭ 3لا چارىسى بار: ھەممىدىن ئەۋزەل چارە — چەتئەللەرنىڭ نەرسىلىرىلا بولىدىكەن، ئۇھەقتە سوز ئاچماسلىق؛ ئوتتۇرانچى چارە — چەتئەل ئادەملىرىلا بولىدىكەن، ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى ئەجنەبى شەيتان دەپ ئاتاش، مەسىلەن: تۇرگېنېۋنىڭ «ئوۋچى خاتىرىسى»نىمۇ، گوگولنىڭ «رېۋىزور»ىنىمۇ ”ئەجنەبى شەيتاننىڭ ئەسىرى“ دېگەن سەرلەۋھە بىلەن ئېلىش؛ كەنجى چارە — چەتئەل ئادەملىرىنىڭ ئىسىملىرىنى ۋاڭ شىجۇ، تاڭ بوخۇ، خۇاڭ سەنتەي دەپ ئۆزگەرتىۋېتىش، مەسىلەن: تەدرىجى تەرەققىيات نەزىرىيىسىنى تاڭ بوخۇ تەرغىپ قىلغان، نىسبەت نەزىرىيىسىنى ۋاڭ شىجۇ كەشىپ قىلغان، ئامېرىكا قىتئەسىنى بولسا خۇاڭ سەنتەي تاپقان دېيىش.

بۇنداق قىلىشقا بولمايدىكەن، ئۇھالدا مىللى مەدەنىيەتشۇناس بولىۋالغانلار چۈشەنمەيدىغان يېڭى ئاھاڭ تەرجىمىلىرى ھەقىقى مىللى پەن-مەدەنىيەت تەۋەسىگە تاجاۋۇز قىلىپ كىرىپ كېتىدۇ-دە.

جۇڭگودا «قۇملۇقتا چۈشۈپ قالغان خەت-چەكلەر» دېگەن بىر كىتاپ بار، ئۇنىڭ بېسىلىپ چىقىنىغا 10 يىل بولدى. مىللى مەدەنىيەتشۇناسلىقتىن سوز ئېچىش توغرا كەلسە، ئەنە شۇ كىتاپنى مىللى پەن-مەدەنىيەتنى تەتقىق قىلىدىغان كىتاپ دەپ ھېساپلاشقا بولىدۇ. ئۇنىڭ بېشىدىلا ۋاڭ گوۋېي ئەپەندى

يازغان ئۇزۇن مۇقەددىمە بار؛ مىللى پەن - مەدەنىيەتتىن سوز ئېچىشقا توغرا كەلسە، ئەنە شۇ ئادەمنى مىللى پەن - مەدەنىيەتنى تەتقىق قىلىدىغان ئادەم دەپ ھېساپلاشقا بولىدۇ. ئۇنىڭ مۇقەددىمىسىدە: "قەدىمقى تارشا پۈتۈكلەر تېپىلغان يەر ئومۇمەن 3 (ئوتتورىدىكى سوزلىرىنى قىسقارتىۋەتتىم)، ئۇ 3جاي — خوتەننىڭ شەرقى شىمالىدىكى نىيە شەھىرى ۋە مازا تولا بالا خۇاشىدى دىگەن 3جاي" دىگەن سوزلەر بار.

مانا بۇ ئاھاڭ تەرجىمىلىرى "تۇرگېنېۋ"دىگەنگە ئوخشاش ئاھاڭ تەرجىمىلىرىدىنمۇ ئېسىل ۋە چۈشىنىشلىك بولمىسا كېرەك، شۇنداق تۇرۇقلۇق يەنە نىمىشقا قوللىنىدۇ؟ چۈنكى 3جاي بار، ئۇ 3 جاي شۇنداق ئاتىلىدۇ؛ شاڭخەيدىكى مىللى مەدىنىيەتشۇناسلار ھەرقانچە زاڭلىق قىلىسىمۇ، ئۇلار يەنە شۇنداق ئاتاۋېرىدۇ. ساختا مىللى مەدىنىيەتشۇناسلار قارتا ئويناپ، ھاراق - شارابىنى ئىچىپ ئولتۇرغان، ھەقىقى مىللى مەدىنىيەتشۇناسلار ئېسىل كۈتۈپخانىلىرىدا كونا كىتاپلارنى بەھوزۇر ئوقۇپ ئولتۇرغان چاغدا، شېكسپىرنىڭ بىر يۇرتلۇغى بولغان دوكتۇر ستېيىن گەنسۇ، شىنجاڭ قاتارلىق يەرلەرنىڭ چوللىرىدىن خەن، جىن دەۋرلىرىگە ئائىت تارشا پۈتۈك، خەت - چەكلەرنى قېزىپ ئەكەتكەن؛ قېزىپ كېتىش بىلەنلا قالماستىن، كىتاپمۇ يېزىپ چىقارغان. دىمەك، مىللى پەن - مەدەنىيەتنى ھەقىقەتەن تەتقىق قىلماقچى ئىكەنسلەر، ئۇ كىتاپلارنى تەرجىمە قىلمىساڭلار بولمايدۇ؛ ھەقىقەتەن تەتقىق قىلماقچى ئىكەنسلەر، مېنىڭ 3 چارەمنى قوللىنىشمۇ يارىمايدۇ، يەنى ياكى زادىلا سوز ئاچماسلىق، ياكى "خۇاشىيادىن تېپىلغان"

دىيىش ۋە ياكى "چۈنشېن سۈيى بويلىرىدىن تېپىلغان" دىيىش يارىمايدۇ.

بۇ ئەھۋال مۇشۇ ئىش بىلەنلا كۆپايە قىلمايدۇ. بۇندىن باشقا، ئەگەر يۈەن سۇلالىسىنىڭ تارىخىنى چىندىن تەتقىق قىلماقچى ئىكەنسلەر، "تۇرگېنېۋ"نىڭ ئانا تىلىنى بىلمەي بولمايدۇ، چۈنكى، "قوشماق ئوردەك"، "جۈپ كېپىنەك"دىگەنگە ئوخشاش سوزلەرنىلا قوللىنىش كۆپايە قىلمايدۇ. دىمەك، جۇڭگونىڭ پەن - مەدەنىيىتى راۋاجلانمىسا مەيلى، مۇبادا راۋاجلىنىدىكەن، كەچۈرۈڭلار، گەپنىڭ توغرىسىنى ئېيتىۋېتەي، ئۇنىڭغا ئەجنەبىلەرنىڭ سورۇنلىرىدا يۈرىدىغان ئاتالمىش مىللى مەدىنىيەتشۇناسلار "يېقىن يولىيالماي" قالىدۇ.

مۇقەددىمىدە ئېيتىلغان 3جايدىن "مازا تولا بالاخۇاشىدى" دىگەن سوزلەرنى قانداق ئاجرىتىش كېرەكلىگىنى دەسلەپتە بىلەلمىگەن ئىدىم، ئوقۇۋەرگەندىن كېيىن، ئاندىن چۈشەندىمكى، 2 - سى "مازاتولا (مازاتوغراق)" 3 - سى "بالا خۇاشىدى (بوغرا قاش)" ئىكەن.

دىمەك، مىللى پەن - مەدەنىيەتنى ئېنىق چۈشەندۈرۈش ئۈچۈنمۇ چەتئەل يېزىقلىرىنى قىستۇرۇش، يېڭىچە تىنىش بەلگىلىرىنى قوللىنىش كېرەك.

(11 - ئاينىڭ 6 - كۈنى)

گەپدانلىق

1

ئەنئەنىۋى ئىدىيىنىڭ ئاسارىتىدىن قۇتۇلۇپ، ئەرلەر بىلەن ئاياللارنىڭ باراۋەرلىكىنى قۇۋۋەتلەيدىغان ئەرلەر چەتئەل ئاياللىرىنىڭ پەملىلىرىنى نازىنىن - گۈزەللىكىنى بىلدۈرىدىغان خەتلەر بىلەن تەرجىمە قىلىشقا، يەنى گىيا (草)، ئايال (女)، مەشۇت (丝) دېگەندەك يان بەلگىلىرىنى قوشۇپ قويۇشقا تولىمۇ خۇشتار. شۇنداق قىلىپ 思黛儿 (ستېپىل) ياكى بولمىسا 雪琳娜 (ھېلىنا) شەكلىدە يېزىشىدۇ. غەربى ئەللەر بىلەن بىزنىڭ ئارىلىغىمىز ناھايىتى يىراق بولسىمۇ، لېكىن جۇڭگودىكىگە ئوخشاشلا، پەملە جەھەتتە ئەر بىلەن ئايال پەرقلەنمەيدۇ — سلاۋىيان مىللەتلىرىدە سوزنىڭ ئاخىرىدا ئانچە - مۇنچە پەرقى بولىدىغانلىقىنى مۇستەسنا قىلغاندا. شۇڭا، بىزنىڭ 周 (جۇ) ئائىلىسىدىكى قىزلار 绸 دەپ ئايرىم پەملە قوللانمىغىنىدەك، 陈 (چېن) جەمەتىدىكى خېنىملارمۇ 蔯 دەپ ئايرىم پەملە قوللانمايدۇ. ھالبۇكى، 欧文 (ئوۋېن) خېنىمنى 嫗纹 دەپ ئۆزگەرتىپ يېزىشنىڭ ھاجىتى بولمىغىنىدەك، 托尔斯泰 (تولستوي) خانىم دېگەنىمۇ ئالاھىدە باش قاتۇرۇپ

妥嬭丝苔 قىلىپ يېزىشنىڭ ھاجىتى بولمىسا كېرەك.

ئەنئەنىۋى ئىدىيىنىڭ ئاسارىتىدىن قۇتۇلۇپ، دۇنيا ئەدەبىياتىنى تونۇشتۇرىدىغان ئەدىپلەرمۇ چەتئەللىكلەرنىڭ پەملىلىرىنى جۇڭگولۇقلارنىڭ پەملىلىرىگە ئايلاندۇرۇپ يېزىشقا خۇشتار: Gogolنى 郭 (گو) پەملىلىك، Wildeنى 王 (ۋاڭ) پەملىلىك، D’Annunzioنى 段 (دۇەن) ياكى 唐 (تاڭ) پەملىلىك، Holzنى 何 (خې) پەملىلىك، Gorkyنى 高 (گاۋ) پەملىلىك، Galsworthyنىمۇ 高 پەملىلىك قىلىپ يېزىشىدۇ؛ مۇبادا ئۇلار Gorky توغرىسىدا گەپ ئاچىدىغان بولسا، ئۇنى ”مېنىڭ rky ىم“ دەپ ئاتىشىدىغان ئوخشايدۇ. مەن «پەملىلەر رىسالىسى»نىڭ شۇكەمگىچە شۇنچە قۇدرەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى زىنھار ئويلىمىغان ئىكەنمەن.

(1 - ئاينىڭ 8 - كۈنى)

2

بۇرۇنقى چاغلاردا خىمىيە ئوقۇغىنىمىزدا، كىتاپلاردا 金 (”مېتال“نى بىلدۈرىدىغان) بەلگىسى بولغان ۋە 金 بەلگىسى بولمىغان غەلىتە خەتلەر تولا ئۇچرايتتى؛ بۇلار ئېلېمېنتلارنىڭ ناملىرى ئىكەن؛ ھېلىقى يان بەلگىلىرى ”مېتال“ ياكى ”غەيرى مېتال“ ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدىكەن، يەنە بىر ياندىكى بولىكى ئاھاڭ تەرجىمىسى بولسا كېرەك. لېكىن، 鍶 (سېرىۇم)، 鎴 (سترونتسى)، 锡 (ستانىۇم - قەلەي)، 错 (سېلىن)، 矽 (سىلىتسىۇم - كرېمنى) دېگەن خەتلەرنى خىمىيە مۇئەللىملىرىمۇ

سوزلەپ بېرىشتە قىينىلاتتى، شۇڭا ئۇلار: "بۇ - 熟悉 (پىششىق
بىلمەك) دىكى 悉 (شى) ، بۇ 休息 (ئارام ئالماق) دىكى 息
(شى)، بۇ بولسا دائىم ئۇچراپ تۇرىدىغان 锡 (شى)" دەپ
قوشۇمچە قىلىشقا مەجبۇر بولاتتى. ئوقۇغۇچىلار بولسا، ئۇلارنىڭ
بەلگىلىرىنى ئېسىدە تۇتۇۋېلىش ئۈچۈن، ئۇلاردىن باشقا لاتىن
ھەرىپلىرىنىمۇ ئەسلىۋېلىشقا توغرى كېلەتتى. ئەمدى ئورگانىك
خىمىيىمۇ بارا-بارا تەرجىمە قىلىنىشقا باشلىدى، شۇنىڭ
ئۈچۈن بايىقىدەك غەلىتە خەتلەر تېخىمۇ كۆپەيگەنلىكى ۋە تېخىمۇ
قىيىنلاشقىنى تۇردى؛ خۇددى سودىگەرلەر "ئون مىڭ سەرئال-
تۇن" دىگەن سۆزلەرنى چېتىپ قۇراشتۇرۇپ غەلىتە بىر خەتنى
شەكىللەندۈرۈپ ھېساۋات جوزىسىنىڭ ئالدىغا چاپلىۋالغىنىدەك،
بىرنەچچە خەتنىڭ بىرىكمىلىرى ۋۇجۇتقا كېلىۋەردى. جۇڭگونىڭ
خىمىكلىرى كۆپىنچە يېڭى ساڭ جيې*)لىك ۋەزىپىسىنى
قوشۇمچە ئۆتەيدىغان بولدى. مېنىڭچە ئەسلى ئاتىلىشىنى
قوبۇل قىلىپ، خەت ياساش ئۈچۈن كېتىدىغان ۋاقىتنى تېجەپ
قالغان بولسىغۇ، ئۆز كەسپى بولغان خىمىيە ساھەسىدە جەزمەن
تېخىمۇ چوڭ نەتىجىلەرنى يارىتاتتى، چۈنكى جۇڭگولۇقلار
ئەقىل-پاراسەتتە ئاق تەنلىكلەردىن ھەرگىز قېلىشمايدۇ.

بېيجىڭدا قاملاشتۇرۇپ قويۇلغان ھەرخىل يەرنامىلىرى تولا
ئۇچرايدۇ: 辟才 (پىسەي-ئېچىلغان تالانت) مەھەللىسى، 乃兹

---

*) ساڭ جيې - رىۋايەتلەردە ئېيتىلىشىچە خۇاڭدىنىڭ تارىخچىسى، خەنزۇچە خەتنى ئىجات قىلغۇچى. ئېھتىمال، قەدىمقى دەۋردە خەتنى رەتلەپ چىققان مەشھۇر زات بولسا كېرەك. — ت.

(نەيزى - مەزكۇر) خانا، 丞相 (چىڭشياڭ - باش ۋەزىر) مەھەل-
لىسى، 协资 (شيېزى - يار - مەدەت) بۇتخانىسى، 高义伯
(گاۋيىبو - ئالىي ھىممەتلىك بەگ) مەھەللىسى، 贵人 (گۈيرېن -
ئېسىللەر) دەرۋازىسى. لېكىن تېگى-تەكتىنى سۈرۈشتۈرگەندە،
ئەسلىدە 劈柴 (پىسەي - ئوتۇنچى) مەھەللىسى، 奶子 (نەيزى -
سۈت) خانا، 绳匠 (شېڭجياڭ - كۆلچى) مەھەللىسى، 蝎子
(شيېزى - چايان) بۇتخانىسى، 狗尾巴 (گوۋېيبا - ئىت قۇيرۇغى)
مەھەللىسى، 鬼门 (گۈيمېن - جىن قوۋۇق) دەرۋازىسى دېيىل-
دىكەن. خەتلىرى ئۆزگەرتىلگەن بولسىمۇ، لېكىن مەنىلىرى
ئۆزپېتىچە قېلىۋەرگەن. بۇ، مېنى ناھايىتى ئۈمىتسىزلەندۈرۈپ
قويىدى؛ بولمىسا، مەن كىشىلەرنىڭ ھېچنىمىدىن غەم تارتماي،
مەڭگۈ خاتىرجەم مۈگدەۋېرىشى ئۈچۈن، 奴隶 (نۇلى -
قۇل) دىگەن خەتلەرنى 弩理 (نۇلى - مەنچاناق تەرزى)، ياكى
努礼 (نۇلى - ھىممەت) دەپ ئۆزگەرتىشنى تەرغىپ قىلغان
بولاتتىم. بىجايىكى غەم تارتىدىغان ئادەملەرمۇ يوقتەك قىلىدۇ،
بايلىق ئىلاھىنى يوقلاپ پوچاكزىلارمۇ پاراس-پۇرۇس ئېتىلىپ
بولدى.

(2-ئاي 10-كۈنى)

”قاتمال تەرجىمە“ ۋە ”ئەدەبىياتنىڭ سىنىپىيلىگى“

1

ئاڭلىشىمچە، «يېڭى ئاي» ئايلىق ژورنىلى تەشكىلاتىدىكىلەر ھازىر بازىرىمىز ئىنتىك بولۇپ كەتتى دەۋېتىپتىمىش. بۇ گەپ بەلكىم راستۇ. مەندەك باردى ـ كەلدىسى ناھايىتى ئاز بولغان ئادەممۇ ئىككى ياش دوستىنىڭ قولىدا 2 ـ جىلدىنىڭ 6 ـ ۋە 7 ـ ئايلىق قوشما سانىنى كورۇپ قالدىم. ۋاراقلاپ باقسام، ئۇنىڭدا ”سوز ئەركىنلىگى“ دەۋاسىنى قىلىدىغانلارنىڭ ماقالا ۋە ھىكايىلىرى كوپ ئىكەن. ئاياق تەرىپىگە يېقىن بىر جايدا لياڭ شىچيۇ ئەپەندىنىڭ «لۇ شۈن ئەپەندىنىڭ ”قاتمال تەرجىمىسى“ توغرىسىدا» دىگەن بىر پارچە ماقالىسى بولۇپ، ئۇنىڭدا مېنىڭ تەرجىمەمنى ”ئولۇك تەرجىمىگە يېقىن“ دەپتۇ. ”ئولۇك تەرجىمە قىلىش ئادىتىنى ھەرگىز ئۇزۇنغىچە داۋام قىلدۇرۇۋەرمەسلىك كېرەك“ دەپ، بۇنىڭغا مېنىڭ تەرجىمىلىرىمدىن 3 ئابزاسنى، شۇنىڭدەك «ئەدەبىيات ـ سەنئەت ۋە تەنقىت» دىگەن ماقالىنىڭ خاتىمىسىدىكى: ”لېكىن تەرجىمانىنىڭ ئىقتىدارى يېتەرسىز بولغانلىغى ۋە جۇڭگو يېزىغىنىڭ ئەسلىدىن كەمچىلىگى

بولغانلىغى ئۈچۈن، تەرجىمە قىلىپ بولۇپ ئوقۇپ باقسىڭىز، تۇتۇق ھەتتا چۈشىنىكسىز بولغان يەرلىرى ھەقىقەتەن كوپ بولىدىكەن؛ مۇبادا جۈملە بولەكلىرىدىن بىرەرىنى ئېلىۋېتىدىغان بولسىڭىز، گەپنىڭ ئەسلى ئورامى يوقلىپ كېتىدىكەن، شۇڭا مەن مۇشۇنداق قاتمال تەرجىمە قىلىۋېرىشتىن باشقا يول تاللىمىدىم. ئەمدى مېنىڭ بىردىن ـ بىر ئۈمىدىم: كىتاپخانلارمۇ چىشىنى قاتتىق چىشلەپ چىداپ ئوقۇۋەرسە ئىكەن، دىگەندىن ئىبارەت“ دىگەن سوزلىرىمنى نەقىل كەلتۈرۈپ، ئاستىغا تەكىتلەش بەلگىلىرىنى زېرىكمەي قويۇپتۇ، ”قاتمال تەرجىمە“ دىگەن سوزلەرنىڭ يېنىغا ھەتتا تەكىتلەش بەلگىلىرىنى قوشلاپ قويۇۋېتىپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ”قەتئىيەت“ بىلەن ”تەنقىت“ قىلىپ: ”بىز ’چىشىمىزنى قاتتىق چىشلەپ چىداپ ئوقۇۋەردۇق‘، لېكىن ھېچبىر نەپ ئالالمىدۇق. ’قاتمال تەرجىمە‘ بىلەن ’ئولۇك تەرجىمە‘نىڭ نىمە پەرقى بولسۇن؟“ دەپتۇ.

يېڭى ئاي تەھرىراتى ئوز باياناتىدا ھېچقانداق تەشكىلاتىمىز يوق دەپ جاكالىسىمۇ، ماقالىلىرىدىنمۇ پرولېتارىياتچە ”تەشكىلات“، ”گۇرۇھ“ دىگەن سوزلەرنى ناھايىتى يامان كورىدىغانلىغى مەلۇم بولۇپ تۇرسىمۇ، لېكىن ئەمەلىيەتتە تەشكىلى بار، ھېچبولمىغاندا مەزكۇر ساندىكى سىياسى ماقالىلاردا بىر بىرىگە ”ھە ـ ھۇ“ دەپ ماسلاشقان. ئەدەبىيات ـ سەنئەت توغرىسىدا بولسا، بۇ ماقالا يۇقۇرىدىكى ئەنە شۇ تەنقىتچىنىڭ «ئەدەبىياتتا سىنىپىيلىك بولامدۇ؟» دىگەن ماقالىسىنىڭ چۇشۇرگىسى بولغان. شۇ ماقالىسىدا مۇنداق بىر ئابزاس سوز بار: ”......لېكىن ناھايىتى ئەپسۇسكى، بۇنداق كىتاپلاردىن

مەن ئوقۇپ چۈشىنەلىگىدەكلىرى يوق......مېنى ھەممىدىن قىنايدىغىنى ئۇنىڭ تىلى،......بۇنى ئوقۇماق ھەتتا تىلسىمنا- مدىنمۇ تەس...... پۇرولېتارىيات ئەدەبىيات نەزەرىيىسىنىڭ زادى نىمە ئىكەنلىگىنى ھازىر جۇڭگولۇقلار ئوقۇپ چۈشىنەلە- گۇدەك تىل بىلەن بىرەر پارچە ماقالا يېزىپ چۈشەندۈرۈپ بېرەلەيدىغان بىرەر جۇڭگولۇق تېخى چىقمىدى". بۇ سۆزلەرنىڭ ئاستىغىمۇ دۈگلەك بەلگىلەرنى سىزىۋېتىپتۇ. تىزىش ۋە بېسىشتا ئاۋارىگەرچىلىك بولمىسۇن ئۈچۈن، ئۇنى ئەينەن سىزىپ كۆرسەتمىدىم. قىسقىسى، لياڭ ئەپەندى ئۆزىنى بارلىق جۇڭگو- لۇقلارنىڭ ۋەكىلىمەن، بۇ كىتاپلارنى مەن ئوقۇپ چۈشىنەلمىگەن ئىكەنمەن، بارلىق جۇڭگولۇقلارمۇ ئوقۇپ چۈشىنەلمەيدۇ، جۇڭگودا بۇنداق كىتاپلارنىڭ تۇخۇمىنى قۇرۇتۇۋېتىش كېرەك دەپ قارايدىكەن. شۇڭا ئۇ "بۇنداق ئادەتنى ئۈزۈنچە داۋام قىلدۇرماسلىق كېرەك" دەپ كۆرسەتمە بېرىپتۇ.

مەن باشقا "تىلسىمنامە" تەرجىمانلىرىنىڭ پىكرىگە ۋەكىللىك قىلالمايمەن، شەخسەن ئۆزەمنىڭ قارىشىچە، ئىش ئۇنداق ئاددى ئەمەس. بىرىنچىدىن، لياڭ ئەپەندى "چىشىمىزنى قاتتىق چىشلەپ تۇرۇپ چىداپ ئوقىدۇق" دەپتۇ؛ لېكىن زادى زورۇقۇپ، چىشىنى قاتتىق چىشلىيەلىدىمۇ، بۇ تېخى بىر مەسىلە. ئۆزىنى زورۇقۇپ، چىشىنى قاتتىق چىشلەپ تۇرغان قىلىپ كۆرسەتكىنى بىلەن، ئەمىلىيەتتە پاختىدەك بوش ئىكەنلىگى «يېڭى ئاي» تەھرىراتىنىڭ بىر خۇسۇسىيىتى. ئىككىنچىدىن، لياڭ ئەپەندى ئۆزىنى ھەممە جۇڭگولۇقلارغا ۋەكىل قىلىۋاپتۇ، لېكىن ئۇ زادى پۈتۈن جۇڭگو بويىچە ئەڭ مۇنەۋۋەر ئادەممۇ، بۇمۇ بىر مەسىلە.

بۇ مەسىلىلەرنى «ئەدەبىياتتا سىنىپىيلىك بولامدۇ؟» دىگەن ماقالىسى بىلەن يەشكىلى بولىدۇ. Proletary (پۇرولېتار) دىگەن سۆزنى ئاھاڭ بويىچە تەرجىمە قىلىپ قوللانماستىن، مەنەن تەرجىمە قىلىش تامامەن مۇمكىن، بۇنداق قىلىش يوللۇق. لېكىن بۇ تەنقىتچى: "ئەمىلىيەتتە لۇغەتلەرنى ئاختۇرۇپ كۆرسىڭىز، بۇ سۆزنىڭ مەنىسى چىرايلىق ئەمەس ئىكەن، «ۋېبىستىر قامۇسى»غا قارىغاندا، Proletary نىڭ مەنىسى —
A citizen of the lowest class who served teh state not with poroperty, but only by having children......
پۇرولېتارىيات بولسا مەملىكەتتە بالا - پەرزەنت تېپىشتىلا بىلىدىغان سىنىپ! (ھېچبولمىغاندا رىم دەۋرىدە شۇنداق)" دەپتۇ. ئەمىلىيەتتە بۇنداق "چىرايلىق"لىقنى تالىشىپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق، ئومۇمەن ئاز - تولا ساۋادى بار ئادەملەر ھازىرنى رىم دەۋرى دەپ، ھازىرقى پۇرولېتارلارنى رىملىقلار دەپ قارىمىسا كېرەك. بۇ ئەھۋال خۇددى Chemie نى "خىمىيە" دەپ تەرجىمە قىلسا، كىتاپخانلار مىسىرنىڭ "كىمىيا"سى بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ قويمىغانغا، "لياڭ" ئەپەندى ماقالا يازسا، سۆز- نىڭ مەنبەسىنى تەكشۈرۈپ كۆرۈپ، "يالغۇز ياغاچلىق كۆۋرۈك"مۇ قەلەم تەۋرىتەلەيدىكەن دەپ چۈشىنىۋالمىغانغا ئوخشاش بىر ئىش. ھەتتا "لۇغەتلەرنى ئاختۇرۇپ" (ۋېبىستىر قامۇسىنى!)مۇ "نەپ ئالالمىغان" مىش. جۇڭگولۇقنىڭ ھەممىسى بۇنداق بولمىسا كېرەك.

03174

2

لېكىن مېنى ھەممىدىن بەك قىزىقتۇرغىنى شۇكى، يۇقۇرىدا نەقىل كەلتۈرۈلگەن لياڭ ئەپەندىنىڭ ماقالىسىدا 2 يەردە ”بىز“ سۆزى ئىشلىتىلگەن. بۇنىڭدا ”كۆپ سانلىق“ ۋە ”گۇرۇھ“ دېگەن پۇراق خېلىلا بار. تەبىئىكى، ئاپتور ئۆزى يالغۇز قەلەم تەۋرەتكەن بولسىمۇ، لېكىن روھىدىن قارىغاندا ھەرگىز يالغۇز بىر ئادەم ئەمەس. ”بىزلەر“ دەپ گەپ قىلغىنى جايىدا، ئوقۇغان ئادەمگىمۇ خېلى كۈچى باردەك تۇيۇلىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە جاۋاپكارلىقىمۇ بىر ئادەمنىڭلا ئۈستىگە يۈكلىنىپ قالمايدۇ. لېكىن ”ئىدىيىدە بىرلىككە كېلەلمىگەن“ چاغدا، ”سۆز ئەركىنلىكى كېرەك“ بولۇپ قالغاندا، خۇددى لياڭ ئەپەندىنىڭ كاپىتال تۈزۈمىنى تەنقىت قىلغىنىغا ئوخشاش، ”ئىللەت“لەرمۇ پەيدا بولىدۇ. يەنى ”بىزلەر“ بولغان ئىكەن، بىزلەردىن باشقا ”ئۇلار“مۇ بولىدۇ. دېمەك، يېڭى ئاي تەھرىراتىنىڭ ”بىز“لىرى مېنىڭ تەرجىمىلىرىم توغرىسىدا ”ئۆلۈك تەرجىمە قىلىش ئادىتىنى ئۇزۇنغىچە داۋام قىلدۇرۇۋەرمەسلىك كېرەك“ دېگەن بولسىمۇ، لېكىن ئوقۇغاندىن كېيىن ”نەپ ئالالماي“ قالمايدىغان باشقا كىتاپخانلارمۇ بار، مېنىڭ ”قاتمال تەرجىمە“لىرىمنىڭ ”ئۇلار“نىڭ ئىچىدە مەۋجۇت بولۇپ تۇرغانلىقى ”ئۆلۈك تەرجىمە“دىن بىر ئاز پەرق قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مەنمۇ يېڭى ئاي تەھرىراتىنىڭ ”ئۇلار“لىرىدىن بىرى، چۈنكى مېنىڭ تەرجىمە ئەسەرلىرىم لياڭ ئەپەندى زۆرۈر تاپقان

شەرتلەرگە زادىلا توغرا كەلمىگەن.

ھېلىقى «قاتمال تەرجىمە توغرىسىدا» دېگەن ماقالىنىڭ بېشىدىلا خاتا تەرجىمە قىلىشنىڭ ئۆلۈك تەرجىمە قىلىشقا قارىغاندا ياخشى ئىكەنلىكى توغرىسىدا توختىلىپ مۇنداق دەيدۇ: ”بىرەر كىتاپنى پۈتۈنلەي بۇرمىلاپ تەرجىمە قىلىش ھەرگىز مۇمكىن ئەمەس، ...... قىسمەن بۇرمىلاپ تەرجىمە قىلىشمۇ خاتا بولغان ئىكەن، بەربىر سىزگە بىرەر خاتا چۈشەنچىنى بېرىدۇ، بۇ خاتالىق ئېھتىمال كىشىلەرگە چەكسىز زىيان كەلتۈرەر، شۇنداق بولسىمۇ ئۇنى ئوقۇغىنىڭىزدا ھوزۇر قىلىسىز.“ ئاخىرقى ئىككى ئېغىز سۆزى تەكىتلەش بەلگىسى ئۇرۇشقا تازا لايىق، لېكىن ئۇنداق قىلىق ماڭا يات. مېنىڭ تەرجىمە قىلىشتىكى مەقسىدىم ئەسلىدە كىتاپخانلارنى ”ھوزۇرلاندۇرۇش“ ئەمەس، بەلكى كۆپ ھاللاردا بىئارام قىلىش، ھەتتا ئىچىنى قايناتتۇرۇش، نەپرەتلەندۈرۈش، غەزەپلەندۈرۈش. ئوقۇغاندىن كېيىن ”ھوزۇرلاندۇرىدۇ“غان نەرسىلەر — يېڭى ئاي تەھرىراتىدىكىلەرنىڭ تەرجىمىلىرى ۋە ئەسەرلىرىدىن: شۈي جىمو ئەپەندىنىڭ شېئىرلىرى، شېن سۇڭۋېن، لىن شۇخۇا ئەپەندىلەرنىڭ ھېكايىلىرى، چېن شىيىڭ (يەنى چېن يۈەن) ئەپەندىنىڭ بىكار پاراڭلىرى، لياڭ شىچيۇ ئەپەندىنىڭ تەنقىتلىرى، پەن گۇاڭدەن ئەپەندىنىڭ ئېسىل نەسەپ تەلىماتى شۇنىڭدەك بابىت ئەپەندىنىڭ ئىنسانپەرۋەرلىكى تۇرۇپتۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن، لياڭ ئەپەندىنىڭ ماقالىسىنىڭ ئاخىرىدىكى ”بۇنداق كىتاپنى ئوقۇسىڭىز، خۇددى خەرىتىگە قارىغانغا ئوخشاش، بارماقلىرىڭىزنى چىقىرىپ، جۈملە تەركىۋىنىڭ ئورۇنلىرىنى

بارماقلاپ ئىزلەشكە مەجبۇر بولىسىز" دېگەن سۆزلىرى مېنىڭچە قۇرۇق گەپ، گەرچە بۇ سۆزلەرنى قىلغان بولسىمۇ قىلمىغانغا باراۋەر. شۇنداق، مېنىڭچە، "بۇنداق كىتاب"نى ئوقۇش ئۈچۈن، خۇددى خەرىتىگە قارىغاندەك، بارماقلارنى چىقىرىپ، "جۈملە تەركىۋىنىڭ ئورنى"نى ئىزلەشكە توغرا كېلىدۇ. خەرىتىگە قارىغاندا «كېنىزەك ياغىنىڭ ھامامدىن چىقىشى» ياكى «دىشۋارچىلىقتىكى 3 دوست» دېگەن سۈرەتلەرنى كۆرگەندىكىدەك "ھوزۇرلىنارلىق" بولمىسىمۇ، ھەتتا بارماقلاپ تۇرۇپ كۆرۈشكە توغرا كەلسىمۇ (ئەمەلىيەتتە لياڭ ئەپەندىنىڭ ئۆزى شۇنداق قىلسا كېرەك. خەرىتىگە قاراپ ئادەتلەنگەن ئادەم كۆزى بىلەنلا قارىسا بولۇۋېرىدۇ)، لېكىن خەرىتە ئۆلۈك نەرسە ئەمەس. دېمەك، "قاتمال تەرجىمە"گە ئوخشاشلا ئەمگەك سەرپ قىلىنغان ئىكەن، قائىدە بويىچە ئېيتقاندا، ئۇنىڭ "ئۆلۈك تەرجىمە"دىن "قانداقتۇ پەرقى" بار. ABCD نى تونۇيدىغان ئادەم ئۆزىنى جەدىت ئالىم دەۋالسىمۇ، ئۇنىڭ خىمىيە تەڭلىمىلىرى بىلەن ئالاقىسى يوق؛ چوت سوقۇشنى بىلىدىغان ئادەم ئۆزىنى ماتېماتىك دەۋالسىمۇ، قەلەم ھېساۋاتىنى كۆرگەندە ھېچنەرسىنى چۈشىنەلمەيدۇ. ھازىرقى دۇنيادا ئالىم بولۇۋالغانلىقى ئادەمنىڭ ھەممە ئىش بىلەن شىپەتچىلىگى بولىۋەرمەيدۇ.

لېكىن لياڭ ئەپەندى "باش-ئايىغىدىكى سۆزلەرنىڭ بولمىغانلىقى ئۈچۈن، مەنىسى ئانچە روشەن بولماسلىقى مۇمكىن" لىكىنى بىلىپ تۇرسىمۇ، مېنىڭ تەرجىمەمدىن 3 ئابزاسنى مىسال كەلتۈرۈپتۇ. ئۇ «ئەدەبىياتتا سىنىپىيلىك بولامدۇ؟» دېگەن ماقالىسىدىمۇ شۇنداق ۋاستىنى قوللىنىپ، 2 پارچە

تەرجىمە شېئىرنى مىسال كەلتۈرگەن ۋە: "ئۆلۈك پۇرولېتارىيات ئەدەبىياتى تېخى ۋۇجۇتقا كەلمىگەندەك تۇرىدۇ، ئۇنداق بولسا مەن تاقەت قىلىپ كۈتۈپ تۇراي، كۈتۈپ تۇراي، كۈتۈپ تۇراي" دەپ ئومۇمىي باھا بەرگەن. بۇ ئۇسۇل ھەقىقەتەن ناھايىتى "ھوزۇرلىنارلىق" بولسىمۇ، لېكىن مەن مۇشۇ «يېڭى ئاي» ژورنىلىنىڭ 8-ۋارىغىدىكى «ئۆي كۆچۈش» سەرلەۋھىلىك ئىجادىي ئەسەر — ئىجادىي ئەسەرمىش! — دىن ئازراق مىسال كەلتۈرەي —

— چۈجىنىڭ قۇلىقى بارمۇ؟

— چۈجىگە قۇلاق چىققاننى كۆرمەپتىكەنمەن.

— مېنىڭ قىچقارغىنىمنى ئۇ قانداق ئاڭلايدۇ؟ — ئۇ ئالدىنقى كۈنى ھامىسىنىڭ، قۇلاق ئاڭلاش ۋەزىپىسىنى، كۆز كۆرۈش ۋەزىپىسىنى ئۆتەيدۇ، دېگەنلىرىنى ئېسىگە ئالدى.

— بۇ تۇخۇمدىن ئاق چۈجە چىقامدۇ ياكى قارا چۈجە چىقامدۇ؟ — ھامىسىنىڭ جاۋاپ بەرمىگەنلىگىنى كۆرۈپ، جىزئېر قىز ئورنىدىن تۇرۇپ، تۇخۇمنى سىلاپ تۇرۇپ يەنە سورىدى.

— ھازىر بىلگىلى بولمايدۇ، چۈجە چىققاندىن كېيىن مەلۇم بولىدۇ.

— ۋەنئېر ئاچام كىچىك توخۇ چوڭ توخۇغا ئايلىنىدۇ دەۋاتاتتى، بۇ چۈجىلەرمۇ چوڭ توخۇغا ئايلىنامدۇ؟

— ئوبدان باقسا چوڭ بولىدۇ، ئاۋۇ توخۇمۇ يېڭى سېتىۋالغاندا مۇشۇنداق چوڭ ئەمەس بولغىيدى؟

بەس، "تىلى" چۈشىنىشلىك، بارماقلارنى چىقىرىپ، جۈملە تەركىپلىرىنى ئىزلەشنىڭمۇ ھاجىتى يوق، لېكىن مەن "تاقەت" قىلىپ تۇرالمايمەن، مۇشۇ سۆزلەرنىڭ ئۆزىنىلا ئالساق، ئۇ كىشىگە "ھوزۇر" بەرمەيدۇلا ئەمەس، بەلكى ئىجادىيەت ئەمەسلىكىنىمۇ ھېچقانچە پەرق قىلمايدۇ.

ئاخىرىدا، لياڭ ئەپەندى يەنە مۇنداق سوئال قويۇپتۇ: "جۇڭگو تىلى چەتئەل تىلىغا ئوخشىمايدۇ،......تەرجىمە قىلىشنىڭ قىيىنلىقى ئەنە شۇ يەردە. ئەگەر ئىككى خىل تىلنىڭ گىراماتىكىسى، سىنتاكسىسى ۋە مورفولوگىيىسى تامامەن ئوخشاش بولىدىغان بولسا، ئۇچاغدا تەرجىمە ئىشى خىزمەت قاتارىغا كىرەرمىدى؟......كىتاپخانلارنىڭ چۈشىنەلىشىنى بىرىنچى شەرت قىلىپ، جۈملە تۈزۈلۈشلىرىنى ئالماشتۇرۇپ بېقىشىمىز مۇمكىن، چۈنكى "زورۇقۇش — چىشىنى قاتتىق چىشلەش" كۆڭۈللۈك ئىش ئەمەس، ئۇنىڭ ئۈستىگە "قاتمال تەرجىمە" دە "تىلنىڭ ئەسلىدىكى ئىنچام خۇسۇسىيىتى"نى ساقلاپ قېلىش ناتايىن. "قاتمال تەرجىمە" بىلەن "تىلنىڭ ئەسلىدىكى ئىنچام خۇسۇسىيىتى"نى ساقلاپ قالغىلى بولسا، ئۇ ھەقىقەتەن كارامەت بىر ئىش بولغان بولاتتى، ئۇ ھالدا قانداقمۇ جۇڭگو تىلىدا "كەمچىلىك" بار دېگىلى بولسۇن؟ مەن جۇڭگو تىلى بىلەن ئوخشاش بولغان چەتئەل تىلىنى ئىزلەپ يۈرىدىغان ياكى "ئىككى خىل تىلنىڭ گىراماتىكىسى، سىنتاكسىسى ۋە مورفولوگىيىسى تامامەن ئوخشاش" بولۇشنى ئارزۇ قىلىدىغان نادانلاردىن ئەمەسمەن. لېكىن مېنىڭچە، گىراماتىكىسى مۇرەككەپ بولغان دۆلەت تىلى چەتئەل تىللىرىنى تەرجىمە قىلىشقا ئاسانراق

چۈشىدۇ؛ تىل سىستېمىلىرى يېقىنراقلىرىمۇ تەرجىمە قىلىشقا ئاسانراق چۈشىدۇ، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇمۇ خىزمەت قاتارىغا كىرىدۇ. ھوللاند تىلىنى نېمىس تىلىغا، رۇس تىلىنى پولەك تىلىغا تەرجىمە قىلسا، بۇنى خىزمەت قىلمىغانلىقتىن ھېچقانداق پەرقى يوق دېگىلى بولامدۇ؟ ياپون تىلى ياۋروپا-ئامېرىكىلىقلار تىلىدىن ناھايىتى "پەرق" قىلىدۇ، شۇنداق بولسىمۇ ئۇلار بارا-بارا يېڭى-يېڭى جۈملە شەكىللىرىنى قوشۇپ، قەدىمى تىلىغا قارىغاندا تىلنىڭ ئەسلىدىكى ئىنچام خۇسۇسىيەتلىرىنى يوقاتماي تەرجىمە قىلىشقا تېخىمۇ لايىقلاشتۇرماقتا. تەبىكى، دەسلەپكى چاغلاردا "جۈملە تەركىۋىنىڭ ئورنىنى ئىزلەش"كە توغرا كەلگەچكە، بەزىلەرنى "ھوزۇر" لاندۇرالمىدى، لېكىن ئىزلەش ۋە ئادەتلىنىش نەتىجىسىدە ھازىر ئۆزلەشتۈرۈپ، ئۆزىنىڭ قىلىۋالدى. جۇڭگو گىراماتىكىسى ياپونىيىنىڭ قەدىمى تىلىدىنمۇ مۇكەممەل ئەمەس، شۇنداق بولسىمۇ بەزى ئۆزگىرىشلەرنى بېشىدىن كەچۈردى، مەسىلەن: «تارىخنامە»، «خەن يىلنامىسى»، «قەدىمنامە» دىن پەرق قىلىدۇ؛ ھازىرقى ئومۇمى ئەدەبىي تىلمۇ «تارىخنامە»، «خەن يىلنامىسى» نىڭكىدىن پەرق قىلىدۇ. ياسالغانلىرىمۇ بار، مەسىلەن: تاڭ دەۋرىدە سۇترانى تەرجىمە قىلغاندا، يۈەن دەۋرىدە پادىشانىڭ يارلىقلىرىنى تەرجىمە قىلغاندا، بەزى «گىراماتىكا، سىنتاكسىس، مورفولوگىيە»لەر ياسالغان، ئادەتلىنىش نەتىجىسىدە بارماقلارنى چىقارماي تۇرۇپمۇ چۈشىنەلەيدىغان بولغان. مانا ئەمدى "چەتئەل تىلى" كىردى، بىرمۇنچە جۈملىلەرنى يېڭىدىن ياساشقا — يامانراق قىلىپ ئېيتسام، زومۇ-زو ياساشقا — توغرا كېلىۋاتىدۇ. مېنىڭ

تەجرىبەمدىن قارىغاندا، مۇشۇنداق تەرجىمە قىلغاندا، بىرنەچچە جۈملىنى ئۆزلەشتۈرۈۋەتكەنگە قارىغاندا، تىلنىڭ ئەسلىدىكى ئىنچىكە خۇسۇسىيەتلىرىنى تېخىمۇ ئوبدان ساقلاپ قالغىلى بولىدۇ، لېكىن ئەسلىدىكى جۇڭگو يېزىقىدا كەمچىلىك بولغانلىقى ئۈچۈن، يېڭىدىن ياساشقا توغرا كېلىدۇ. بۇ يەردە ”نىمە بۇ“ دەيدىغان قانداق ”موجىزە“ بار ئىكەن؟ لېكىن ”بارماقنى چىقىرىش“، ”چىشنى قاتتىق چىشلەش“ توغرا كەلگەچكە، بەزىلەر ئۈچۈن ”هوزۇرلىنارلىق ئىش“ بولماسلىقى تەبىي. بىراق مېنىڭ هېلىقى جاناپلارغا زادىلا ”هوزۇر“ ياكى ”خوشاللىق“ بېغىشلىغىم كەلمەيدۇ، پەقەت باشقا بىرقانچە كىتاپخان نەپ ئالالىسىلا بولدى، لياڭ شىچيۇ ئەپەندى ”لەر“ نىڭ ئازاپلىنىشى ياكى هوزۇرلىنىشى ۋە نەپ ئالالماسلىقى هەققەتەن ”مەن ئۈچۈن لەيلەپ يۈرگەن بۇلۇت“ تىنلا ئىبارەت.

لېكىن لياڭ ئەپەندى پۈرولېتار ئەدەبىيات نەزەرىيىسىگە مۇراجىئەت قىلىشقا زادىلا هاجىتى يوقتەك بولسىمۇ، يەنىلا ناهايىتى مۇجمەللىك قىلغان يەرلىرى بار، مەسىلەن، ئۇ: ”لۇشۈن ئەپەندى ئالدىنقى يىللىرى تەرجىمە قىلغان ئەدەبىي ئەسەرلەر، مەسىلەن: چۇچۇەن بەيسۇنىڭ «دەرت ـ هەسرەت سىمۋولى» ئوقۇپ چۈشەنگىلى بولمايدىغان نەرسە ئەمەس ئىدى. لېكىن يېقىندىن بۇيان تەرجىمە قىلغان كىتاپلىرىدا ئۇسلۇبىنى ئۆزگەرتىۋەتكەندەك تۇرىدۇ“ دەپتۇ. ”جۇڭگو تىلى چەتئەل تىلىغا ئوخشىمايدۇ“ غانلىقىنى ئازغىنە ساۋادى بار ئادەمنىڭ هەممىسى بىلىدۇ، لېكىن ئوخشاش بىر چەتئەل تىلى بويىچە يازغۇچىلارنىڭ هەر قايسىسىنىڭ ئىشلەش ئۇسۇلى ئوخشاش

بولمىغاچقا، ”ئۇسلۇبى“ ۋە ”جۈملە تەركىۋىنىڭ ئورنى“مۇ ناهايىتى پەرقلىق بولۇشى مۇمكىن. جۈملىلىرى مۇرەككەپ ياكى ئاددىي بولۇشى مۇمكىن، ئاتالغۇلىرى كۆپ ئۇچرايدىغان ياكى خاس ئاتالغۇلاردىن بولۇشىمۇ مۇمكىن، ئوخشاش بىر خىل چەتئەل تىلىدا يېزىلغان نەرسىلەرنىڭ چۈشىنىشلىك بولۇش دەرىجىسى هەرگىز ئوخشاش بولىۋەرمەيدۇ. مەن «دەرت ـ هەسرەت سىمۋولى»نى تەرجىمە قىلىشىنىمۇ هازىرقىدەكلا ئەسلى جۈملە قېلىپى بويىچە تەرجىمە قىلغان، هەتتا سۆزمۇ ـ سۆز تەرجىمە قىلغان. لېكىن لياڭ شىچيۇ ئەپەندى ئوقۇپ چۈشەنگىلى بولىدۇ دەپتۇ، بۇ، ئەسلى ئەسەرنىڭ ئەسلىدە چۈشىنىشلىك بولغانلىقى، لياڭ شىچيۇ ئەپەندىنىڭ جۇڭگونىڭ يېڭى تەنقىتچىسى بولغانلىقى، شۇنداقلا ئۇنىڭدىكى زومۇ ـ زو ياسالغان جۈملە شەكىللىرىنى ئوقۇپ يۈرۈپ خېلىلا ئادەتلىنىپ قالغانلىقى تۈپەيلىدىن بولغان. ئەگەر خىلۋەت كەنت (سەنجياسۇن) تىكى مەخسۇس «قەدىمقى ئىسىل يازمىلار»نى ئوقۇش بىلەنلا بولىدىغان ئالىملار ئوقۇيدىغان بولسا، ئۇلارغا ”تىلسىمنامە“دىنمۇ تەس كەلمەي قالارمۇ؟

8

لېكىن، ”تىلسىمنامىدىنمۇ تەس“ بولغان پۈرولېتار ئەدەبىيات نەزەرىيىسىنىڭ بۇ قېتىمقى تەرجىمىلىرى لياڭ ئەپەندىگە بىرمۇنچە تەسىر قىپتۇ. ئوقۇپ چۈشىنەلمەپتۇ ـ يۇ، تەسىر ئەپتۇ، بۇ ئەهۋال كۈلكىلىك بولسىمۇ ۋە لېكىن راست. بۇ تەنقىتچى

«ئەدەبىياتتا سىنىپىيلىك بولامدۇ؟»سىدا: "مەن ھازىر ئاتالمىش پۇرولېتار ئەدەبىيات نەزەرىيىسىنى تەنقىت قىلىشتىمۇ، پەقەت ئۆزەم ئىگەللىگەن ئازغىنە ماتېرىيالىنىلا ئاساس قىلدىم" دەپتۇ. دېمەك ئۇنىڭ بۇ نەزەرىيە توغرىسىدىكى بىلىمى ئىنتايىن كەم ئىكەن.

لېكىن بۇ سەۋەنلىك توغرىسىدا بىز (بارلىق "تىلسىمنامە" تەرجىمانلىرىمۇ بۇنىڭ ئىچىدە، شۇڭا "بىز" دەۋاتىمەن) پەقەت بىرقىسىم جاۋاپكارلىقنىلا ئۆز ئۈستىمىزگە ئالىمىز، بىرقىسمىغا ئاپتورنىڭ ئۆزىنىڭ كالۋالىغى ياكى ھورۇنلۇغى جاۋاپكار. "قانداقتۇ لۇناچارسكىي، پلېخانوپ" دېگەنلەرنىڭ كىتاپلىرىدىن خەۋىرىم يوق، "بوگدانوپ" تەكلەرنىڭ 3 پارچە نەزەرىيى ماقالىسى بىلەن تروتسكىينىڭ «ئەدەبىيات ۋە ئىنقىلاپ» دېگەن ئەسىرىنىڭ يېرىمىنىڭ ھەققەتەن ئېنگلىزچە تەرجىمىسى بار. ئەنگلىيىدە "لۇشۇن ئەپەندى" يوق، ئۇ تەرجىمىلەر ناھايىتى چۈشىنىشلىك بولسا كېرەك. لياڭ ئەپەندى ئۇلۇق پۇرولېتار ئەدەبىياتىنىڭ دۇنياغا كېلىشىنى تاقەت قىلىپ، "كۈتۈپ تۇراي، كۈتۈپ تۇراي، كۈتۈپ تۇراي" دېگەن سەۋرچانلىقىنى ۋە غەيرىتىنى بىلدۈرگەن ئىدى، ئەمدى نەزەرىيىنىمۇ تاقەت بىلەن كۈتۈپ، ئىزلەپ تېپىپ ئوقۇپ، ئاندىن بىر نەرسە دېسە بولماسمىدى! بار ئىكەنلىگىنى بىلمەي تۇرۇقلۇق ئىزدەنمەسلىكنىڭ ئۆزى كالۋالىق، بار ئىكەنلىگىنى بىلىپ تۇرۇپ ئىزدەنمەسلىكنىڭ ئۆزى ھورۇنلۇق. سۈكۈت قىلىپ ئولتۇرۇش ئېھتىمال "ھوزۇر" بولار. لېكىن ئۇ ھالدا ئاغزىنى ئاچقان ھامان ئاسانلا سوغاق شامال كىرىپ كېتىدۇ.

مەسىلەن، ھېلىقى «ئەدەبىياتتا سىنىپىيلىك بولامدۇ؟» دېگەن ئېسىل ماقالىسىنى ئالساق، ئۇنىڭ خۇلاسىسى: سىنىپىيلىك يوق. سىنىپىيلىكنى يوققا چىقىرىشتا، مېنىڭچە ئەڭ ئۈچىغا چىققىنى ۋۇجېژخۆي ئەپەندىنىڭ "ماركس-پاركس دېگەن بىر نىمە" دېگەنلىرى ۋە قايسىبىر ئەپەندىنىڭ "دۇنيادا سىنىپ دېگەن نەرسە يوق" دېگەن تەلىماتى. شۇنداق ئىكەن، ھەممىنىڭ ئۇنى ئوچۇپ، ئالەم تىنجىپ كەتكەن بولسا بولاتتى. لېكىن لياڭ ئەپەندى "ماركس دېگەن بىر نىمە" بىلەن ئاز-پاز زەھەرلىنىپ، ئاۋال: ھازىر بىرمۇنچە جايلاردا مۈلۈكدارلىق تۈزۈمى بار، بۇ تۈزۈم ئاستىدا يوقسۇللار (پۇرولېتارلار) بار، بىراق بۇ "پۇرولېتارلاردا ئەسلىدە سىنىپىي ئاڭ يوق ئىدى، تولىمۇ ھېسداش بولغان سەپرا مىجەز بىرنەچچە داھى ئۇلارغا سىنىپىي كوزقاراشنى سىڭدۈرۈپ"، ئۇلارنى بىرلەشتۈرمەكچى، ئۇلارنىڭ كۈرەش قىلىش ئارزۇسىنى قوزغىماقچى بولغان، دەپ ئېتىراپ قىلىدۇ. شۇنداق، لېكىن مېنىڭچە، سىڭدۈرگۈچىلەرنى ھېسداشلىق تۈپەيلىدىن ئەمەس بەلكى دۇنيانى ئۆزگەرتىش ئىدىيىسى بىلەن سىڭدۈرگەن دېيىش كېرەك. ھالبۇكى "ئەسلىدە يوق" نەرسىنىڭ ئويغىنىشى، قوزغىلىشى مۇمكىن ئەمەس؛ ئويغانغان، قوزغىلالىغان ئىكەن، دېمەك، ئۇنىڭ ئەسلىدە بار نەرسە ئىكەنلىگىنى كورسىتىدۇ. ئەسلىدە بار نەرسىنى ئۇزۇن ۋاقىتلارغىچە يېپىپ قويغىلى بولمايدۇ، مەسىلەن: گالىلېي يەر شارى ھەركەتلىنىدۇ، دارۋىن جانلىقلار تەدرىجى تەرەققى قىلىپ بارىدۇ، دېگەن ئىدى؛ دەسلەپكى چاغلاردا بىرنەچچە دىنى ئۆلىما گالىلېينى ئوتتا كويدۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋەتمىدىمۇ، مۇتەئەس-

سىپلەر دارۋىنىغا ھەدەپ ھۇجۇم قىلمىدىمۇ؟! لېكىن ھازىرقى كۈندە كىشىلەر بۇ ئىككى تەلىماتقا ئەجەپلەنمەيدىغان بولدى، چۈنكى، يەر شارى بەربىر ھەركەتلىنىپ تۇرىدۇ، جانلىقلارمۇ ھەقىقەتەن تەدرىجى تەرەققى قىلىپ بارىدۇ. بار ئىكەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىپ تۇرۇقلۇق، ئۇنى يوق دەپ يوشۇرۇش ئۈچۈن كارامەت كورستىدىغان ھۈنەر بولمىسا بولمايدۇ.

لېكىن لياك ئەپەندىنىڭ ئۆزىچە كۆرەشنى يوقىتىش چارىسى بار ئىكەن. ئۇنىڭچە رۇسسو "مۈلۈك مەدەنىيەتنىڭ ئاساسى"، "شۇنىڭ ئۈچۈن، مۈلۈكدارلىق تۈزۈمىگە ھۇجۇم قىلىش مەدەنىيەتكە قارشى چىققانلىق بولىدۇ"، "ئەگەر بىرەر پۇرولېتارنىڭ پەمى بولىدىكەن، ئۇ ئۆمۈر بويى جاپا چېكىپ، ھالاللىق بىلەن ئىشلەۋېرىدىغان بولسا، ھەر ھالدا خېلىلا مۈلۈك تاپالايدۇ. تۇرمۇش يولىدا كۆرەش قىلىشنىڭ توغرا ئۇسۇلى ئەنە شۇ" دەپ ئېيتقانمىش. مېنىڭچە، رۇسسونىڭ ئالەمدىن ئۆتكىنىگە ھازىر 150 يىل بولدى، لېكىن ئۇ ئەينى زاماندا، ئوتمۈشتىكى ۋە كەلگۈسىدىكى مەدەنىيەت مۈلۈكنى ئاساس قىلىدۇ، دەپ قارىمىغان بولۇشى مۇمكىن (ئەگەر ئىقتىسادىي مۇناسىۋەتنى ئاساس قىلىدۇ دېگەن بولسا، بۇ توغرا، ئەلۋەتتە). ئۇ، يۇناننىڭ، ھىندىستاننىڭ مەدەنىيىتى بارلىقىنى، لېكىن ئۇلارنىڭ گۈللەنگەن دەۋرى مۈلۈكدارلىق (بۇرژۇئا) جەمىيىتىدە بولمىغانلىقىنى بىلىسە كېرەك؛ ئەگەر بىلمىگەن بولسا، بۇمۇ ئۇنىڭ خاتالىقى. پۇرولېتارلارنىڭ "جاپا چېكىپ" بۇرژۇئازىيە دەرىجىسىگە يامىشىپ چىقىشىدىكى "توغرا" ئۇسۇل دېگەنگە كەلسەك، بۇ — جۇڭگودىكى باي-غوجاملار خوشى

كېلىپ قالغاندا گادايي ئىشچىلارغا ئېيتىدىغان كونا تەنبىھ. ئەمەلىيەتتە، ھازىرقى ۋاقىتتا بىر دەرىجە يۇقۇرى ئورلەش ئارزۇسى بىلەن "جاپا چېكىپ ھالاللىق بىلەن" يامىشىپ كېتىۋاتقان "پۇرولېتار"لارمۇ خېلى كوپ. لېكىن بۇ "سىنىپىي ئاڭنى ئۇلارغا سىڭدۈرىدىغان" ئادەم تېخى چىقمىغان ۋاقىتتىكى ئەھۋال. سىڭدۈرۈلگەن ھامان، ئۇلار بىر-بىرلەپ يامىشىپ، تىرمىشىپ ئولتۇرمايدۇ، خۇددى لياك ئەپەندى ئېيتقاندەك، "ئۇلار بىر سىنىپ بولۇپ قالىدۇ، تەشكىللىنىدۇ، ئۇلار بىر گۇرۇھ بولىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئادەتتىكى يولدىن چىقىپ، بىر سەكرەپلا سىياسى ھوقۇقنى، مالىيەۋى ھوقۇقنى تارتىۋالىدۇ، بىر سەكرەپلا ھوكۇمران سىنىپ بولۇپ قالىدۇ." لېكىن "ئۆمۈر بويى جاپا چېكىپ، ھالاللىق بىلەن ئىشلەۋەرسە، ھەر ھالدا خېلىلا مۈلۈك تاپالايدۇ"غان بولۇشنى ئارزۇ قىلىدىغان "پۇرولېتار"مۇ بولارمۇ؟ بولۇشى تەبىي. بىراق ئۇنى "تېخى بېيىمىغان مۈلۈكدار (بۇرژۇئاز)" دەپ ھېساپلاشقا توغرا كېلىدۇ. لياك ئەپەندىنىڭ سەممى نەسىھەتلىرىگە پۇرولېتارلار تۈكۈرىدۇ، ئەڭ ياخشىسى ئۇ باي-غوجاملار بىلەن ئۆزئارا ماختىشىپ ئۆتكىنى تۈزۈك.

خوش، ئاندىن كېيىن قانداق بولىدۇ؟ لياك ئەپەندىچە، بۇ ھەقتە قايغۇرۇش كېرەك ئەمەسمىش. چۈنكى "بۇنداق ئىنقىلاۋىي ھادىسە ئۇزۇنغىچە داۋام قىلالمايدۇ. تەبىي تەدرىجى تەرەققىياتتىن كېيىن، كۈچلۈكلەرنىڭ غەلىبە قىلىشى، ئاجىزلارنىڭ مەغلۇپ بولۇشى ھەققىدىكى قانۇنىيەت شۇنىمۇ ئىسپاتلاپ بېرىدۇكى، يەنىلا زېھنى، قابىلىيىتى باشقىلاردىن ئېشىپ چۈشە-

دىغان ئادەملەر ئۈستۈن ئورۇننى ئىگىلەيدۇ، پۇرولېتار يەنىلا پۇرولېتارلىقىدا قېلىۋېرىدۇ" مىش. لېكىن پۇرولېتارىيات "مەدەنىيەتكە قارشى كۈچلەرنىڭ ھەر قاچان مەدەنىيەت كۈچلىرى تەرىپىدىن بويسۇندۇرۇلىدۇ"غانلىقىنى بىلىپ قالغانلىقى ئۈچۈن "ئاتالمىش 'پۇرولېتارىيات مەدەنىيىتى'نى......جۈملىدىن ئەدەبىيات ئىلمىنى بەرپا قىلماقچى" ئىمىش.

ئەمدى، ئەدەبىي تەنقىت دېگەن ئاساسىي تېمىغا ئۆتەيلى.

4

لياڭ ئەپەندىنىڭ قارىشىچە، ھەممىدىن ئاۋال، پۇرولېتار ئەدەبىيات نەزەرىيىسىنىڭ خاتالىقى "سىنىپ ئاسارىتىنى ئەدەبىياتقا تاڭغان" لىقىمىش، چۈنكى كاپىتالىست بىلەن ئەمگەكچىنىڭ ئوخشاشمايدىغان يېرى بولسىمۇ، لېكىن ئوخشاش يەرلىرىمۇ بار ئىمىش، "ئۇلارنىڭ ئىنسانى تەبىتى (بۇ ئىككى سۆزگە ئەسلىدە قوش تەكىتلەش بەلگىسى قويۇلغان) پەرقلەنمەيدۇ" مىش، مەسىلەن: ھەممىسىدە خوشاللىق، خاپىلىق، قايغۇ، راھەت، ئىشقى مۇھەببەت (لېكىن "بۇ يەردە ئېيتىلىۋاتقىنى ئىشقى مۇھەببەت ئۇسۇلى ئەمەس، ئىشقى مۇھەببەتنىڭ ئۆزى") بارمىش، "ئەدەبىيات ئەنە شۇ ئەڭ تۈپ ئىنسان تەبىتىنى ئىپادىلەپ بېرىدىغان سەنئەت" مىش. بۇ سۆزلەر بىر بىرىگە زىت ۋە پۇچەك. خوش، مەدەنىيەت مۈلۈكىنى ئاساس قىلىدىكەن، گادايلار تىرىشىپ-تىرمىشىپ يۇقۇرىغا ياماشسا "پەمى بار" ھېساپلىنىدىكەن، ئۇنداق بولسا، يۇقۇرىغا

يامىشىش — ئىنسان ھاياتىنىڭ دەستۇرى، بايلار — ئىنسانلارنىڭ ئەڭ ئېتىۋارلىق ئادەملىرى بولغان بولىدۇ-دە، ئەدەبىياتمۇ بۇرژۇئازىيىنىلا تەسۋىرلىسە كۇپايە قىلىدۇ. ئەھۋال شۇنداق ئىكەن، "ئاجىزلىقىدىن مەغلۇپ بولىدۇ"غان پۇرولېتارلارنى تولىمۇ ھېسداشلىق قىلىپ ئەشۇ قاتارغا قوشۇۋېلىشنىڭ نېمە ھاجىتى؟ خوش، ئەمىسە، "ئىنسان تەبىتى"نىڭ "ئۆزى" قانداق ئىپادىلىنىدۇ؟ ئالايلۇق، ئەسلى ماددا ياكى ئارىلاشما ماددا خىمىيىلىك خۇسۇسىيىتى جەھەتتىن بىرىكىش ئىقتىدارىغا ئىگە، فىزىكىلىق خۇسۇسىيىتى جەھەتتىن قاتتىقلىق دەرىجىسىگە ئىگە، بۇ ئىقتىدار ۋە دەرىجىنى كۆرسىتىشتە، 2 خىل ماددا ئارقىلىق ئىپادىلەشكە توغرا كېلىدۇ، ماددىنى بىرچەتكە قايرىپ قويۇپ، ئۇنىڭ بىرىكىش ئىقتىدارى ۋە قاتتىقلىق دەرىجىسىنىڭ يالغۇز "ئۆزى"نىلا كۆرسىتىپ بېرىمەن دەيدىغان بولسا، ئۇنداق ئەپچىل ئۇسۇل تېپىلمايدۇ؛ لېكىن ماددا ۋاستە قىلىنىدىكەن، بۇنداق ھادىسىلەر ماددىغا قاراپ پەرقلىق بولىدۇ. ئەدەبىياتتىمۇ ئادەمنى ۋاستە قىلمىغاندا "تەبىتى"نى كۆرسىتىپ بەرگىلى بولمايدۇ. ئادەم ۋاستە قىلىنىدىكەن، يەنە كېلىپ سىنىپىي جەمىيەتتە شۇنداق قىلىنىدىكەن، ئۇنىڭ سىنىپىيلىكىنى چىقىرىپ تاشلاش ھەرگىز مۇمكىن ئەمەس، ئۇنىڭ سىنىپىيلىكى مۇقەررەر ھادىسىكى، ئۇنىڭغا "ئاسارەت"نى تېڭىشنىڭ ھاجىتى يوق، دەرۋەقە، "خوشاللىق ۋە خاپىلىق، قايغۇ ۋە راھەت ئىنسانى ھېسسىيات ھېساپلىنىدۇ"، لېكىن گادايلاردا بىرژا (جياۋيىسو) ئېچىپ دەسمايىسىدىن ئايرىلىپ قېلىش قايغۇسى بولمايدۇ، كېروسىن ماگناتى (چوڭ كاپىتالىستى) بېيجىڭدىكى شاخار تېرىپ

قالايدىغان مومايلارنىڭ دەرت - ئەلەمىنى نەدىن بىلسۇن؟! ئاچارچىلىقتا قالغان رايونلاردىكى ئاپەتكە ئۇچرىغان خەلق باي - غوجاملارغا ئوخشاش خۇشبۇي گۈل تېرىمسا كېرەك؛ جيا ئائىلىسىدىكى جياۋدامۇ لىن خېنىمغا مۇھەببەت باغلىمىسا كېرەك. "گۈدۈك - پۈدۈك!"، "لېنىن - پېنىن!" غۇ ئەلۋەتتە پۇرولېتارىيات ئەدەبىياتى ئەمەس، "ھەممە نەرسە - پەرسە!"، "ھەممە ئادەم - پادەم!"، "ياخشى ئىشلار بولۇۋاتىدۇ، كىشىلەر خۇرسەن بولۇۋاتىدۇ!" لارمۇ "ئىنسان تەبىئىتى" نىڭ "ئۆزى" نى ئىپادىلەپ بېرىدىغان ئەدەبىيات ئەمەس. ئەگەر ئەڭ ئومۇمى ئىنسان تەبىئىتىنى ئىپادىلەپ بېرىدىغان ئەدەبىيات ئېسىل بولىدىغان بولسا، ئەڭ ئومۇمى ھايۋانات تەبىئىتى — ئوزۇقلىنىش، نەپەس ئېلىش، ھەركەت قىلىش، نەسىللەش — نى ئىپادىلەپ بېرىدىغان ئەدەبىيات ياكى "ھەركەت قىلىش" نى چىقىرىپ تاشلاپ، جانلىقلار تەبىئىتىنى ئىپادىلەپ بېرىدىغان ئەدەبىيات ئۇنىڭدىنمۇ ئۈستۈن تۇرۇشى كېرەكقۇ. ئەگەر، بىز بولساق ئىنسان، شۇنىڭ ئۈچۈن ئىنسان تەبىئىتىنى ئىپادىلەپ بېرىش بىلەن چەكلىنىمىز، دېيىلىدىغان بولسا، ئۇ ھالدا، پۇرولېتارلار پۇرولېتارىيات بولغانلىقى ئۈچۈن، پۇرولېتارىيات ئەدەبىياتى بىلەن شۇغۇللىنىشى كېرەك.

ئىككىنچىدىن، لياڭ ئەپەندى، ئاپتورنىڭ سىنىپى ئۇنىڭ ئەسەرلىرى بىلەن ئالاقىسىز، دەيدۇ؛ تولستوي ئاقسوڭەكتىن كېلىپ چىققان بولۇپ كەمبەغەللەرگە ھېسداشلىق قىلغانۇ، لېكىن سىنىپىي كۆرەشنى تەشەببۇس قىلمىغانەي؛ ماركس پۇرولېتارلار تەركىۋىدىكى شەخس ئەمەسەي؛ ئۆمۈر بويى

گادايلىق - غۇربەتچىلىكتە ياشىغان ئالىم جونسۇننىڭ ئارزۇ - ئارمان ۋە خۇي - پەيلى توغرىسىدا ئېيتقان گەپ - سۆزلىرى ئاقسوڭەكلەرنىڭكىنى بېسىپ چۈشكەنەي، دېمەك ئەدەبىياتقا باھا بېرىشتە ئەسەرنىڭ ئۆزىگە قاراش كېرەك، ئاپتورنىڭ سىنىپى ۋە مەرتىۋىسىگە چاتماسلىق كېرەكەي، دەيدۇ. بۇ مىساللىرىمۇ ئەدەبىياتنىڭ سىنىپىيسىزلىكىنى زادى ئىسپاتلاپ بېرەلمەيدۇ. تولستوي ئاقسوڭەكتىن كېلىپ چىققان بولۇپ، كونا تەبىئىتىنى تازىلاپ ئۆزگەرتمىگەنلىكى ئۈچۈن كەمبەغەللەرگە ھېسداشلىقلا قىلغان، لېكىن سىنىپىي كۆرەشنى تەشەببۇس قىلمىغان. ماركس ھەقىقەتەن ئەسلىدە پۇرولېتارلار تەركىۋىدىكى شەخس ئەمەس، ئۇنىڭ ئەدەبىي ئەسەرلىرىمۇ يوق، بىز، ئۇ قەلەم تەۋرەتكەن بولسا، ئۇنىڭ ئىپادىلەپ بەرگەنلىرى چوقۇم ئۇسۇل ئىشلەتمەيدىغان ئىشقى مۇھەببەتنىڭ ئۆزىلا بولۇپ چىقاتتى، دەپ ئاساسسىز پەرەز قىلالمايمىز. ئالىم جونسۇن ئۆمۈر بويى گادايلىقتا - غۇربەتچىلىكتە ئۆتكەن تۇرۇقلۇق، ئۇنىڭ ئارزۇ - ئارمان ۋە خۇي - پەيلى توغرىسىدىكى گەپ - سۆزلىرىنىڭ پادىشا - بەگلەرنىڭكىدىن ئېشىپ چۈشكەنلىكىگە كەلسەم، ئۇنىڭ سەۋەپلىرىنى ھەقىقەتەن بىلمەيمەن، چۈنكى ئەنگلىيە ئەدەبىياتىدىن ۋە ئۇنىڭ تەرجىمىھالىدىن خەۋىرىم يوق، ئېھتىمال ئۇ ئەسلىدە "ئۆمۈر بويى جاپا - مۇشەققەت چېكىپ، ھالاللىق بىلەن ئىشلەپ، قانداقلا بولمىسۇن خېلىلا مۈلۈك تېپىش"، ئاندىن كېيىن ئاقسوڭەكلەر دەرىجىسىگە يامىشىپ چىقىش ئارزۇسىدا بولغان بولۇشى. لېكىن "ئاجىزلىقىدىن مەغلۇپ بولۇپ"، ھەتتا خېلىلا مۈلۈكنىمۇ تاپالماي،

ئاخىرىدا قۇرۇق سولەت بولۇپ "ئارام تاپقان" بولۇشى مۇمكىن.

ئۈچىنچىدىن، لياڭ ئەپەندىنىڭ ئېيتىشىچە، "ياخشى ئەسەر ھەرقاچان ئازسانلىق ئادەملەرگىلا خاس بولىدۇ، زور كۆپچىلىك كىشىلەر ھەرقاچان دوت بولىدۇ، ئۇلارنىڭ ئەدەبىياتتىن ھەرگىز نېسىۋىسى بولمايدۇ" مىش، لېكىن زوقلىنىش ئىقتىدارىنىڭ بار - يوقلۇقى سىنىپ بىلەن ئالاقىسىز بولارمىش، چۈنكى "ئەدەبىياتتىن زوقلىنىشمۇ تۇغما ئامەت" مىش، ھەتتا پۈرولېتا - رىيات ئىچىدىمۇ شۇنداق "تۇغما ئامەتلىك" ئادەملەرمۇ بار ئىمىش. مېنىڭ پەرىزىمچە، ئەنە شۇنداق "ئامىتى" بار ئادەملا بولىدىكەن، ئۇ، گادايلىقىدىن ئوقۇمىغان، ئېلىپىنىڭ سۇنىقىنىمۇ بىلمەيدىغان بولسىمۇ، «يېڭى ئاي» ژورنىلىغا زوقلىنىپ، "ئىنسان تەبىتى"نىڭ ۋە ئەدەبىيات - سەنئەتنىڭ "ئۆزى"نىڭ ئەسلىدىن سىنىپىيسىزلىكىگە گۇۋاچى بولىۋېرىدۇ. لېكىن بۇنداق تۇغما ئامىتى بار پۈرولېتارلارنىڭ چوقۇم كۆپ ئەمەسلىكىنى لياڭ ئەپەندىنىڭ ئۆزىمۇ بىلىدۇ، شۇڭا ئۇ، ئۇلارغا كۆرۈش ئۈچۈن باشقا بىر خىل نەرسە (ئەدەبىيات - سەنئەت؟)نى — "مەسىلەن قانداقتۇ ئاممىباپ تىياتىر، كىنو، قانداقتۇ ئاممىباپ ھىكايە ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش نەرسىلەر"نى بەلگىلەپ بەرگەن، بۇنىڭغا "ئادەتتىكى ئەمگەكچى ئىشچى - دېھقانلارنىڭ كۆڭۈل ئېچىشقا مۇھتاج بولغانلىقى، بەلكىم ئازغىنە بەدىي كۆڭۈل ئېچىشقا مۇھتاج بولغانلىقى" سەۋەب بولغانمىش، بۇنىڭدىن قارىغاندا ئەدەبىيات ھەقىقەتەن سىنىپقا قاراپ پەرقلىنىدىغاندەك قىلىسىمۇ، لېكىن بۇ زوقلىنىش ئىقتىدارىنىڭ يۇقۇرى - تۆۋەنلىكىگە بەلگىلىگەن پەرق ئىمىش. بۇنداق ئىقتىدارنى يېتىشتۈرۈش

ئىقتىسات بىلەن مۇناسىۋەتسىز بولۇپ، تەڭرى بەخش ئەتكەن "ئامەت"مىش. شۇنىڭ ئۈچۈن ئەدىپلەر ئەركىن ئىجات قىلىشى ھەم خانزادە - ئېسىلزادىلەرگە ياللانماسلىقى ھەم پۈرولېتارىياتنىڭ مەدھىيە ئەسەرلىرىنى يېزىش توغرىسىدىكى تەھدىتلىرىگە ئۇچرىماسلىقى كېرەك ئىمىش. بۇ گەپ دۇرۇس، لېكىن بىز كۆرگەن پۈرولېتار ئەدەبىيات نەزىرىيىلىرىدە، مەلۇم بىر سىنىپنىڭ ئەدىپلىرى خانزادە - ئېسىلزادىلەرگە ياللانماسلىقى، پۈرولېتا - رىياتنىڭ مەدھىيە ئەسەرلىرىنى ياز دەيدىغان تەھدىتلىرىگە ئۇچرىشى كېرەك دېگەن بىرەر ئادەمنى كۆرمىدۇق. ھالبۇكى ئەدەبىيات سىنىپىي بولىدۇ، سىنىپىي جەمئىيەتتە ئەدىپلەر "ئەركىن" مەن، سىنىپتىن خالى تۇرىمەن دېسىمۇ، لېكىن ئاڭسىز ھالدا يەنىلا ئۆز سىنىپىنىڭ سىنىپىي ئېڭىغا مەھكۇم بولۇپ تۇرىدۇ، ئۇلارنىڭ ياراتقان ئەسەرلىرى باشقا سىنىپنىڭ مەدەنىيىتى ئەمەس. مەسىلەن، لياڭ ئەپەندىنىڭ شۇ ماقالىسىنى ئالساق، ئۇنىڭ ئەسلى مەقسىدى ئەدەبىياتتىكى سىنىپىيلىكنى ئېلىپ تاشلاش، ھەقىقەتنى ئاشكارىلاش ئىكەن. لېكىن مۈلۈكنى مەدەنىيەتنىڭ بوۋىسى قىلىپ، گادايلارنى ئاجىزلىقىدىن مەغلۇپ بولىدىغان داشقال قىلىپ كۆرسەتكەنلىكىگە بىر قاراپلا، ئۇنىڭ كاپىتالىستلارنىڭ كۆرەش "قورالى" — ياق، "ئەسەرى" ئىكەن - لىكىنى بىلىۋالغىلى بولىدۇ. بۇنىڭ ئۆزى "پۈتۈن ئىنسانىيەت" ئەدەبىيات نەزىرىيىسىنى، "سىنىپتىن خالى" ئەدەبىيات نەزىرى - يىسىنى بۇرژۇئازىيىگە ياردەم بېرىدىغان نەرسە دەپ تەكىتلىگەن پۈرولېتار ئەدەبىيات نەزىرىيىچىلىرىنى ناھايىتى روشەن بىر دەلىل بىلەن تەمىنلىدى. چېڭ فاڭۇ ئەپەندىگە ئوخشاش

"ئۇلار چوقۇم غەلىبە قىلىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن بىز ئۇلارغا يېتەكچىلىك قىلىشقا، تەسەللى بېرىشكە بارىمىز" دېگەن سۆزنى ئاغزىدىن چىقارغاندىن كېيىن، ئۆزلىرىدىن باشقا بولغان "ئۇلار"نى "ئەۋەتىپ" ئولتۇرىدىغان ئۇنداق پۇرولېتار ئەدىپلەرگە كەلسەك، ئۇلارنىڭمۇ لياك ئەپەندىگە ئوخشاشلا پۇرولېتار ئەدەبىيات نەزەرىيىسى ئالدىدا "خالىغىنىچە ئىش كۆرۈش" خاتالىقىدىن خالى بولالمايدىغانلىقىدا گەپ يوق.

توتىنچىدىن، لياك ئەپەندى پۇرولېتار ئەدەبىيات نەزەرىيەچىلىرىنىڭ ئەدەبىيات ـ سەنئەتنى كۈرەش قورالى قىلىشىدىن، يەنى تەشۋىقات ماتېرىيالى قىلىۋالغانلىقىدىن ئىنتايىن ئۆغسى قايىنايدىكەن. ئۇ "ھەرقانداق ئادەمنىڭ ئەدەبىياتتىن پايدىلىنىپ باشقا مەقسەتلىرىگە يېتىۋېلىشىغا قارشى ئەمەس" ئىكەن، لېكىن "تەشۋىقات تەرىقىسىدىكى يازمىلارنى ئەدەبىيات دەپ ئېتىراپ قىلىش مۇمكىن ئەمەس" دەيدىكەن. مەن بۇنى ئۆز ئاغزىغا ئۆزى كاچات ئۇرۇش دەپ قارايمەن. مەن ئوقۇغان نەزەرىيىلەرگە قارىغاندا، ئەدەبىيات ـ سەنئەتلا بولىدىكەن، ئۇنىڭدا مۇقەررەر تەشۋىقات بولىدۇ؛ ھېچقىسىم تەشۋىقات تەرىقىسىدىكى يازما بولسىلا، ئۇ ئەدەبىيات بولىدۇ دەپ تەشەببۇس قىلغىنى يوق.

دەرۋەقە، ئالدىنقى يىلدىن بۇيان، جۇڭگودا ھەقىقەتەن شوئارلارنى قىستۇرۇپ قويۇش بىلەن ئۆزىنى پۇرولېتار ئەدەبىياتى قىلىۋالغان بىر مۇنچە شېئىرلار، ھېكايىلەر چىقتى. لېكىن بۇ، ئۇلارنىڭ مەزمۇنىدا ۋە شەكلىدە پۇرولېتارچە پۇراق بولمىغاچقا، شوئارلارنى ئىشلەتمىسە ئۆزىنىڭ "يېڭى" لىقىنى ئىپادىلەپ بېرەلمەيدىغانلىقىدىن بولغان، ئۇلار ئەمەلىيەتتە پۇرولېتارىيات

ئەدەبىياتى ئەمەس. بۇ يىل مەشھۇر "پۇرولېتارىيات ئەدەبىي تەنقىتچىسى" چيەن شىنسۈن ئەپەندى «بوز يەر ئاچقۇچى» ناملىق ژورنالدا لۇناچارسكىينىڭ سۆزىنى نەقىل كەلتۈرۈپ، ئۇنىڭ ئامما چۈشىنەلەيدىغان ئەدەبىياتنى قەدىرلىگەنلىكىنى شوئار ئىشلىتىشنى ئارتۇقچە ئەيىپلەشكە بولمايدىغانلىقىنىڭ دەلىلى ھېساپلاپ، ئاتالمىش "ئىنقىلاۋىي ئەدەبىيات"نى ئاقلىغان. مېنىڭچە، بۇمۇ لياك شىچيۇ ئەپەندىگە ئوخشاشلا ئاڭلىق ياكى ئاڭسىز بۇرمىلاش. لۇناچارسكىينىڭ ئامما چۈشىنەلەيدىغان نەرسە دېگىنى تولستوينىڭ دىخانلارغا ئۈلەشتۈرۈپ بېرىش ئۈچۈن يازغان كىتابچىلىرىغا ئوخشاش ئۇسلۇپتا يېزىلغان نەرسىلەرگە قارىتىلغان بولسا كېرەك. ئىشچى، دىخانلار بىر قاراش بىلەنلا چۈشىنىپ كېتەلەيدىغان گىراماتىكا، شېئىر، چاخچاقلار توغرىسىدا، دېميان بېدنىي (Demian Bednii) نىڭ شېئىر يازغانلىقى ئۈچۈن قىزىل بايراق مېدالى ئالغانلىقىغا، ئۇنىڭ شېئىرلىرىدا بولسا شوئار ئىشلىتىلمىگەنلىكىگە نەزەر سالساقلا كۇپايە.

ئاخىرىدا، لياك ئەپەندى ئەسەرنىڭ سۈپىتىگە قارايدىكەن. بۇ جايدا، بۇ ناھايىتى ئەمەلىي چارە؛ لېكىن ئىككى پارچە تەرجىمە شېئىرنى كۆچۈرۈۋېلىپ سازايى قىلىشى توغرا ئەمەس. «يېڭى ئاي» ژورنىلىدا «تەرجىمە قىلىشنىڭ تەسلىكى» دېگەن ماقالا بېسىلغان، ھالبۇكى، شېئىر تەرجىمە قىلىش تېخىمۇ تەس ـ تە. ئۆزەم ئوقۇغانلىرىمنى ئېلىپ ئېيتسام، 11 يىلدىن بۇيان جۇڭگودا لۇناچارسكىينىڭ «ئازات قىلىنغان دون ـ كىخوت»، فادېيېۋنىڭ «تارمار»، گىلادكوۋنىڭ «سېمېنت» دېگەن ئەسەر-

لىرىگە تەڭ كېلەلەيدىغان ئەسەرلەر چىققىنى يوق. بۇ يەردە
«يېڭى ئاي تەھرىراتى»دىكى بۇرژۇئامەدىنىيىتىنىڭ پۇشتىلىرىنى،
ھەمدە ئۇلارنى چىن قەلبىدىن ھىمايە قىلىدىغان يازغۇچىلارنى
نەزەردە تۇتتۇۋاتىمەن. پۇرولېتار يازغۇچىلىرى دەپ ئاتالغانلار-
نىڭ ئەسەرلىرىدىن خېلى نەتىجىلىك دەپ بىرەرىنى كورسىتىپ
بېرەلمەيمەن. لېكىن چيەن شىنسۈن ئەپەندى، يېڭى گۈللەنگەن
سىنىپ ئەدىبىي ماھارەت جەھەتتە ئەلۋەتتە گودەك ۋە ئاددى
كېلىدۇ، ئۇلاردىن دەرھال ياخشى ئەسەر تەلەپ قىلىش
"بۇرژۇئازىيىچە" يامان نىيەت، دەپمۇ ئاقلىغان ئىدى. بۇ سوز
ئىشچى - دىخانلارنى كۆزدە تۇتۇپ ئېيتىلغان بولسا ئىدى،
ناھايىتى توغرا بولغان بولاتتى. يەنى ئۇلارغا مۇنداق يولسىز
تەلەپ قويۇش خۇددى ئۇلارنى ئۇزۇن ۋاقىت ئاچ - يالىڭاچ
قالدۇرۇپ، نىمىشقا بايلارغا ئوخشاش سەمرىشمەيسەن دەپ
ئەيىپلىگەندەك بىر ئىش بولاتتى. لېكىن جۇڭگونىڭ ئاپتورلىرى
ئىچىدە ھازىر پالتا - كەتمەن دەستىسىنى يېڭىلا قولىدىن
چۈشۈرگەن ئادەملەر ھەققەتەن تېپىلمايدۇ، ئۇلارنىڭ زور
كوپچىلىگى مەكتەپتە ئوقۇغان بىلىمدارلار، بەزىسى تېخى ئاللى-
قاچان داڭقى چىققان ئەدىب، ئۇلار ئۆزلىرىدىكى ئۇششاق
بۇرژۇئازىيە ئاڭلىرىنى تۈگەتسە، ئىلگىرىكى ئەدىبىي ماھارىتىنىمۇ
تەڭلا يوقاتقان بولامدۇ؟ ياق. روسىيىنىڭ پېشقەدەم يازغۇچى-
لىرىدىن ئالېكسېي تولستوي، ۋېرېساييېپ، پرىشۋىن ھازىرمۇ
ياخشى ئەسەرلەرنى ياراتماقتا. جۇڭگودا شۇئار بار، ئەمما
ئۇنىڭغا قوشۇلۇپ ئەمەل قىلغۇچىلار يوق، بۇ كېسەلنىڭ
مەنبەسى، مېنىڭچە، "ئەدەبىيات - سەنئەتنى سىنىپىي كۈرەش

قورالى" قىلغانلىقتا ئەمەس، بەلكى "سىنىپىي كۈرەشنى ئەدەبى-
يات - سەنئەتنىڭ قورالى سۈپىتىدە سۈيئىستېمال قىلغان"لىقتا،
"پۇرولېتارىيات ئەدەبىياتى" دىگەن بايراق ئاستىغا بىرمۇنچە
ئۇشتۇمتۇتلا دومۇلاپ كېتىدىغان ئادەملەرنى توپلاپ قويغانلىقتا.
بۇلتۇرقى يېڭى كىتابلار ئېلانلىرىغا قاراپ باقساق، ئىنقىلاۋىي
ئەدەبىيات ھېساپلانمايدىغىنى يوقتەك تۇرىدۇ، تەنقىدچىلەرمۇ
ئاقلاشنى "ھېساپ ئېلىش" قىلىۋالغان، يەنى ئەدەبىياتنى
"سىنىپىي كۈرەش"نىڭ پانالىغى ئاستىغا ئولتۇرغۇزۇپ قويغان،
شۇنىڭ بىلەن ئەدەبىياتنىڭ ئۆزىگە كۈچ چىقىرىش ھاجەتسىز
بولۇپ قالغان، شۇ سەۋەپتىن ئەدەبىيات بىلەن كۈرەشنىڭ
مۇناسىۋىتى ئازىيىپ كەتكەن.

لېكىن جۇڭگودا يۈز بېرىۋاتقان ھازىرقى ۋاقىتلىق ھادىسىلەر
پۇرولېتارىيات ئەدەبىياتىنىڭ يېڭىدىن باش كوتىرىۋاتقانلىقىنىڭ
ئەكس دەلىلى بولالمايدۇ، ئەلۋەتتە. بۇنى لياڭ ئەپەندىمۇ
بىلگەنلىكى ئۈچۈن ئاخىر يول قويۇپ: "ئەگەر پۇرولېتارىيات
ئىنقىلاپچىلىرى ئۆزلىرىنىڭ تەشۋىقات ئەدەبىياتلىرىنى پۇرولېتا-
رىيات ئەدەبىياتى دەپ تۇرىۋالىدىغان بولسا، ئۇنى ھەر ھالدا
يېڭىدىن باش كوتىرىۋاتقان ئەدەبىيات ھېساپلاشقا، ئەدەبىيات
زېمىنىدىكى يېڭى مەھسۇلات ھېساپلاشقا بولار، بۇرژۇئازىيە
ئەدەبىياتىنى يوقىتىپ، ئەدەبىيات زېمىنىنى تارتىۋالايلى دەپ
ۋاقىرىشىنىڭ ھاجىتى يوق، چۈنكى ئەدەبىيات زېمىنى تولىمۇ كەڭ،
يېڭى نەرسىلەرگە ھەرقاچان ئورۇن تېپىلىدۇ" دەيدۇ. لېكىن بۇ،
قانات - قۇيرۇغى تېخى يېتىلمىگەن پۇرولېتارىياتنىڭ نەزىرىدە
خۇددى "جۇڭگو بىلەن ياپونىيە ئىناق بولايلى، بىللە ياشاپ،

بىللە گۈللىنەيلى" دىگەنگە ئوخشاش بىر خىل ئالدامچىلىق. شۇنداق قىلىشنى راۋا كۆرىدىغان "پورولېتارىيات ئەدەبىياتچىلىرى" بەلكىم ھازىر ھەقىقەتەن بولسا كېرەك، بىراق ئۇلار لياڭ ئەپەندى ئېيتقاندەك بۇرژۇئازىيە دەرىجىسىگە يامىشىپ چىقىشنى ئارزۇ قىلىدىغان "پەمى بار پورولېتار"لار. ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرى گاداي شيۇسەي (موللىلار)نىڭ جۇاڭيۈەن (ئوردا ئىمتىھانىدا بىرىنچى بولغان مىرزا) دەرىجىسىگە ئېرىشەلمىگەن چاغدىكى قاخشاشلىرىدىن باشقا نەرسە ئەمەس؛ ئىشنى باشلىغاندىن تارتىپ يامىشىپ چىققانغا قەدەر ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى ئەسەرلىرى ھەرگىز پورولېتارىيات ئەدەبىياتى ئەمەس. پورولېتارىيات ئەدەبىياتى ئۆز سىنىپىنى ۋە بارلىق سىنىپلارنى ئۆزلىرىنىڭ كۈچى بىلەن ئازات قىلىش ئۈچۈن كۈرەش قىلىدىغان بىر قانات، ئۇلارنىڭ ئېرىشمەكچى بولغىنى بىر بۆلۈكدىكى ئورۇن ئەمەس، بەلكى ھەممە ئورۇن. ئەدەبىيات ـ سەنئەت تەنقىتچىلىرىنى مىسال كەلتۈرەيلى، ئەگەر "ئىنسان تەبىتى"نىڭ "سەنئەت ئۆردىسى" (بۇ سۆزنى چېڭ فاڭۋۇ ئەپەندى ھوزۇرىدىن ئىجارىگە ئېلىپ ئىشلىتىپ تۇرۇشقا توغرا كەلدى) دا جەنۇپ تەرەپكە 2 دانە يولۋاس تېرىسى سېلىنغان ئىسىل ئورۇندۇق قويۇپ، لياڭ شىچيۇ ئەپەندى بىلەن چېن شىنسۇن ئەپەندىنى قاتار ئولتۇرغۇزۇپ قويساق، بىرى ئوڭ قولىغا «يېڭى ئاي»نى ئالسا، بىرى سول قولىغا «قۇياش»نى ئالسا، بۇ كۆرۈنۈش خۇددى "ئەمگەك بىلەن كاپىتال"نىڭ گۈزەللىك سېلىشتۇرغىنىغا ئوخشاپ كېتىدۇ.

5

ئەمدى بۇ يەردە، ئۆزەمنىڭ "قاتمال تەرجىمە"لىرىم ئۈستىدە يەنە توختىلاي.

پەرەز قىلىغاندا، بۇمۇ تەڭلا يۈز بېرىشكە تېگىشلىك مەسىلە: پورولېتارىيات ئەدەبىياتىنىڭ سالمىغى تەشۋىقات ئىكەن، تەشۋىقاتنى كوپچىلىك ئادەم چۈشىنەلىشى شەرت ئىكەن، ئۇنداقتا سەن بۇ "قاتمال تەرجىمە" قىلىنغان ۋە چۈشەنگىلى بولمايدىغان نەزىرىيىۋى "تىلسىمنامە"نى زادى نىمە ئۈچۈن تەرجىمە قىلدىڭ؟ بۇ تەرجىمە قىلمىغانغا ئوخشاش ئەمەسمۇ؟

مېنىڭ جاۋابىم مۇنداق: ئۆزەم ئۈچۈن ۋە ئۆزىنى پورولېتارىيات ئەدەبىياتىنىڭ تەنقىتچىسى دەپ ئاتىۋالغان بىرنەچچە ئادەم ئۈچۈن، "ھوزۇر"لىنىشقا بېرىلمەيدىغان، مۇشەققەتتىن قورقمايدىغان، بۇ نەزىرىيىلەرنى ئاز ـ تولا چۈشىنىشنى ئارزۇ قىلىدىغان كىتابخانلار ئۈچۈن تەرجىمە قىلدىم.

ئالدىنقى يىلدىن بۇيان شەخسەن ماڭا ھۇجۇم قىلىدىغانلار تولىمۇ كۆپىيىپ كەتتى، ھەر خىل ژورناللاردا "لۇ شۈن" دىگەن ئىسىم ئومۇمەن ئۇچراپ تۇرىدۇ؛ ئاپتورلىرىنىڭ تەلەپپۇزىدىن، شۇنداقلا قارىغاندا، ئىنقىلاۋىي ئەدىبلەرگە ئوخشاپ كېتىدۇ. لېكىن بىرنەچچە پارچە ماقالىسىنى كۆرگەندىن كېيىن، قۇرۇق گەپلىرىنىڭ تولىمۇ كۆپ ئىكەنلىكىنى بارا ـ بارا ھېس قىلدىم. نەشتەر جان تومۇرغا، ئوق جايىغا تەگمىسە جانغا خەۋپ يەتكۈزەلمەيدۇ. مەسىلەن، مەن تەۋە بولغان سىنىپ توغرىسىدا،

تاگى هازىرغىچە بىر نىمە دەپ هوكۈم قىلىشالمىدى، بىر تۈرۈپ ئۇششاق بۇرژۇئازىيە دىيىشىدۇ، بىر تۈرۈپ "بۇرژۇئازىيە" دىيىشىدۇ، بەزىدە تېخى "فېودالىزىمنىڭ پۇشتى"، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئادەمسىمان مايمۇن بىلەن ئوخشاش («ئىجادىيەت ژورنىلى»دىكى «دۆڭجىڭدىن خەت»كە قارالسۇن) قىلىپمۇ قويۇشىدۇ؛ قايسى بىر قېتىمدا ھەتتا چىشلىرىمنىڭ رەڭگىگىچە تىللاشتى. مۇشۇنداق جەمىيەتتە فېودالىزىم پۇشتلىرىنىڭ دەۋران سۈرۈشى ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن، لېكىن، فېودالىزىمنىڭ پۇشتى بولسا ئادەمسىمان مايمۇن دەپ ھېچقانداق "تارىخقا ۋېيۇۋجۇيىچە قاراش"تا شەرھلەنگەن ئەمەس ۋە ئۇنىڭدىن چىشنىڭ رەڭگى سېرىق بولسا، پرولېتارىيات ئىنقىلاۋىغا زىيانلىق بولىدىغانلىقىغا دەلىل تاپقىلىمۇ بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئويلاپ قالىمەنكى، بۇ ھەقتە پايدىلىنىپ كورگۇدەك نەزىرىيە تولىمۇ ئاز بولغاچقا، ئۇلار بىر ئاز كولدۇرلاپ قالغان. دۈشمەننى يېرىپ تەكشۈرۈشتىن، چاپىناپ بېقىشتىن ھازىرقى ۋاقىتتا خالى بولغىلى بولمايدۇ. بىراق يېرىپ تەكشۈرۈش ئىلمىگە دائىر بىرەر كىتاپ، قايىنتىپ پىشۇرۇش ئۇسۇلىغا دائىر بىرەر كىتاپ بولغان بولسا، شۇنىڭغا قاراپ ئىش قىلىنسا تەم پەيدا بولاتتى-دە، ئايدىڭلىشاتتى، لەززەتلىك بولاتتى. كىشىلەر تولا چاغلاردا ئاساتىرلەردىكى Prometheusنى ئىنقىلاپچىغا سېلىشتۇرۇپ، ئۇ ئىنسانلارغا ئوت ئوغرىلاپ بەرگەن، خۇدا شۇنچە ئازاپلىسىمۇ توۋە قىلمىغان، ئۇنىڭ قوسىقى كەڭلىگى ۋە قەيسەرلىگى ئىنقىلاپچىنىڭكىگە راسا ئوخشايدۇ، دىيىشىدۇ. لېكىن مەن باشقا دولەتلەردىن ئوت ئوغرىلاپ كېلىشتە، ئەسلىدە ئۆز

گۆشۈمنى پىشۇرۇشنى مەقسەت قىلغان ئىدىم؛ ئەمى ياخشىراق بولسا، چاينىغۇچىلارمۇ كۆپرەك نەپ ئالسا، تېنىمىمۇ زايا كەتمىگەن بولاتتى دەپ ئويلىغان ئىدىم: مۇددىئايىم پۈتۈنلەي شەخسىيەتچىلىك بولغانىنىڭ ئۈستىگە، ئۇنىڭغا مىشچانلارچە ھەشەمەتچىلىكمۇ، شۇنىڭدەك نەشتىرىمنى ئاستا چىقىرىپ، مېنى يېرىپ كورگۇچىلەرنىڭ يۈرىگىگە تىقىپ، "ئىنتىقام ئېلىش"مۇ ئارىلاشقان ئىدى. لياڭ ئەپەندى "ئۇلار ئىنتىقام ئالماقچى بولۇۋاتىدۇ!" دەيدۇ. ئەمەلىيەتتە يالغۇز "ئۇلار"لا ئەمەس، ئۇنداق ئادەملەر "فېودالىزىمنىڭ پۇشتى"لىرى ئىچىدىمۇ تولا. لېكىن مەن جەمىيەتكە ئاز-تولا نەپ يەتكۈزۈشنى، تاماشىچىلار كورىدىغان نەتىجىنىڭ يەنىلا ئوت ۋە نۇر بولۇپ چىقىشىنى ئارزۇ قىلىمەن. شۇنىڭ ئۈچۈن، ئاۋال قول سېلىپ ئىشلىگىنىم «ئەدەبىيات-سەنئەت سىياسىتى» بولدى، چۈنكى ئۇنىڭدا تۈرلۈك گورۇھلارنىڭ مۇھاكىمىلىرى بار.

جىن بوچى ئەپەندى ھازىر كىتاپپۇرۇشلۇق قىلىۋاتىدۇ، Hauptmann ۋە Gregory خانىمنىڭ سەھنە ئەسىرىنى باستى؛ ئۇز ۋاقتىدا ئۇ ئىنقىلاۋىي ئەدىپ ئىدى، ئۇ ئۆزى تەھرىرلەيدىغان «ئەدەبىيات-سەنئەت تۇرمۇشى»دا مېنىڭ شۇ كىتاپىنى تەرجىمە قىلىغانلىغىمنى، قاتاردىن قالمايمەن دەپ تەرجىمە قىلغان ئىكەن، دەپ مەسخىرە قىلغان ئىدى. ئەپسۇسكى، مەندىن ئاۋال باشقىلاردىن قامچا يىدى. بىرەر كىتاپنى تەرجىمە قىلىش بىلەنلا ھاكاۋۇرلىشىپ كەتسە، ئىنقىلاۋىي ئەدىپ بولۇش تولىمۇ ئاسان ئىش بولۇپ قالىدۇ. لېكىن مەن ئۇنداق ئويلىمايمەن. كىچىككىنە بىر گېزىت مېنىڭ «سەنئەت توغرىسىدا»نى تەرجىمە

قىلغانلىغىمنى "تەسلىمچىلىك" دەپتۇ. شۇنداق، تەسلىم بولىدىغان ئىشلار دۇنيادا دائىم ئۇچراپ تۇرىدۇ. لېكىن ئۇ چاغدا چېڭ فاڭۋۇ يۈەنشۈەي ئاللىقاچان ياپونىيىنىڭ ئارشاڭىدىن ئۆمىلەپ چىقىپ، پارىژدىكى مېھمانخانىغا كىرىپ جايلىشىپ بولغان تۇرسا، بۇ يەردە يەنە كىمگە تەسلىم بولغان ئىش ئىكەنتاڭ؟! بۇ يىل يەنە باشقىچە گەپ چىقىپ قالدى، «بوز يەر ئاچقۇچى» بىلەن «ھازىرقى زامان ھېكايىلىرى»دا "يونىلىشىنى بۇرىۋەتتى" دېيىشىۋاتىدۇ. ياپونىيىنىڭ بەزى ژورناللىرى بۇ سوزنى يېڭى ھېسسىياتنىڭ سابىق تەرەپدارى پىيەنگاڭ تېيىبىڭگە ياخشى ئىسىم دەپ چاپلاشقان ئىدى. ئەمەلىيەتتە بۇنداق كوتۇلداشلار پەقەت ئىسمىغىلا قاراپ قويۇپ، ئويلاپ كورۇشنىمۇ خالىمايدىغان كونا كېسەلدىن ئىبارەت. پۈرولېتارىيات ئەدەبىياتىغا دائىر بىرەر كىتاپنى تەرجىمە قىلىش بىلەن يونىلىشنى ئىسپاتلاپ بەرگىلى بولمايدۇ، ئەگەر بۇرمىلاپ تەرجىمە قىلسا، ئەكسىچە زىيان كەلتۇرىدۇ. مەن كىتاپنى ئەنە شۇنداق چۈس پۈرولېتار ئەدىبىي تەنقىتچىلىرىگە ئاتاپ تەرجىمە قىلىمەن، چۈنكى ئۇلارنىڭ "ھوزۇرلىنىش"قا بېرىلمەي، بۇ نەزىرىيىلەرنى دەرتكە چىداپ تۇرۇپ تەتقىق قىلىدىغان مەجبۇرىيىتى بار.

لېكىن شۇنداق ئىشەنچىم باركى، مېنىڭ ئەتەي بۇرمىلىمىغان تەرجىمىلىرىم مەن ياراتمايدىغان تەنقىتچىلەرنىڭ يېغىرىغا تەگسە ھوزۇرلىنىپ كۈلىمەن، ئۆزەمنىڭ يېغىرىغا تەگسە چىدايمەن، لېكىن ھەرگىز ئاشۇرۇۋەتمەيمەن ھەم كېمەيتمەيمەن، بۇمۇ مېنىڭ "قاتمال تەرجىمە" قىلىشىمنىڭ بىر سەۋەبى. دەرۋەقە دۇنيادا ئاخىر ياخشىراق تەرجىمانلار چىقىدۇ، ئۇلار ھەم

بۇرمىلىماي، ھەم "قاتمال" ياكى "ئولۇك"مۇ قىلماي تەرجىمە قىلالايدۇ، شۇ چاغدا مېنىڭ تەرجىمىلىرىم شاللاپ تاشلىنىدۇ، ئەلۋەتتە. مەن ئەنە شۇنداق "يوق" لۇقتىن "ياخشىراق"قا ئۆتكىچە بولغان بوشلۇقنى تولدۇرسام بولدى.

ۋاھالەنكى، دۇنيادا قەغەز تولا، لېكىن ئەدەبىيات تەھرىراتلىرىدا ئادەم ئاز؛ ئۇلارنىڭ ئىرادىسى چوڭ ۋە لېكىن كۈچى ئاجىز، ئۇلار ھەممە قەغەزنى يېزىپ تۈگىتەلمەيدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن بىرەر تەھرىراتتا دۈشمەنگە قارشى دوستلىرىغا ياردەم بېرىش، ياتلارنى سۈپۈرۈپ تاشلاش ۋەزىپىسىنى ئۈستىگە ئالغان تەنقىتچىلەر باشقىلارنىڭ قەغەزگە يازماقچى بولغىنىنى كورۇپ قالسا، ئاھ ئۇرۇپ، بېشىنى چايقاپ، تىپچەكلەپ كېتىدۇ. شاڭخەيدىكى «شېنباۋ» گېزىتى ھەتتا ئىجتىمائى پەن تەرجىمانلىرىنى "ئىت باي، مۈشۈك باي" دەپ ئاتىغاندا، ئۇلارنىڭ ئۇغىسى ئەنە شۇنداق قايناپ كەتكەن. "جۇڭگونىڭ يېقىندىن باش كوتىرىۋاتقان ئەدەبىياتىدا تۇتقان ئورنى ئاللىقاچان كىتاپخانىلارغا مەلۇم بولغان" جىياڭ گۇاڭ Z ئەپەندى ياپونىيىنىڭ دۇڭجىڭ شەھرىگە كېسەل داۋالاتقىلى بېرىپ، زاڭيۈەن ۋېيرېن بىلەن كورۇشكىنىدە، زاڭيۈەن ۋېيرېننىڭ، ياپونىيىدە بىر مۇنچە تولىمۇ ناچار تەرجىمىلەر بار، ئۇ تەرجىمىلەرنى چۈشىنىش ھەتتا ئەسلىنى ئوقۇپ چۈشىنىشتىنمۇ تەس......دىگەن سوزلىرىنى ئاڭلاپ، كۈلۈپ كېتىپ: "......جۇڭگودا تەرجىمانلار تېخىمۇ قاملاشمىغان، يېقىندىن بۇيان جۇڭگودا ياپون تىلىدىن بىرمۇنچە كىتاپ تەرجىمە قىلىندى، ئەگەر ياپونلار ياۋروپادىكى بىرەر مەملىكەتنىڭ ئەسەرلىرىگە بىرئاز خاتالىق كىرگۈزۈپ

قويغان ۋە ئۇ ئەسەرلەرنى بىرئاز ئۆزگەرتىۋەتكەن بولسا، ياپون تىلىدىن جۇڭگو تىلىغا تەرجىمە قىلىنسا، بۇ ئەسەرلەرنىڭ قىياپىتىنىڭ يېرىمى ئۆزگىرىپ كەتكەن بولامدۇ؟......" («بوز يەر ئاچقۇچى»غا قارالسۇن) دەپتىكەن. دېمەك ئۇ تەرجىمگە، بولۇپمۇ تەرجىمىدىن تەرجىمە قىلىشقا ناھايىتى نارازى ئىكەنلىگىنى بىلدۇرگەن. لياڭ ئەپەندىغۇ كىتاپلارنىڭ ئىسمىنى ۋە يامان يەرلىرىنى كورسىتىپ بېرەلىگەن، بىراق جياڭ ئەپەندى بولسا پىسىڭلاپ كۇلۇپ قويۇپ، ھېچنەرسىنى قالدۇرماي سۇپۇرۇپ تاشلىغان، ھەقىقەتەن ھەممىنى بىرتاياقتا ھەيدىۋەتكەن. زاكيۇەن ۋېيرېن رۇس تىلىدىن بىرمۇنچە ئەدەبىيات ـ سەنئەت نەزىرىيىلىرىنى ۋە ھېكايىلەرنى بىۋاستە تەرجىمە قىلغان، ئۇنىڭ شەخسەن ماڭا ناھايىتى پايدىسى تەگدى. مەن جۇڭگودىمۇ شۇنداق ھالال ئىشلەيدىغان بىر-ئىككى رۇسچە تەرجىمان چىقىپ، ياخشى كىتاپلارنى داۋاملىق تەرجىمە قىلىشنى، ئۆزىنى "ھارامزادە" دەپ بىر ئېغىز تىللاپ قويۇش بىلەنلا ئىنقىلاۋىي ئەدىپلىك مەسئۇلىيىتىنى ئوتەپ بولغان بولۇۋالماسلىغىنى ئارزۇ قىلىمەن.

ھازىرچۇ، بۇ نەرسىلەرنى لياڭ شىچيۇ ئەپەندى تەرجىمە قىلمايدىغان بولدى، باشقىلارنى "ئىت باي، مۇشۇك باي" دەپ ئاتايدىغان ئۇلۇغلارمۇ تەرجىمە قىلمايدىغان بولدى. رۇس تىلىنى ئۇگەنگەن جياڭ ئەپەندى بۇ ئىشقا ئەسلىدە ناھايىتى باپ ئىدى، ئەپسۇسكى ئۇ كېسەلدىن ساقايغاندىن كېيىن، ئاران «بىر ھەپتە ئىچىدە» دىگەن بىر ئەسەرنىلا چىقاردى، ۋاھالەنكى بۇنىڭ ياپونىيىدە خېلى بۇرۇنلا ئىككى خىل تەرجىمىسى چىققان ئىدى. جۇڭگو بىر چاغلاردا ۋاي دارۋىن، ۋاي نىسسىپ دەپ يۇرگەن ئىدى، ياۋروپا ئۇرۇشى دەۋرىدە بولسا ئۇلارنى تىللاشقا باشلىدى. شۇنداق بولسىمۇ دارۋىن ئەسەرلىرىنىڭ تەرجىمىسىدىن ھازىر بىر خىلىلا بار، نىسسىپنىڭ بولسا يېرىم قىسمى بار؛ ئېنگلىز، نېمىس تىللىرىنى ئۇگەنگەن ئالىملارنىڭ ۋە كاتتا ئەدىپلەرنىڭ چولىسى تەگمىگەچكە ياكى نەزىرىگە ئېلىنمىغاچقا بىرچەتكە قايرىلىپ قالغان. شۇنىڭ ئۇچۇن ھازىرچە باشقىلار مەسخىرە قىلسىمۇ، تىللىسىمۇ پەرۋا قىلماي، ياپون تىلىدىكى تەرجىمىسىدىن تەرجىمە قىلىش ياكى ئەسلى نۇسخىسىنى تېپىپ ياپونچە تەرجىمىسىگە قاراپ تۇرۇپ ئۇدۇلمۇ ـ ئۇدۇل تەرجىمە قىلىش توغرا كەلسە كېرەك. مېنىڭ يەنە شۇنداق قىلغۇم بار ھەمدە تېخىمۇ كوپ شۇنداق قىلىدىغان ئادەملەرنىڭ ئۇزۇل ـ كېسىل قۇرۇق گەپ ئىچىدىكى بوشلۇقنى تولدۇرۇشنى ئارزۇ قىلىمەن، چۇنكى بىزگە جياڭ ئەپەندىسىگە ئوخشاش "كۇلۇپ قويۇش" يارىمايدۇ، لياڭ ئەپەندىگە ئوخشاش "تاقەت قىلىپ كۇتۇپ تۇرۇش، كۇتۇپ تۇرۇش"مۇ كېرەك ئەمەس.

6

مەن باشتا "ئۆزىنى زورۇقۇقان ـ چىشىنى قاتتىق چىشلىگەن قىلىپ كورسەتكىنى بىلەن ئەمىلىيەتتە پاختىدەك بوش ئىكەنلىگى يېڭى ئاي جەمىيىتىنىڭ خۇسۇسىيىتى" دىگەن سوزلەرنى قىلغان ئىدىم، ئەمدى بۇ يەردە بۇ ماقالىنىڭ ئاخىرى سۇپىتىدە قىسقىچە بىرنەچچە ئېغىز سوزنى قوشۇپ قويۇشقا توغرا كەلدى.

«يېڭى ئاي» دۇنياغا كېلىش بىلەنلا "جىددىي پوزىتسىيە"نى تەشەببۇس قىلىپ، تىللايدىغانلارنى تىللاش كېرەك، تەنە قىلغۇچىلارنى تەنە قىلىش كېرەك، دىگەن ئىدى. بۇمۇ جايىدا گەپ بولغان. بۇ دەل "ئۆزىنىڭ يولى بىلەن ئۆزىنى باپلاش" بولىدۇ. بۇ "ئىنتىقام ئېلىش"نىڭ بىر تۈرى بولسىمۇ، لېكىن ئۆز نەپسىگە چوغ تاتماسلىق كېرەك. 2 ـ جىلدنىڭ 6ـ ۋە 7 ـ قوشما سانىدىكى ئېلانىدا "بىز 'سەۋرى ـ تاقەت قىلىش' ("سەۋرى ـ تاقەتلىك" بولالمىغانلارغا سەۋرى ـ تاقەت قىلالمايدىغانلىقىمىزنى ھېساپقا ئالمىغاندا) پوزىتسىيىمىزنى ساقلاپ قالىمىز، بىز سالماقلىق، ئەقلىيلىكتە مۇۋاپىق تەلىماتنى ياقتۇرىمىز" دىگەن سۆزلىرىمۇ بار. بۇ گەپلەرنىڭ يۇقۇرقى ئىككى جۈملىسىمۇ جايىدا، "كۆزۈڭنى ئويغاننىڭ كۆزىنى ئوي، چىشىڭنى چاققاننىڭ چىشىنى چاق" دىگەندەك، دەسلەپكىسى بىلەن ئىزچىللىشىپ كەلگەن. لېكىن مۇشۇ يول بىلەن كېتىۋېرىدىغان بولسا، "زورلۇق كۈچكە زورلۇق كۈچ بىلەن قارشى تۇرۇش"قا دۇچكېلىپ قالىدۇ ـ دە، بۇمۇ يېڭى ئاي تەھرىراتىدىكى جاناپلار ياقتۇرىدىغان "سالماقلىق" بىلەن پېتىشالمايدۇ.

بۇ نوۋەت يېڭى ئاي تەھرىراتىنىڭ "ئەركىن سۆز"لىرى زۇلۇمغا ئۇچرىدى، كونا چارە بويىچە، زۇلۇم قىلغۇچىغا زۇلۇم قىلىشى كېرەك ئىدى. لېكىن «يېڭى ئاي»دا چىققان ئىنكاس پەقەت «سۆز ئەركىنلىكىگە زۇلۇم سالغۇچىلارغا» دىگەن بىرپارچە ماقالا بولدى، بۇنىڭدا ئاۋال قارشى تەرەپنىڭ مەسلىكى، ئاندىن كېيىن چەتئەل قانۇنلىرى، ئاخىردا شەرق ۋە غەرپنىڭ تارىخي مىساللىرى نەقىل كەلتۈرۈلۈپ، ئەركىنلىكنى

بوغقۇچىلار ھامان ھالاك بولىدۇ، دەپ، قارشى تەرەپنىڭ غېمىنى يەيدىغان ئاگاھلاندۇرۇشنى ئوتتۇرىغا قويۇپتۇ.

دىمەك، يېڭى ئاي تەھرىراتىنىڭ "جىددىي پوزىتسىيە"سى، "كۆزۈڭنى ئويغاننىڭ كۆزىنى ئويۇش" ئۇسۇلى، تېگى ـ تەكتىدىن ئالغاندا، مەخسۇسلا كۈچتە تەڭ ياكى كۈچى ئاجىزراق ئادەملەرگىلا قارىتىلغان. ئەگەر كۈچى بارلاردىن مۇشت يەپ كۆزىنى ئىششىتىۋالىدىغان بولسا، ئادەتىنى بۇزۇپلا ئۆزىنىڭ يۈزىنى قولى بىلەن ئېتىۋېلىپ، "ئۆزەڭنىڭ كۆزىگە دىققەت قىل!" دەپ توۋلاپ قويىدۇ، خالاس.

بىر نەچچە "راۋان" تەرجىمە

مۇشۇ بىر يىلدىن كۆپرەك ۋاقىت ئىچىدە، "قاتمال"غا جان - جەھلى بىلەن ھۇجۇم قىلىدىغان مەشھۇر ئادەملەردىن 3 ئەۋلات پەيدا بولدى: بىرىنچىسى، پىرى بولغان لياڭ شىچيۇ، ئىككىنچىسى، ئۇنىڭ شاگىرتى جاۋ جىڭشېن جياۋ شۇ، يېقىندا تالىپچاق — ئالى مەكتەپ ئوقۇغۇچىسى ياڭ جىڭخاۋ مەيدانغا چىقتى، بۇ 3 ئەۋلات ئىچىدە جاۋ جىڭشېن جياۋشۇنىڭ تەشەببۇسى ھەممىدىن بەك ئېنىق ۋە ئۇزۇل - كېسىل بولۇپ ئۇنىڭ مەپھۇمى مۇنداق:

"دۇرۇس بولۇپ راۋان بولمىغىنىدىن كۆرە، راۋان بولۇپ دۇرۇس بولمىغىنى تۈزۈك."

بۇ ھېكمەتلىك سۆز بىرئاز غەلىتە بولسىمۇ، لېكىن ئوقۇغۇچىلارغا كار قىلىدۇ. چۈنكى كىشى "دۇرۇس بولۇپ راۋان بولمىغان" تەرجىمىنى ئوقۇش بىلەنلا قىينىلىپ قالىدۇ؛ ئۆز روھىغا كىتاپ بىلەن دەم بېرىدىغان كىتاپخانلار دەرۋەقە جاۋ جىڭشېن جياۋ شۇنىڭ ھېكمەتلىك سۆزىگە قايىل بولار. "راۋان بولسىمۇ، د ۇرۇس بولمىغان" تەرجىمىنى ئەسلىگە سېلىشتۇرمىغىچە، دۇرۇس بولمىغان يەرلىرىنىڭ قەيەردە ئىكەنلىكىنى بىلگىلى بولمايدۇ. ھالبۇكى، ئەسلىگە سېلىشتۇرۇپ كۆرىدىغان

كىتاپخانلاردىن جۇڭگودا قاچىلىك تېپىلاركىن - تاڭ. مۇنداق چاغدا، كىتاپخان تەرجىماندىنمۇ كۆپرەك بىر نەرسىنى بىلىشى شەرت، شۇنىڭدىلا ئۇنىڭدىكى خاتالىقنى تاپالايدۇ - دە، "دۇرۇس بولمىغان" جايلىرىنى بىلىۋالىدۇ. ئۇنداق بولمىسا، ئۇقا - ئۇقمايلا مىڭىسىگە قارا - قويۇق قاچىلىۋالىدۇ.

مېنىڭ ئىلىم - پەن جەھەتتە بىلىدىغانلىرىم ناھايىتى ئاز، ئۇنىڭ ئۈستىگە قولۇمدا چەتئەل كىتاپلىرىمۇ بولمىغاچقا، تەرجىمە قىلىنغانلىرىنىلا ئوقۇشقا مەجبۇرمەن. لېكىن يېقىندىن بۇيان گۇمانلىق يەرلەرنى پات - پاتلا ئۇچرىتىپ قالىدىغان بولدۇم. شۇنداقلا بىر نەچچە مىسال كەلتۈرەي: «پۈتۈن كائىنات توغرىسىدىكى ئەسەرلەر خەزىنىسى» دىگەن كىتاپلار مەجمۇئىسىدىكى جۇ تەيشۇەن ئەپەندىنىڭ «بىولوگىيە توغرىسىدا ئاددى ساۋات» دىگەن ئەسىرىدە مۇنداق بىر جۈملە بار ئىكەن:

"يېقىندا نىل ۋە ئېل ئەپەندىلەرنىڭ بوغداي توغرىسىدىكى ......"

مېنىڭ بىلىشىمچە شىۋېتسىيىدە Nilsson—Ehle ناملىق مەشھۇر بىر بىولوگ بولۇپ، ئۇ بوغداينىڭ ئىرسىيەت قانۇنىنى تەكشۈرىدىغان ئالىم ئىدى، لېكىن ئۇ قوش پەملىلىك بىر ئادەم، ئۇنىڭ ئىسمى "نىلسون ئېل" دەپ تەرجىمە قىلىنسا توغرا بولاتتى. ھازىر بولسا "ئەپەندىلەر" دەپ تەرجىمە قىلىنغان، ئۇنىڭ ئۈستىگە "ۋە" سۆزىمۇ قوشۇلغان. بۇنىڭ راۋانلىقىغۇ راۋان، لېكىن مەندە باشقا ئىككى ئادەم بولسا كېرەك دىگەن گۇماننى پەيدا قىلدى. بۇ كىچىك مەسىلە بولسىمۇ، بىولوگىيە توغرىسىدا سۆزلىنىۋاتقان ئىكەن، شۇنداق كىچىك تەرەپلىرىگىمۇ

سەل قارىماسلىق كېرەك. شۇنداق بولسىمۇ، بىز ھازىرچە سالاۋات قىلىپ تۇرايلى.

بۇ يىل 3 - ئايلىق «ھېكايە» ژورنىلىدىكى فىڭ خۇشىڭ ئەپەندى تەرجىمە قىلغان «بوۋاي»دىمۇ مۇنداق بىر جۈملە بار ئىكەن:

"ئۇنىڭ كېزىك كېسىلى ئېغىر كېسەللىكە، يەنى يۇقۇملۇق زۇكام (Influenza) غا ئۆزگىرىپ كەتتى......"

بۇمۇ ناھايىتى "راۋان"، لېكىن مېنىڭ بىلىشىمچە، يۇقۇملۇق زۇكام كېزىكتىن ئېغىر ئەمەس. ئۇنىڭ ئۈستىگە بىرى نەپەس يوللىرىدا بولىدىغان كېسەل، يەنە بىرى ھەزىم يوللىرىدا بولىدىغان كېسەل. سەن ئۇنى ھەر قانچە "ئۆزگەر" تىسەڭمۇ "ئۆزگەر"تىپ كېتەلمەيسەن. پەقەت "تەپ" تۇتۇپ ياكى "جاڭداپ" قالغاندىلا ئۆزگىرىشى مۇمكىن. لېكىن ھېكايە «بىولوگىيە توغرىسىدا ئاددى ساۋات»قا ئوخشىمايدۇ، بۇنىڭغىمۇ سالاۋات قىلىپ تۇرايلى. ئەمدى باشقا بىر ئۆڭگە - ئاجايىپ تەجرىبىگە قاراپ باقايلى.

بۇ تەجرىبە خې دىڭجى بىلەن جاڭ جىڭياۋ بىرلىشىپ تەرجىمە قىلغان، ئامېرىكىلىق Conklin يازغان «ئىرسىيەت ۋە مۇھىت»تىن چىقىپ قالدى. ئۇنىڭ تەرجىمىسى مۇنداق:

"...... ئۇلار ئاۋال توشقاننىڭ كوزىدىكى يىلىكسىمان خرۇستالنى ئېلىپ، ئۆي قۇشىغا ئوكۇل قىلدى، ئۆي قۇشىنىڭ كوزىدە تاشقىرىدىن كەلگەن ئاقسىل ماددىلىرىنى كورسىتىپ بىرەلەيدىغان 'خرۇستال سەپلەنمىسى' پەيدا بولغاندىن كېيىن، ئۆي قۇشىنىڭ قېنىنى ئېلىپ، بوغاز توشقانغا ئوكۇل قىلدى.

چىشى توشقانلار بۇ ئوكۇلغا بەرداشلىق بېرەلمەي تولىسى ئۆلۈپ كەتتى، لېكىن ئۇلارنىڭ كوزلىرىگە ياكى خرۇستاللىرىغا بىرەر زىيان يەتمىگەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇلارنىڭ ئۇرۇغدانلىرىغا توپلانغان ئۇرۇقلىرىغىمۇ بىرەر ئالاھىدە زىيان يەتمىگەن، چۈنكى ئۇلارنىڭ كېيىن تۇققان بوجىلىرىگە قارىغاندا، كوزلىرى مېيىپ بولۇپ تۇغۇلغان ئەمەس."

بۇ ئابزاستىكى جۈملىلەرمۇ ناھايىتى "راۋان" دەك، چۈشىنىشلىكتەك كورۈنىدۇ، لېكىن تەپسىلى ئويلاپ قارىغاندا، چۈشىنىكسىزلىكتىن خالى ئەمەس. 1. "يىلىكسىمان خرۇستال" دىگەن نىمە؟ چۈنكى، خرۇستال يىلىكسىمان، تېرىسىمان دەپ ئايرىلمايدۇ. 2. "خرۇستالنىڭ سەپلەنمىسى" دىگىنى نىمىسى؟ 3. "تاشقىرىدىن كەلگەن ئاقسىل ماددىلىرىنى كورسىتىپ بېرەلەيدىغان" دىگىنى قانداق گەپ؟ مەندە سېلىشتۇرۇپ كورۇشكە ئەسلى نۇسخىسى بولمىغاچقا ناھايىتى ئىچىم پۇشتى، ئۇنداق ئويلاپ - بۇنداق ئويلاپ، مۇنداق ئۆزگەرتىپ تەرجىمە قىلىش كېرەك ئىكەن دىگەن يەرگە كەلدىم:

"ئۇلار ئاۋال توشقاننىڭ كوزىدىكى شىلىمشىق تەييارلىغى بولىدىغان (ئوكۇل قىلىش ئۈچۈن) خرۇستالنى ئېلىپ ئۆي قۇشىغا ئوكۇل قىلدى، ئۆي قۇشى بۇ يات ئاقسىل ماددىسىنى (يەنى شىلىم ھالىتىدىكى خرۇستالنى) ئۆزلەشتۈرۈۋېلىپ 'خرۇستالغا قارشى ماددا' (يەنى ھېلىقى شىلىم ھالىتىدىكى خرۇستالغا قارشى ماددا)نى پەيدا قىلغان، ئاندىن كېيىن ئۇلار ئۇنىڭ قېنىنى ئېلىپ بوغاز توشقانغا ئوكۇل قىلغان......"

يۇقۇرقىلىرى ئوتتۇر كەلگىنى بويىچە كەلتۈرۈلگەن بىر

نەچچە مىسالدىنلا ئىبارەت، بۇلاردىن باشقا، موھىتقا قاراپ پىكىر تۈيغۇنىڭ ئۆزگىرىپ تۇرۇشى بىلەن ئۇنتۇلۇپ قالغانلىرىمۇ ئاز ئەمەس، ئۆزەم بىلمەيدىغان بىر مۇنچىلىرىنى ئۇتكۇزۇۋەتكەن ياكى خاتا پىتچە مىڭەمگە قاچىلىۋالغان بولۇشۇم تەبىي. شۇنداق بولسىمۇ، مۇشۇ بىر نەچچە مىسالدىنلا شۇنىڭغا ھوكۇم قىلغىلى بولىدۇكى، "تەرجىمە دۇرۇس بولۇپ، راۋانسىز" قىلىنسا، ھەر قانچە دىگەنىدىمۇ چۈشىنىكسىز چىقار، ئويلاپ كورگەندە چۈشىنىپ كەتكىلىمۇ بولار؛ تەرجىمە "راۋان بولسىمۇ دۇرۇس بولمىسا" ئازدۇرۇپ قويىدۇ، ھەر قانچە ئويلىغان بىلەنمۇ چۈشىنىپ ئالغىلى بولمايدۇ، ئەگەر چۈشەنگەندەك قىلغان بولسىڭىز، تۈيۈق يولغا كىرىپ كەتكەن بولىسىز.

ئات-كالا قاچىرىقلىرى

"دۇرۇس بولمىسىمۇ راۋان" تەرجىمە قىلىش ئۇسۇلىنى تەشەببۇس قىلىدىغانلارنىڭ سەركەردىسى جاۋ جىڭشېن ئەپەندى يېقىندىن بۇيان بىرەر چوڭ ئەسەرنى تەرجىمە قىلغىنى يوق. ئۇ ئەتىمالىم، «ھىكايە» ژورنىلىدا بىزگە «چەتئەل ئەدىبىياتى مۇنبىرىدىن خەۋەرلەر»نى تونۇشتۇرۇشقىلا تۇرغان بولسا كېرەك. دەرۋەقە، بۇنىڭغا ناھايىتى تەشەككۇر بىلدۈرىمىز. ئۇ خەۋەرلەرنى تەرجىمە قىلىپ تاپقانمۇ ياكى تونۇشتۇرغۇچى ئۆزى ئۇقۇشۇپ ۋە ياكى تەتقىق قىلىپ تاپقانمۇ؟ بۇنى ھېچنىمىدىن قىياس قىلالمىدۇق. تەرجىمە قىلىپ تاپقان دەيلى دىسەك، ئومۇمەن ئۇلارنىڭ مەنبىي كورسىتىلمىگەن، بىزمۇ نەدىن سۈرۈشتۈرۈشنى بىلەلمىدۇق. دەرۋەقە "دۇرۇس بولمىسىمۇ راۋان" تەرجىمە قىلىش ئۇسۇلىنى تەشەببۇس قىلىۋاتقان جاۋ ئەپەندى بۇلارغا ئانچە پەرۋا قىلىپ كەتمىسە كېرەك؛ بىر ئاز "دۇرۇس بولماي" قالسىمۇ بەرىبىر مەقسىدى ئىشقا ئاشقان بولىدۇ-دە.

شۇنداق بولسىمۇ، گۇمانلىق يەرلىرى يەنىلا ماڭا ئۇچراپ تۇرۇۋاتىدۇ.

«ھىكايە» ژورنىلىنىڭ 2-ئايلىق سانىدا، جاۋ جىڭشېن ئەپەندى «يېڭى ئاممە يازغۇچىلىرىنىڭ يېقىنقى خەۋەرلىرى»نى بىزگە يەتكۈزۈپتۇ. بۇلارنىڭ بىرىدە: "ئاكروبات سىرك

ئويۇننىڭ Alay Oop نامىلىق رەسىملىك ھېكايىسىنى يېزىپ پۈتتۈردى“ دەپتۇ. بۇ سۆز ناھايىتى ”راۋان“ ئەمما، كېيىن بۇ رەسىملىك كىتاپقا قارىسام، سىرك ئەمەس ئىكەن. ئىنگلىزچە لۇغەتنى قەرىز ئېلىپ كېلىپ، كىتاپنىڭ ئىسمى ئاستىغا ئىزاھلاپ “Life and Love Among the Acrobats Tod Entire yin Pictures” دەپ يېزىلغان 2 قۇر ئىنگلىزچە سۆزلەرنى بىر قۇر تەكشۈرۈپ كورسەم، ئەسلىدە ”سىرك“نىڭ ھېكايىسى ئەمەس، بەلكى ”سىرك ئويناydىغان سىركچىلار“نىڭ ھېكايىسى ئىكەن. دېمەك، بۇ گەپكە قارىغاندا، دەرۋەقە، ئۇ بىر ئاز ”راۋان“ بولماي چىقتى. لېكىن مەزمۇن ئەنە شۇنداق تۇرسا، بۇ ھەقتە ئويلاشقا نىمە چارە بولسۇن؟ ”سىركچىلار“ بولغاچقا، ”elove“ دېگەن سۆز كەلگەن-دە.

«ھېكايە» ژورنىلىنىڭ 11-ئايلىق سانىدا، جاۋ جىڭشېن ئەپەندى بىزگە يەنە ”سېپىس 4 توملۇق رومانىنى پۈتتۈردى“، ئۇنىڭ ئۈستىگە ”ھەتتا يېرىمى ئادەم، يېرىمى كالا سۈرەتلىك دىۋە، (Der Zentaur) دېگەن ئاخىرقى قىسمىمۇ بۇ يىل نەشردىن چىقتى“ دەپ خەۋەر قىپتۇ. مانا ئەمدى “Der” دېگەن سۆزى ئادەمنىڭ كوزلىرىنى چەكچەيتۈرۈۋەتتى، چۈنكى بۇ كامىن تىلى بولغاچقا، لۇغەتتىن تەكشۈرۈپ كورۈپ باقاي دېگەن بىلەن، ئۇنداق لۇغەتنى ”تۇگجى“ مەكتۇپمۇ تاپالمىغان يەردە، باشقىچە خىيالدا بولۇشقا قانداقمۇ پېتىنغىلى بولسۇن. ھالبۇكى، ئاستىدىكى بىر ئاتالغۇنى يازمىغان بولسىغۇ مەيلىدى، ئۇنى يازغانلىغى ئۈچۈن چىگىش كېسەلگە ئايلىنىپ قالغان. بۇ سۆز ئېھتىمال، يۇنان تىلىدىن چىققان بولسا كېرەك، ئىنگلىز لۇغەتلىرىدىمۇ

ئۇچرايدۇ، بىز ئۇنى بەزىلەرنىڭ دائىم رەسىم سىزىشتا ماتىريال قىلغانلىغىنىمۇ كورگەنمىز، ئەسلىدە بېلىنىڭ يۇقۇرىسى ئادەم، بېلىنىڭ تۆۋەيىنى كالا ئەمەس، ئات ئىدى. كالا بىلەن ئات ئوخشاشلا سۈت ئەمگۈچى ھايۋان، ”راۋان“لاشتۇرۇش ئۈچۈن بىرەر قېتىم ئارىلاشتۇرۇۋەتسىمۇ ھېچقىسى يوق؛ شۇنداق بولسىمۇ ئات تاق تۇۋاقلىقلار تۈرىگە، كالا جۈپ تۇۋاقلىقلار تۈرىگە كىرىدۇ، بىر ئاز ئوخشاشمايدۇ، شۇڭا ئۇلارنى پەرق ئەتكەن ياخشى، ”ئاخىرقى قىسمى نەشردىن چىققان“ چاغدا، قەستەن ”كالا“لاشتۇرۇپ قويۇشنىڭ ھاجىتى يوق.

”كالا“لاشتۇرۇپ قويغانلىغى ئۈچۈن، جاۋ جىڭشېن ئەپەندىنىڭ مەشھۇر ”كالا سۈتى يولى“ ئىسمىگە چۈشۈپ قالدى. بۇ قارىماققا خېلىلا سۆزمۇ-سۆز تەرجىمە ياكى ”قاتمال تەرجىمە“گە ئوخشاپ تۇرسىمۇ، ئەمىلىيەتتە ئۇنداق ئەمەس، بۇ يەرگىمۇ سەۋەپسىزلا ”كالا“نى كىرگۈزۈپ قويغان. بۇ ھېكايە توغرىسىدا لۇغەت ئاختۇرۇپ ئولتۇرۇشنىڭ زورۇرىيىتى يوق، بۇنى رەسىملىك كىتاپلاردىنمۇ كورگىلى بولىدۇ. يۇنان ئاساتىرلىرىدە ئېيتىلىشىچە، ئۇلۇق تەڭرى زېئۇس ئاياللارغا ناھايىتى خۇشتار تەڭرى ئىكەن، ئۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئادىمىزات ئارىسىغا كېلىپ، مەلۇم بىر خانىمدىن بىر ئوغۇل تېپىپتۇ. ھەر نەرسىنىڭ جۈپى بولىدۇ-دە، زېئۇسنىڭ خانىمى ناھايىتى قىزغانچۇق ئايال تەڭرى ئىكەن، ئۇ بىر كۈنى ئەھۋالنى بىلىپ قېلىپ، ئۈستەل-ئورۇندۇقنى ئۆرۈپ-چېقىپ (؟) دەرغەزەپ بولغاندىن كېيىن، ھېلىقى بالىنى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىپ، پەيتى كەلگەندە ئۇنى ئولتۇرۇۋەتمەكچى بوپتۇ. لېكىن بالا گودەك بولغاچقا، ھېچ

ئىشتىن خەۋىرى يوق، كۆنلەرنىڭ بىرىدە ئۇ زىئۇس خېنىمنىڭ ئەمچىگىگە دۈچ كېلىپ قاپتۇ-دە، ئۇنى شورىۋاپتۇ، خېنىم قاتتىق چوچۇپ كېتىپ، ئۇنى بىر ئىتتىرىپتىكەن، ئۇ ئادىمىزات ئارىسىغا چۈشۈپ كېتىپتۇ، زىيانكەشلىككە ئۇچرىمايلا قالماستىن، بەلكى كېيىن قەھرىمان بولۇپ يېتىشىپتۇ. لېكىن ئۇنىڭ بىرلا شورىۋالغانلىقى ئۈچۈن، زىئۇس خېنىمنىڭ سۈتى جىرتلا قىلىپ چىقىپ، ئاسمانغا چېچىلىپ، سامان يولىغا، يەنى ”كالا سۈتى يولى“ — ياق، ھەقىقەتتە ”ئىلاھى سۈت يولى“غا ئايلىنىپتۇ. لېكىن ئاق تەنلىكلەر ”سۈت“نىڭ ھەر قانداقىنى ”Milk“ دەيدۇ، بىز سۈت كانسېرۋالىرىدىكى خەتلەرنى كۆرۈپ ئادەتلىنىپ كەتكەن، بەزىدە خاتا تەرجىمە قىلىپ قويۇشتىن خالى بولالمايمىز، شۇنداق، بۇمۇ ھەيران قالغۇدەك بىر ئىش ئەمەس.

لېكىن تەرجىمە توغرىسىدا چوڭ تەشەببۇسلارنى ئوتتۇرىغا قويۇپ يۈرگەن مەشھۇر ئادەم ئاتنى كورگەندە كاللىسى ئايلىنىپ قالسا، كاللىغا ئىجىل بولۇپ تۇرسا، ”كاللىنىڭ بېشى ئاتنىڭ ئاغزىغا توغرا كەلمەپتۇ“ (”پايپاققا ناھال قاققاندەك“ دىگەن ماقال ئورنىدا ئىشلىتىلىۋاتىدۇ — ت) دىگەندەك تەرجىمە قىلسا، بۇمۇ بىر شاڭخو ئۈچۈن دەستەك، — بۇ پەقەت باشقىلار توغرىسىدىكى شاڭخو ئۈچۈن دەستەك، ئۇنىڭ ئۈستىگە، بۇ مۇناسىۋەت بىلەن يۇنان ئاساتىرىدىن بىر ئاز خەۋەردار بولۇپ قالدۇق، بۇنىڭ جاۋ جىڭشېن ئەپەندىنىڭ ”دۇرۇس بولۇپ راۋان بولمىغىنىدىن كۆرە، راۋان بولۇپ دۇرۇس بولمىغىنى تۈزۈك“ دىگەن ھېكمەتلىك سوزىگە قىلچىلىك زىيىنى يوق. بۇنىڭ نامى ”كەلسە كەلمەس تەرجىمە قىلىۋېرىش ياشىسۇن!“ دەپ ئاتىلىدۇ.

يەنە بىر ”راۋان“ تەرجىمە توغرىسىدا

”راۋان“ تەرجىمىنىڭ پەيدا بولغىنىغا خېلى ۋاقىت بولۇپ قالدى، ئۇنىڭ ئۈستىگە چوڭ ئەدىپ ۋە چوڭ تەرجىمە نەزىرىيىچىلىرىنىڭ بولغاچقا، ئۇنىڭغا ھېچكىممۇ دىققەت قىلمايدۇ. لېكىن مەن توپلىغان «راۋان تەرجىمىلەر ئۈلگىلىرىنىڭ توپلىمى»دىن ئۇشتۇمتۇت مۇشۇنداق بىر ماددا ئۇچراپ قالغانلىقى ئۈچۈن، يەنە بىر قېتىم گەپ قىلىشقا توغرا كەلدى.

بۇ ماددىدىن گەپ باشلاي، جۇڭخۇا مىنگونىڭ 19-يىلى 8-ئاينىڭ 3-كۈنىدىكى «دەۋر» گېزىتىدە، «ئىككى قولىغا يىڭنە ئۇتكۈزۈلگەن......» دىگەن بىرىنچى نومۇرلۇق چوڭ خەرىپلەر بىلەن تىزىلغان مەۋزۇ ئاستىدا مۇنداق گەپ بار ئىكەن:

”كوممۇنىستلار تۇتۇپ كەتكەندىن كېيىن پۇل تولەپ چاڭشادىن قېچىپ چىققان بىر نەپەر جۇڭگولۇق سودىگەر ئوزىنىڭ 2 نەپەر ئەگەشكۈچىسى بىلەن بىللە تۈنۈگۈن خەنكۇغا كەلدى، بۇ خوجايىن بىلەن چاكارلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ ئۈستى-بېشى قان. ئۇلارنىڭ دوستلىرىنىڭ ئېيتىشىچە، چاڭشادا كوممۇنىستلارنىڭ پايلاقچىلىرى بار ئىكەن، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇرژۇئازلارنىڭ تولىسى 29-كۈنى سەھەردە قولغا ئېلىنىپتۇ. بۇلار بولسا 28-كۈنى كېچىدە قولغا

ئېلىنىپتۇ-دە، بۇلارنىڭ قوللىرىغا يىڭنە ئۆتكۈزۈپ، جىڭ بىلەن جىڭلاپتۇ. بۇلار بۇ ئەھۋالنى سوزلەپ بەرگىنىدە ئىككى قوللىرىنى چىقىرىپ، لاتىلىرىنى يېشىپ، يېڭنە ئۆتكۈزۈلگەن توشۈكلىرىنى كورسەتتى، قانغا مىلەنگەن...... (دېيەنتۇڭشې ئاگېنتلىقىنىڭ 2-كۈنى خەنكۇدىن بەرگەن دېيەنباۋسى)"

ئازغىنە دىققەت قىلغاندا، بۇنىڭدىن ئاز-پاز گۇمانلىق يەرلىرىنى تاپقىلى بولىسمۇ، لېكىن سوزى "راۋان" ئەلۋەتتە. مەسىلەن: بىرىنچىدىن، خوجايىن بۇرژۇئاز بولغاچقا، "قانغا مىلەنگەن" بولۇشى تەبىي؛ 2 نەپەر چاكىرى ھەرھالدا كەمبەغەل بولسا كېرەك، شۇنداق تۇرۇقلۇق نېمىشقا ئۇلارمۇ بىللە "قانغا مىلەنگەن" بولىدىكەن؟ ئىككىنچىدىن، "قوللىرىغا يىڭنە ئۆتكۈزۈپ، جىڭ بىلەن جىڭلاپ" نېمە قىلىدىكەن، ئۇلارنىڭ ۋەزنىگە قاراپ جىنايىتىنى بېكىتەمدىكەن-يا؟ لېكىن، شۇنداق بولسىمۇ، ماقالا-گەپ يەنە "راۋان"، چۈنكى جەمىيەتتە، كوممۇنىستلارنىڭ ھەركەتلىرىنى ئاجايىپ-غارايىپ دەيدىغان گەپلەر ئەسلىدىنلا بار؛ ھالبۇكى، "ئاخىرەتنامە"نى ئوقۇغانلا ئادەم 10 قات دوزاقنىڭ مەلۇم بىرىدە گۇناكارنى تارازىغا سېلىپ جىڭلايدىغان ئۇسۇلنىڭ بار ئىكەنلىكىنى بىلىدۇ، شۇڭا، "جىڭ بىلەن جىڭلىغان"نىڭ ھەيران قالغۇچىلىكى يوق. لېكىن جىڭلىغاندا "جىڭنىڭ ئىلمىكىنى ئىشلەتمەي"، "يىڭنە" ئىشلەتكەنلىكى بىر ئاز باشقىچەرەك بولۇپ قاپتۇ.

بەختىمگە يارىشا، شۇ كۈنكى ياپون تىلىدىكى گېزىت — «شاڭخەي گېزىتى»دىمۇ دېيەنتۇڭشې ئاگېنتلىقىنىڭ شۇ مەزمۇن-

دىكى دېيەنباۋ خەۋىرىگە لىپمۇلىپ كوزۇم چۈشتى-دە، «دەۋر» گېزىتىدىكىسىنى تەرجىمانىنىڭ "قاتمال تەرجىمە"گە بېرىلمەي، "راۋان" قىلىشقا بېرىلگەنلىكى ئۈچۈن، بىر ئاز "دۇرۇس" قىلمىغانلىقىنى چۈشەندىم. ئەگەر "دۇرۇس بولغىنى بىلەن راۋان ئەمەس"دەك تەرجىمە قىلىنسا، ئومۇمەن مۇنداق بولۇشى كېرەك:

"......ئۇلار — خوجايىن ۋە چاكارلىرى تەشۋىشلىك ۋە قانلىق ئەھۋاللار توغرىسىدا مۇبالىغە قىلىنغان كەچۈرمىش پاراڭلىرىنى سوزلەپ بەردى، ئۇلار ئېيتىدۇ: شۇ يەردىكى جۇڭگولۇقلارنىڭ ئېيتىشىچە، كوممۇنىستلار قوشۇنى ئىچىدە چاڭشانىڭ ئەھۋالىنى ئوبدان بىلىدىغانلار بار ئىكەن،...... بىز 28-كۈنى يېرىم كېچىدە تۇتۇلدۇق، ھەيدەپ ئېلىپ ماڭغاندا، بېغىشلىرىمىزنى تېشىپ سىم ئۆتكۈزدى، بىرنەچچە ياكى نەچچە ئون ئادەمنى بىر قىلىپ چاتتى. ئۇلار سوزلەپ بېرىۋېتىپ، قان بولۇپ كەتكەن لاتىغا تېڭىقلىق قوللىرىنى كورسەتتى......"

مانا ئەمدى ئېنىق چۈشىنىلدىكى، "قانغا مىلەنگەن"لەر "ئۇلار — خوجايىن ۋە چاكارلار" ئەمەس، بەلكى ئۇلارنىڭ سوزلەپ بەرگەن "كەچۈرمىش پاراڭلىرى" ئىكەن، ئىككى چاكارنىڭ قولىدا ھەقىقەتەن بىرەر توشۈكمۇ يوق ئىكەن. قولىنى تېشىپ ئۆتكۈزىدىغان نەرسىنى ياپونچە "زىخچە" دىسىمۇ، لېكىن تەرجىمىدە "سىم" دەپ تەرجىمە قىلىش توغرا كېلىدۇ، "يىڭنە" ئەمەس، يىڭنە كىيىم تىكىدىغان نەرسە. "جىڭ بىلەن جىڭلىغان" دىگەن سوزگە كەلسەك، ئۇنىڭ سايىسىمۇ يوق.

بىزنىڭ ”دوست دولەتلەر“دىكى ياخشى دوستلىرىمىز جۇڭگودىكى غەلىتە-غەلىتە ئىشلارنى بولۇپمۇ ”كوممۇنىستلار“نىڭ ئىشلىرىنى يېپىشقا ناھايىتى خۇشتار، بۇندىن 4 يىل ئىلگىرى ”يالڭاچ نامايىش ئۇيۇشتۇرۇش“نى خۇددى راستەكلا چوپلىمە-چوچەك قىلىشقان ئىدى، شۇنىڭ بىلەن جۇڭگولۇقلارمۇ بىرنەچچە ئاي دوس تارتىشقان ئىدى. ئەمەلىيەتتە بولسا، ساقچىلارنىڭ مۇستەملىكىلەردىكى ئىنقىلاپچىلارنىڭ قوللىرىغا سىم ئۇيۇشتۇرۇپ، چاتما-چېتىق قىلىپ ھەيدەپ مېڭىشى ئاتالمىش ”مەدەنىيەتلىك“ خەلقنىڭ ھەركىتى. جۇڭگولۇقلار ئۇنداق قىلىشنى تېخى بىلمەيدۇ، شۇنىمۇ يېزا ئىگىلىك جەمىيىتىنىڭ مەھسۇلاتى ئەمەس. تاڭ دەۋرىدىن تارتىپ سۆڭەك دەۋرىگىچە، خۇراپاتلىق سەۋەبى بىلەن، ”جادۇگەر“لەر ئۆزگىرىشتىن ساقلىنىشنىڭ ئامالى سۈپىتىدە ئۇخۇرەك سوڭگەكگە سىم ئۇيۇشتۇرۇپ بېلىش ئۇسۇلىنى قوللانغان بولسىمۇ، لېكىن بۇ ئۇسۇللار ئۇزۇن زامانلاردىن بۇيان ئىشلىتىلمەي، بۇنى بىلگۈچىلەرمۇ يوق دېيەرلىك بولۇپ قالغان. مەدەنىي دولەت ئادەملىرى ئۆزلىرى قوللانغان مەدەنىي ئۇسۇلنى جۇڭگوغا زومۇ-زو دوڭگىگەن. ئەپسۇسكى، جۇڭگولۇقلاردا تېخى ئۇنداق مەدەنىيەت يوق، ھەتتا شاڭخەيدىكى تەرجىمانلارمۇ چۈشەنمەي، سىم ئۇيۇشتۇرمەستىن، دوزاختىكى چارە بويىچە ”جىڭلاپ“لا ئىشنى تۈگەتكەن.

پىتىنخورلارنىڭمۇ ۋە پىتنە قىلىشىپ بەرگۈچىلەرنىڭمۇ ئەسلى قىياپىتى ئاشكارىلاندى.

تەرجىمە توغرىسىدا خەت

كەلگەن خەت

موھتەرەم يولداش:

سىز تەرجىمە قىلغان «تارمار»نىڭ نەشر قىلىنغانلىغى جۇڭگونىڭ ئەدەبىي تۇرمۇشىدا ناھايىتى خاتىرلەشكە ئەرزىيدىغان ئىش. دۇنيا پرولېتارىيات ئىنقىلاۋى ئەدەبىياتى بويىچە مەشھۇر ئەسەرلەرنى تەرجىمە قىلىش ۋە جۇڭگو كىتابخانىلىرىغا سىستېمىلىق تونۇشتۇرۇش (بولۇپمۇ سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ مەشھۇر ئەسەرلىرىنى، چۈنكى ئۇلار ئۇلۇق ئوكتەبىر، گراژدانلار ئۇرۇشى ۋە بەش يىللىق پىلان ”قەھرىمان“لىرىنى كونكرېت ئوبراز، بەدىي روناق بىلەن كىتابخانلارغا تەقدىم قىلالايدۇ.) — جۇڭگو پرولېتار ئەدىپلىرىنىڭ مۇھىم ۋەزىپىلىرىدىن بىرى. دەرۋەقە، ھازىر بۇ ئىش تامامەن دىگۇدەك شەخسەن سىزنىڭلا ۋە يولداش Z نىڭلا تىرىشچانلىقىغا باغلىق بولۇپ قالدى؛ لېكىن، بۇنى خۇسۇسى ئىش دەپ كىم ئېيتالىسۇن؟! كىم؟! «تارمار»، «تومۇر ئېقىن» ۋەھاكازالارنى نەشر قىلىشنى جۇڭگونىڭ بارلىق ئىنقىلاۋىي ئەدىپلىرىنىڭ مەجبۇرىيىتى دەپ قاراش كېرەك. ئىنقىلاۋىي ئەدەبىيات سېپىدىكى ھەر بىر

جەڭچى، ھەر بىر ئىنقىلاۋىي كىتاپخان بۇ غەلىبىنى تەبرىكلىشى كېرەك؛ گەرچە بۇ كىچىككىنە غەلىبە بولسىمۇ.

سىزنىڭ تەرجىمىڭىز ھەقىقەتەنمۇ ئىنتايىن ساداقەتلىك بىلەن ئىشلەنگەن؛ "كىتاپخانلارنى ھەرگىزمۇ ئالدىمايمەن" دېگەن جۈملە ھەرگىزمۇ بايانات ئەمەس! بۇنىڭدىن سەمىمىيەتلىك، ئوت يۈرەك، يورۇقلۇق ئۈچۈن كۈرەش قىلىدىغان ئادەمنىڭ جاپاغا چىداملىق ۋە مەسئۇلىيەتچان بولماي قالمايدىغانلىقىنى كۆرگىلى بولىدۇ. 20-ئەسىرنىڭ ماھارەت ئىگىلىرى ۋە پەرەڭلىشىپ كەتكەن مەشھۇر جاناپلار "ئاغزىنە ئەمگەك بىلەن چوڭ ئابروي" تېپىشى مۇمكىن، لېكىن ئۇنداق ئادەملەر ئۇزۇل-كېسىل ھالدا ئۆزىنى ئۆزگەرتمەيدىغان بولسا، ھەرقاچان "سالون" (Salon)لاردىكى پەستە كۇچۇكلاردىن بولۇپ قېلىۋېرىدۇ. ھازىرقى كۆندىكى بولۇشىچە قوپال ئىشلەنگەن تەرجىملەر ياكى ئەنە شۇنداقلارنىڭ ئىشى ياكى بەزى كىتاپپۇرۇشلارنىڭ ھايانكەشلىكى، سىزنىڭ تىرىشچانلىقىڭىز — مەن ۋە ھەممىمىز شۇنداق تىرىشچانلىقنىڭ كوللېكتىپ تىرىشچانلىققا ئايلىنىشىنى ئارزۇ قىلىمىز — داۋاملاشسۇن، كېڭەيسۇن، چوڭقۇرلاشسۇن. شۇنىڭ ئۈچۈن مەنمۇ، خۇددى سىزگە ئوخشاشلا، بۇ «تارمار»نى كورۇۋېتىپ ناھايىتى ھاجانلاندىم: مەن ئۇنىڭغا خۇددى ئۆز پەرزەندىمگە كويۇنگەندەك، سۆيۈنۈپ كەتتىم. بىزنىڭ بۇنداق كويۇنۇشىمىز بىزنىڭ قودرىتىمىزنىڭ ئوسۇشىگە، كىچىككىنە مەشغۇلاتىمىزنىڭ كېڭىيىشىگە چوقۇم ياردەم بېرەلەيدۇ. تەرجىمىنىڭ — ئەسلى مەزمۇنىنى جۇڭگو كىتاپخانلىرىغا تونۇشتۇرۇپ بېرەلىگەندىن باشقا — يەنە بىر ناھايىتى

مۇھىم رولى بار: جۇڭگونىڭ يېڭى، زامانىۋى تىلىنى يارىتىشىمىزغا ياردەم بېرىدۇ. جۇڭگونىڭ تىلى (يېزىقى) شۇنچە گادايكى، ھەتتا كۆندىلىك ئىستېمال بۇيۇملىرىنىڭمۇ ناملىرى يوق. جۇڭگونىڭ تىلى گويا ئاتالمىش "ئىشارەت تىلى" دەرىجىسىدىن پۈتۈنلەي قۇتۇلۇپ كەتمىگەن — ئادەتتىكى گەپ-سوزلىرىمىزمۇ ھەتتا "قول ئىشارىتى"دىن دېگۈدەك قۇتۇلۇپ كەتمىگەن. ھالبۇكى، نازۇك پەرقلەرنى ۋە مۇرەككەپ مۇناسىۋەتلەرنى ئىپادىلەپ بېرىدىغان سۆپەت، پېئىل، سوز ئالدى قوشۇمچىلىرى يوق دېيەرلىك. پاترىيارخال-فېئوداللىق ئوتتۇرا ئەسىردىن قالغان سالقىتلار جۇڭگولۇقلارنىڭ (يالغۇز ئىشچى، دېھقانلار ئاممىسىنىڭلا ئەمەس!) جانلىق تىلىنى تېخىچە چىڭ چىرماپ تۇرماقتا؛ مۇشۇنداق شارائىتتا، يېڭى تىل يارىتىش تولىمۇ زور ۋەزىپە. بۇ ۋەزىپىنى ياۋروپادىكى تەرەققىي تاپقان دولەتلەر بۇندىن 2-3يۈز يىل، 4-5يۈز يىل بۇرۇن ئومۇمەن ئورۇنلاپ بولغان. ھەتتا تارىختا ئارقىدىراق قالغان روسىيەمۇ "چېركاۋ سلاۋىيان تىلى"غا بۇندىن 150-160 يىل ئىلگىرى خېلىلا خاتىمە بەرگەن. ئۇلاردا بۇ ئىشنى بۇرژۇئازىيەنىڭ ئەدىبىي ئويغىنىش ھەركىتى ۋە مەرىپەتچىلىك ھەركىتى ئورۇنلىدى. مەسىلەن روسىيەدە لومونوسوۋ......پۇشكىن. لېكىن جۇڭگو بۇرژۇئازىيەسىدە ئۇنداق ئىقتىدار يوق. دۇرۇس، جۇڭگودىكى پەرەڭلىشىپ كەتكەن تورە-سودىگەرلەر، مەسىلەن، خۇشىزىدەك بىرنىمىلەر، بۇ ھەركەتنى باشلاپ باقتى. لېكىن بۇ ھەركەتنىڭ نەتىجىسى شۇ ھەركەتنىڭ سىياسى جەھەتتىكى خوجايىنى بىلەن ئوخشاش بولۇپ چىقتى. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ ۋەزىپىنى داۋاملىق

ئۇزۇل - كېسىل ئورۇنلاش، بۇ ھەركەتكە رەھبەرلىك قىلىش پۇرولېتارىياتقا توغرا كەلدى. تەرجىمە ھەقىقەتەن بىزنىڭ بىرمۇنچە يېڭى سۆز، يېڭى جۈملە، كەڭ مەزمۇنلۇق ئاتالغۇ ۋە نازۇك، مۇكەممەل، توغرا ئىپادىلەرنى يارىتىشىمىزغا ياردەم بېرەلەيدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن، بىز جۇڭگونىڭ زامانىۋى يېڭى تىلىنى يارىتىش يولىدا كۈرەش قىلىۋاتقان ئىكەنمىز، تەرجىمىگە تەلەپ قويماي تۇرالمايمىز: مۇتلەق توغرا ۋە مۇتلەق جۇڭگو ئومۇمى ئەدەبىي تىلى كېرەك. بۇ — ئاممىغا يېڭى مەدىنى تىلنى تونۇشتۇرسۇن.

يەن جىداۋنىڭ تەرجىمىسىنى تىلغا ئېلىپ ئولتۇرۇشنىڭ ھاجىتى يوق. ئۇ دەيدۇ:

تەرجىمە دۇرۇس، ئۇقۇملۇق، پاساھەتلىك بولسۇن؛

ئەسەر شىيا، يىن، جۇ دەۋرلىرىدىكىدەك بولسۇن.

ھەقىقەتتە ئۇ "دۇرۇس" ۋە "ئۇقۇملۇق" بولۇشنى "پاساھەت-لىك" دىگەن سۆزى بىلەن يوققا چىقارغان. يېقىندا تىجارەت كىتاپخانىسى «يەن تەرجىمە قىلغان مەشھۇر ئەسەرلەر»نى كوچۇرۇپ بېسىپتۇ، بىلەلمىدىم، ئۇلارنىڭ "غەرىزى نىمىكى - تاڭ!" بۇ گويا جۇڭگو خەلقى ۋە ياشلىرى ھېساۋىغا ئويناشقان-لىق. قەدىمقى كىتاپلاردىكى يېزىق ئەدەبىي تىلى بىلەن قانداقمۇ "دۇرۇس" تەرجىمە قىلغىلى بولسۇن؛ ھازىرقى، كەلگۈسىدىكى كەڭ كىتاپخانلارغا قانداقمۇ "ئۇقۇملۇق" قىلغىلى بولسۇن!

مانا ئەمدى جاۋ جىڭشېنىدەك بىرنىملەر تەلەپ قويۇشۇ-ۋاتىدۇ:

خاتا بولسا بولسۇنكى، راۋان بولسۇن؛

گىدە - گاراڭ بولمىسۇنكى، دۇرۇسلا بولسۇن.

جاۋ غوجىنىڭ تەشەببۇسى، ئەمەلىيەتتە، چىڭخۇاگمياۋ بۇتخانىسىدىكى پەرەڭ ھېكايىلىرىنى سۆزلەيدىغان مەددالار بىلەن بىر توشۇكتىن نەپەس ئالغانلىق. بۇ - ئۆزى چەتئەل تىلىنى بىلىۋېلىپ (؟) بەزى كىتاپ - گېزىتلىرىنى ئوقۇپ، قولىغا قەلەم ئېلىپلا قانداقتۇ راۋان دىيىلگەن، جۇڭگو تىلىدا ئۆز مەيلىچە بولار - بولماس بىرنەچچە جۈملە يازغانلىق. بۇ — جۇڭگو كىتاپخانلىرىنى ئوچۇقتىن - ئوچۇق بوزەك قىلىپ، چەتئەللىچە غەلىتە گەپلەرنى ۋالاقلاپ سۆزلەپ كەتكەنلىك. بىرىنچىدىن، ئۇنىڭ "راۋان" دىگىنى ئازراق "خاتا"بولسىمۇ بولۇۋېرىدىغان "راۋان" ئىكەن، بۇ ئەلۋەتتە جۇڭگونىڭ چاكىنا تىلىغا يول قويۇپ، ئەسلى مەنانى يوققا چىقىرىشنىڭ چارىسى. بۇ — يېڭى تىل يارىتقانلىق ئەمەس، بەلكى جۇڭگونىڭ بەدىۋلەر تىلى سەۋىيىسىنى ساقلاپ قېلىشقا، ئۇنىڭ تەرەققىياتىنى توسۇشقا بېرىلگەنلىك. ئىككىنچىدىن، "خاتا"راق بولسىمۇ مەيلىكەن، دىمەك بۇ - كىتاپخانلارنى قايمۇقتۇرغانلىق، كىتاپ-خانلارنى ئاپتورنىڭ ئەسلى مەقسىدىنى چۈشىنىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلماسلىق بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئېيتىمەنكى، جاۋ جىڭشېننىڭ تەشەببۇسى خەلقنى نادانلىقتا تۇتىدىغان سىياسەت، ئىلىم - بىلىمنى چاڭگىلىغا ئېلىۋالىدىغان بىلىم زوراۋانلىغى. بۇ گەپ ئازراقمۇ ئوشۇقچىلىق قىلمايدۇ. يەنە، ئۈچىنچىدىن روشەنكى، ئۇ پۇرولېتارىيات ئەدەبىياتىغا قارشى تۇرۇشقا ئىشارەت قىلغان (ۋاي ئەبگا "ئالاھىدە يۇندىخور"!) ئۇنىڭ بۇ قىلمىشى — پۇرولېتارىيات ئەدەبىياتىغا قارشى تۇرغانلىغى،

پرولېتارىيات ئەدەبىياتىغا دائىر بەزى نەزىرى ئەسەرلەرنى تەرجىمە قىلىش ۋە ئىجادىيەتلەرنى تەرجىمە قىلىشنى دارىتمىلاپ ئەيىپلىگەنلىكى. بۇ — پرولېتارىيات ئەدەبىيات دۈشمەنلىرىنىڭ سوزى.

لېكىن، پرولېتارىيات ئەدەبىياتى توغرىسىدىكى خەنزۇچە كىتاپلارنىڭ ھەقىقەتەن بىرمۇنچىسىنىڭ تەرجىمىسى "راۋان" ئەمەس. بۇ — بىزنىڭ ئوزىمىزنىڭ ئاجىزلىقى، دۈشمەنلەر ئەنە شۇ ئاجىزلىقتىن پايدىلىنىپ ھۇجۇم قىلىۋاتىدۇ. بىزنىڭ غەلىبە قىلىش يولىمىز، ئەلۋەتتە، دۈشمەن قوشۇنىغا تازا قاخشاتقۇچ زەربە بېرىشلا ئەمەس، بەلكى ئوز قوشۇنىمىزنىمۇ تېخىمۇ رەتكە سېلىش. بىزنىڭ ئوز-ئوزىمىزنى تەنقىت قىلىش جاسارىتىمىز كوپ ھاللاردا دۈشمەنلەرنى قورالسىزلاندۇرالايدۇ. ھازىر، ئاتالمىش تەرجىمە ھەقىقىدىكى مۇنازىرە جېڭى توغرىسىدا، بىزنىڭ يولداشلىرىمىز مۇنداق خۇلاسە چىقارماقتا:

"تەرجىمىدە خاتالىققا مۇتلەق يول قويۇلمايدۇ. لېكىن، بەزىدە، تەرجىمە قىلىنىدىغان ئەسەرنىڭ مەزمۇنىنىڭ خاراكتېرىغا قاراپ، ئەسلى روھىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن، ئاز-تولا راۋان بولمىسىمۇ، ئۇنىڭغا يول قويۇش مۇمكىن."

بۇ پەقەت "مۇداپىيە جەنشۇسى"دىنلا ئىبارەت. پلېخانوپ بىيەنجىڭفاچى ۋېيۋۇلۇنچىلار "مۇداپىيەدىن ھۇجۇمغا ئوتۇش"نى بىلىش كېرەك، دېگەن. بىرىنچىدىن، بىز ھەممىدىن ئاۋال شۇنى ئېيتىشىمىز كېرەككى، بىز چۈشەنگەن "راۋان" دېگەنلىك جاۋ جىڭشېن قاتارلىقلارنىڭ ئېيتقىنىغا ئوخشىمايدۇ. ئىككىنچىدىن، بىزنىڭ تەلەپ قىلىدىغىنىمىز: مۇتلەق توغرا ۋە مۇتلەق

ئومۇمى ئەدەبىي تىل. مۇتلەق ئومۇمى ئەدەبىي تىل دېگىنىمىز شۇكى، ئۈنلۈك ئوقۇغاندا چۈشەنگىلى بولىدىغان بولسۇن. ئۈچىنچىدىن، بىز شۇنى ئېتىراپ قىلىمىزكى: پرولېتارىيات ئەدەبىياتىنىڭ تەرجىمىسى ھازىر تېخى بۇ دەرىجىگە يەتمىدى، بىز داۋاملىق تىرىشىمىز. تۆتىنچىدىن، بىز جاۋ جىڭشېن قاتارلىقلارنىڭ ئوز تەرجىمىلىرىنى يالىڭاچلاپ، ئۇلارنىڭ "راۋان" دېگەن تەرجىمىلىرىنىڭ ئەمەلىيەتتە لياڭچىچاۋ بىلەن خۇشىزىنىڭ خالىدا تېپىشىپ قېلىشى بىلەن پەيدا بولغان شالغۇت-يېزىق تىلى دېسە يېزىق تىلى ئەمەس، ئومۇمى ئەدەبىي تىل دېسە ئۇمۇ ئەمەس، يېرىم ئولۇك، يېرىم جانلىق تىل؛ ئۇ كوپچىلىك ئامما ئۈچۈن بۇرۇنقىدەكلا "راۋان"سىز.

بۇ يەردە، سىز يېقىندا نەشر قىلدۇرغان «تارمار»غا ئوتەي، شۇنى ئېيتىش مۇمكىنكى، ئۇنىڭدا "توغرا" بولۇش تەلىۋى ئورۇنلانغان، لېكىن "مۇتلەق ئومۇمى ئەدەبىي تىل"دا بولۇش تەلىۋى ئورۇنلانمىغان.

تەرجىمىدە مۇتلەق ئومۇمى ئەدەبىي تىل قوللىنىلسا، "ئەسلى ئەسەرنىڭ روھىنى ساقلاش" مۇمكىن بولمايدۇ ئەمەس. ئەلۋەتتە، بۇنداق قىلىش خېلى تەس، ئۇنىڭغا خېلى ئەجرى كېتىدۇ. لېكىن بىز قىيىنچىلىقتىن ھەرگىز قورقمايمىز، بارلىق قىيىنچىلىقلارنى تىرىشىپ يېڭىمىز.

ئومۇمەن ئېيتقاندا، يالغۇز تەرجىمىدىلا ئەمەس، ھەتتا ئوزى يازغان ئەسەرلەردىمۇ ئەھۋال ئوخشاش، ھازىرقى ئەدىپلەر، پەيلاسوپلار، سىياسى مۇھاكىمىچىلەر ۋە بارلىق ئادەتتىكى كىشىلەر ھازىرقى جۇڭگو جەمىيىتىدە ۋۇجۇتقا كەلگەن يېڭى

مۇناسىۋەتلەرنى، يېڭى ھادىسىلەرنى، يېڭى شەيئىلەرنى، يېڭى ئۇقۇملارنى ئىپادىلەشنى ئارزۇ قىلىدىغان بولسا، ھەممىسىنىڭ ”ساۋجىيى“ بولۇشى، يەنى ھەركۈنى يېڭى سوز، يېڭى جۇملە يارىتىشى توغرا كېلىدۇ. ئەملىي تۇرمۇشنىڭ تەلىۋى شۇنداق. 1925 - يىلىنىڭ باشلىرىدا شاۋخەيدىكى شياۋشادۇدا ئاممىغا ”ئىش تاشلاش“ دېگەن سوزنى يارىتىپ بەرمىگەنمىدۇق؟ ”پارتىزان“، ”پارتىزانلىق ئۇرۇشى“، ”ئوڭچىل“، ”سولچىل“، ”قۇيرۇقچىلىق“ ھەتتا ئادەتتىكى ”ئىتتىپاقلىق“، ”قەتئىي“، ”ئارىسالدىلىق“ ۋەھاكازالارمۇ بار......ئېيتىپ تۈگەتكىلى بولمايدىغان بۇ يېڭى سوزلەر بارا - بارا ئاممىنىڭ ئېغىز تىلىغا سىڭىپ كەتتى، تولۇق سىڭىپ بولمىغانلىرى بولسىمۇ، سىڭىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە بولدى. يېڭى جۇملە شەكلىگە كەلسەك، بۇلارنى سىپلىشتۇرۇپ كورۇش قىيىنراق، لېكىن ئېغىز تىلىدا، جۇملە شەكلىمۇ ناھايىتى كوپ ئوزگەرمەكتە، ناھايىتى ئىلگىرىلىمەكتە، ئوزىمىز سوزلەپ تۇرغان تىل بىلەن كونا رومان قىسسىلەردىكى دىيالوگلارنى سېلىشتۇرۇپ قارايدىغان بولساقلا، پايقاپ ئالالايمىز. ئەمما بۇ يېڭى سوز ۋە جۇملىلەرنى ئىجات قىلىشتا ئاڭسىز ۋە تەبىي ھالدا جۇڭگو ئومۇمى ئەدىبىي تىلىنىڭ گىراماتىكىلىق قانۇنىيىتىگە رىئايە قىلىنماقتا. ”ئومۇمى ئەدىبىي تىل“دىكى بۇ قانۇنىيەتلەرگە خىلاپ يېڭى سوز ۋە جۇملە شەكىللىرى — يەنى ئېغىزغا چۈشمەيدىغانلىرى — تەبىي يوسۇندا شاللاپ چىقىرىلماقتا، مەۋجۇت تۇرۇش ئىمكانىيىتىدىن مەھرۇم بولماقتا.

شۇنىڭ ئۇچۇن، ”راۋان“نىڭ نىمە ئىكەنلىكى ئۈستىدە

سوزلىگەندە شۇنى ئېيتىش كېرەككى، ھەقىقى ئومۇمى ئەدىبىي تىل ھەقىقى راۋان ھازىرقى زامان جۇڭگو تىلى. بۇ يەردە ئېيتىلغان ئومۇمى ئەدىبىي تىل ”ئائىلىۋى ئۇششاق - چۈششەك ئىشلار“ بىلەن چەكلىنىدىغان ئومۇمى تىل، يەنى ئادەتتىكى ئادەملەرنىڭ ئادەتتىكى گەپ - سوزلىرىدىن تارتىپ تاكى ئالى مەكتەپ جياۋشۇلىرى دەرس ئوتكەندە ئىشلىتىدىغان ئېغىزدىكى ئومۇمى ئەدىبىي تىل. جۇڭگولۇقلارنىڭ ھازىر پەلسەپە، پەن، سەنئەت......ئۈستىدە سوزلىگەندە قوللىنىدىغان ئاغزاكى ئومۇمى ئەدىبىي تىلى بار. شۇنداق ئەمەسمۇ - يا؟ شۇنداق ئىكەن، قەغەزگە يېزىلغان گەپلەر (يېزىق) ئەلۋەتتە شۇنداق ئومۇمى ئەدىبىي تىل بولىدۇ، بىراق ئۇ بىر ئاز ئىخچام، بىر ئاز رەتلىك ئويۇشتۇرۇلغان بولىدۇ، خالاس. بۇنداق يېزىقنى ھازىرمۇ ئومۇمەن ئانچە - مۇنچە ساۋادى چىققان بىرمۇنچە ئاممىلا ئوقۇپ چۈشىنەلمەيدۇ، چۈنكى بۇنداق تىلنى ئومۇمەن خەت ساۋادى يوق ئاممىمۇ ئاڭلاپ چۈشىنەلمەيدۇ؛ شۇنداق بولسىمۇ، بىرىنچىدىن، بۇنداق ئەھۋال يېزىقنىڭ ئوزىدە ئەمەس، بەلكى پەقەت ئەسەرنىڭ مەزمۇنى بىلەنلا چەكلىنىدۇ؛ شۇنىڭ ئۇچۇن، ئىككىنچىدىن، بۇنداق يېزىق جانلاندى، ئۇ ئاممىا تەرىپىدىن سىڭدۇرۇلۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە، ئۇ جانلىق تىل.

دېمەك، يېزىقتىكى ئومۇمى ئەدىبىي تىلدا، ئەگەر جۇڭگو ئومۇمى ئەدىبىي تىلىنىڭ گىراماتىكىلىق قانۇنىيىتىگە ئەھمىيەت بەرمەستىن، جۇڭگو ئومۇمى ئەدىبىي تىلىنىڭ ئەسلى قانۇنىيىتىگە رىئايە قىلماستىن، يېڭىسى يارىتىلىدىغان بولسا، ”راۋانسىز“

دېيىلگەن تەرەپكە ئاسانلا ئۆتۈپ كېتىش مۇمكىن. بۇ — يېڭى سۆز، يېڭى جۈملە شەكلى يارىتىشتا ئادەتتىكى ئاممىنىڭ ئاغزاكى سۆز قىلىش ئادىتىگە زادىلا قارىماستىن، يېزىق تىلىنى ئاساس قىلغانلىقنىڭ نەتىجىسى. شۇنداق يېزىلغان يېزىقنىڭ ئۆزى ئۆلۈك تىل بولۇپ قالىدۇ.

شۇنىڭ ئۈچۈن، مېنىڭچە، بۇ مەسىلە توغرىسىدا باتۇرلۇق بىلەن ئۆز ئۆزىمىزنى تەنقىت قىلىدىغان روھتا بولۇپ، يېڭى كۆرەشنى باشلىشىمىز كېرەك. سىزنىڭچە قانداق؟

مېنىڭ پىكرىم: تەرجىمىدە ئەسلى ئەسەرنىڭ تۈپ مەنىسىنى جۇڭگو كىتابخانلىرىغا پۈتۈنلەي توغرا تونۇشتۇرۇش كېرەك، جۇڭگو كىتابخانلىرى چۈشەنگەن ئۇقۇم ئىنگلىز، رۇس، ياپون، نېمىس، فرانسۇز......كىتابخانلىرىنىڭ ئەسلى ئەسەردىن ئالغان ئۇقۇمى بىلەن ئوخشاش بولسۇن، مۇشۇنداق ئۇدۇل (تۈپ - تۈز) تەرجىمىنى جۇڭگولۇقلار ئىغىزدا سۆزلىشىدىغان ئومۇمى ئەدەبىي تىل بىلەن يېزىش كېرەك. ئەسلى ئەسەرنىڭ روھىنى ساقلاش ئۈچۈن، ”ئاز - پاز راۋانسىز“لىققا يول قويماسلىق كېرەك. ئەكسىچە، ”ئاز-پاز راۋانسىزلىق“قا (ئىغىزدىكى ئومۇمى ئەدەبىي تىلنى ئىشلەتمەسلىككە) يول قويۇلىدىكەن، ئەسلى ئەسەرنىڭ روھى ئاز - تولا يوقىلىپ كېتىدۇ.

دەرۋەقە، بەدىئى ئەسەرلەردە تىل جەھەتتىكى تەلەپ تېخىمۇ قاتتىق بولىدۇ، ئۇنىڭ تىلى ئادەتتىكى نەزرىيىۋى ماقالىلارنىڭكىدىنمۇ نازۇك بولىدۇ. چۈنكى ئۇنىڭدا ھەرخىل ئادەملەرنىڭ ھەرخىل تەلەپپۇزلىرى، ھەرخىل سۆزلىرى، ھەرخىل ئاھاڭ ئۇرغۇلىرى، ھەرخىل كەيپىياتلىرى ......بولىدۇ،

ھەمدە بۇلار دىئالوگ بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدۇ. بۇلارغا جۇڭگونىڭ ئىغىزدىكى گاداي ئومۇمى ئەدەبىي تىلى بىلەن جاۋاپ بېرىش پەلسەپە، پەن......لەرگە ئائىت نەزرىيىۋى ئەسەرلەرنى تەرجىمە قىلىشتىنمۇ قىيىن. لېكىن بۇ قىيىنچىلىق بىزنىڭ ۋەزىپىمىزنى تېخىمۇ ئېغىرلاشتۇرىدۇكى، بۇ ۋەزىپىمىزنى يوققا چىقىرىۋەتمەيدۇ.

ھازىر «تارمار»نىڭ تەرجىمىسىدىكى بىر نەچچە مەسىلىنى ئوتتۇرىغا قويۇشۇمغا رۇخسەت قىلىڭ. پۈتۈن ئەسەرنى تېخى تولۇق ئوقۇپ بولالمىدىم، ئەسلىسىگە سېلىشتۇرۇپ ئوقىغىنىم ناھايىتى ئاز. بۇيەردە ۋ. فرىتسىنىڭ كىرىش سۆزىدە نەقىل كەلتۈرۈلگەن ئەسلى تېكىستى بىلەنلا سېلىشتۇرۇپ كۆردۈم (ئەسلى تېكىستنىڭ تەرتىۋى بويىچە بەت نومۇرى سالدىم، سىزنىڭ تەرجىمىڭىزدىن نەقىل كەلتۈرمىدىم، ئۆزىڭىز مەن سالغان بەت نومۇرى بويىچە كىتاپتىن تاپارسىز. كىرىش سۆزنىڭ تەرجىمىسىدىكى خاتالىقلار ئۈستىدە بۇيەردە توختالمىدىم).

(一) 结算起来，还是因为他心上有一种——“对于新的极好的有力量的慈善的人的渴望，这种渴望是极大的，无论什么别的愿望都比不上的。”更正确些：

结算起来，还是因为他心上——

“渴望着一种新的极好的有力量的慈善的人，这个渴望是极大的，无论什么别的愿望 都 比 不 上的。”

(二) “在这种时候，极大多数的几万万人，还不得不

过着这种原始的可怜的生活，过着这种无聊得一点儿意思都没有的生活，——怎么能够谈得上什么新的极好的人呢。”

（三）“他在世界上，最爱的始终还是他自己，——他爱他自己的雪白的肮脏的没有力量的手，他爱他自己的唉声叹气的声音，他爱他自己的苦痛，自己的行为——甚至于那些最可厌恶的行为。”

（四）“这算收场了，一切都回到老样子，仿佛什么也不曾有过，——华理亚想着，——又是旧的道路，仍旧是那一些纠葛——一切都要到那一个地方……可是，我的上帝，这是多么没有快乐呵！”

（五）“他自己都从没有知道过这种苦恼，这是忧愁的疲倦的，老年人似的苦恼，——他这样苦恼着的想：他已经二十七岁了，过去的每一分钟，都不能再回来，重新换个样子再过它一过，而以后，看来也没有什么好的……（这一段，你的译文有错误，也就特别来得“不顺”。）现在木罗式加觉得，他一生一世，用了一切力量，都只是竭力要走上那样的一条道路，他看起来是一直的明白的正当的道路，象莱奋生，巴克拉诺夫，图皤夫那样的人，他们所走的正是这样的道路；然而似乎有一个什么人在妨碍他走上这样的道路呢？而因为他无论什么时候也想不到这个仇敌就在他自己的心里面，所以，他想着他的痛苦是因为一般人的卑鄙，他就觉得特别的痛恨和伤心。”

（六）“他只知道一件事——工作。所以，这样正当的人，是不能不信任他，不能够不服从他的。”

（七）“开始的时候，他对于他生活的这方面的一些思想，很不愿意去思索，然而，渐渐的他起劲起来了，他竟写了两张纸……在这两张纸上，居然有许多这样的字眼——谁也想不到莱奋生会知道这些字眼的。”（这一段，你的译文里比俄文原文多了几句副句，也许是你引了相近的另外一句了罢？或者是你把弗理契空出的虚点填满了？）

（八）“这些受尽磨难的忠实的人，对于他的亲近的，比一切其他的东西都更亲近，甚至于比他自己还要亲近。”

（九）“……沉默的，还是潮湿的眼睛，看了一看那些打麦场上的疏远的人，——这些人，他应当很快就把他们变成为自己的亲近的人，象那十八个人一样，象那不做声的，在他后面走着的人一样。”

（这里，最后一句，你的译文有错误。）

بۇ تەرجىمەلەرنى ئۆزىڭىز ياپونچىسى بىلەن نېمىسچىسىگە سېلىشتۇرۇپ كورۇڭ؛ بۇنىڭ توغرا قىلىنغان ئۇدۇل تەرجىمە ئىكەنلىگىنى ياكى ئەمەسلىگىنى سېلىشتۇرۇپ بىلگىلى بولىدۇ. مېنىڭ تەرجىمەم جۇڭگونىڭ جانلىق تىل ئاساسىدىكى جۇملە تۈزۈلۈشلىرى ۋە ئىستىلىستىكىسى بويىچە ئىشلەنگەندىن باشقا، بەزىلىرى ئەسلى تېكىستىگە نىسبەتەن ئاستىن-ئۈستۈن قىلىپ ئىشلەندى؛ بەزىدە ئىگە، پېئىل، تولدۇرغۇچىلار تەكرار ئېلىندى. بۇلاردىن باشقىسى تامامەن ئۇدۇل تەرجىمە قىلىندى.

بۇ يەردە بىر مىسال كەلتۈرەي: (8) ماددىدىكى "甚至于比他自己还要亲近……" دىگەن جۈملىدىكى سوزلەرنىڭ ئورنى رۇسچىسى بىلەن تامامەن ئوخشاش. شۇنىڭ بىلەن بىللە، بۇ سوزلەرنى ئېغىزدا ئېيتقاندا ئەسلى روھىنى تولۇق ئىپادىلەپ بەرگىلى بولىدۇ. لېكىن سىزنىڭ "较之自己较之别人，还要亲近的人们" دىگەن تەرجىمىڭىزدە خاتالىق بار (ئېھتىمال ياپونچە، نېمىسچە تەرجىمىلىرىدىن كەلگەن خاتالىقتۇر). خاتالىق شۇ يەردىكى، (1) "甚至于" دىگەن سوز چۈشۈپ قالغان؛ (2) جۇڭگونىڭ كىتابى تىل گىراماتىكىسىنى قوللانغاندا، شۇ سوزنىڭ روھىنى ئىپادىلەپ بەرگىلى بولمايدۇ.

مەن بۇ سوزلىرىمنى، خۇددى ئوزەم سوزلەپ، ئوزەم ماختىغاندەك، تارتىنمايلا يازدىم. دەرۋەقە بۇ، چاكىنا ئادەملەر نەزىرىدە "ئەدەپسىزلىك" بولار، لېكىن بىز بىر-بىرىمىزگە كوڭلىمىز شۇنداق يېقىن ئادەملەرمىزكى، دىدار كورۇشمىگەن چاغلاردىمۇ بىر-بىرىمىزگە كوڭلىمىز شۇنداق يېقىن. بۇ ھېسسىيات مېنى سىز بىلەن سوزلەشكەندە، خۇددى ئوزەمگە ئوزەم گەپ قىلغاندەكلا ئوزەم بىلەن ئوزەم مەسلىھەتلەشكەندەكلا، سوزلەشكە مۇۋەپپەق قىلدى.

ئەمدى، يەنە بىر مىسال بار، بۇ خېلى موھىم، بۇ يالغۇز تەرجىمە ئۇسۇلىدىكىلا مەسىلە ئەمەس. يەنى («تارمار»نىڭ تەرجىمىسىدىكى — ت) "يېڭى........ئادەم" مەسىلىسى.

«تارمار»نىڭ تېمىسى — يېڭى ئادەمنىڭ بارلىققا كېلىشى. بۇ يەردە ۋىلىچىمۇ، فادېيېۋمۇ ئەسلى رۇسچىسىدا ئادەتتىكى

"ئادەم" دىگەن سوزنىڭ بىرلىك شەكلىنى ئىشلەتكەن. دىمەك، ئىنسانىيەت دىگەن سوز بولمايلا قالماستىن، بەلكى "ئادەم" دىگەن سوزنىڭ كوپلۇك شەكلىمۇ ئەمەس. بۇ يەردە گەپ ئىنقىلاپ، گراژدانلار ئۇرۇشى......جەريانىدا بىر خىل يېڭى تىپتىكى ئادەم، بىر خىل يېڭى "ئورنەك" (Type) — بەدىئىلەشتۈرۈپ تەرجىمە قىلغاندا تىپ دىيىلسە بولار — پەيدا بولۇۋاتقانلىقى ئۈستىدە بارىدۇ. بۇنى پۈتۈن «تارمار»دىن كورگىلى بولىدۇ. ھازىر سىزنىڭ تەرجىمىڭىزدە "ئىنسانلار" دەپ يېزىلغان. لېۋىنسون بىر خىل يېڭى......ئىنسانلارنى ئارزۇ قىلىدۇ. بۇنىڭدا باشقا بىر تېمىغا ئوتۇپ كەتكەن دەپ خاتا چۈشىنىلگەن بولۇشى مۇمكىن. گويا ئومۇمەن پۈتۈن سوتسىيالىستىك جەمئىيەتنى ئارزۇ قىلىۋاتقاندەك. ئەمەلىيەتتە، «تارمار»دىكى "يېڭى ئادەم" — نوۋەتتىكى كۈرەشنىڭ جىددى ۋەزىپىسى، يەنى كۈرەش داۋامىدا بىر خىل يېڭى تىپتىكى ئادەمنى ۋە موروزكا، مېتىكا........قاتارلىق بىر-بىرىگە ئوخشىمايدىغان شەخسلەرنى يارىتىش، چېنىقتۇرۇش، ئوزگەرتىپ يېتىشتۇرۇش. لېكىن بۇلار ھازىرقى ئادەم، ھازىرقى بەزى ئادەملەر، ئاما ئىچىدىكى تايانچ ئادەملەر؛ ئەمما ئومۇمەن ئىنسانلار ئەمەس، قارا-قويۇق ئىنسانىيەت ئەمەس، دەل ئاما ئىچىدىكى بەزى ئادەملەر، رەھبەرلەر، پۈتۈن ئىنسانىيەتنىڭ يېڭى باشلامچىلىرى.

بۇ ئالاھىدە تىلغا ئېلىشقا ئەرزىيدۇ. دەرۋەقە، تەرجىمىدىكى خاتالىق پەقەت بىرلا سوز ئۈستىدىكى خاتالىق: "ئادەم" بىر سوز، "ئىنسانلار" باشقا بىر سوز. پۈتۈن كىتاب ھازىرمۇ ئالدىمىزدا تۇرۇپتۇ، سىز ئورنىڭىزنىڭ خاتىمىسىدىمۇ «تارمار»نىڭ

تېمىسىنى ناھايىتى توغرا چۈشەنگەن. بىراق، تەرجىمىنى قىيامىغا يەتكۈزۈش ئۈچۈن، ھەر بىر سوزنى مولچەرلەپ كورۈشكە توغرا كېلىدۇ.

«تارمار»نىڭ نەشر قىلىنغانلىقى ھەرقاچان خاتىرلەشكە ئەرزىيدۇ. سىزنى مۇبارەكلەيمەن. مېنىڭ پىكرىمنى نەزەرگە ئېلىشىڭىزنى، تەرجىمە مەسىلىسى، ئومۇمەن تىل ئىنقىلاۋى مەسىلىسى توغرىسىدا يېڭى كۈرەش باشلىنىشىنى ئۈمىت قىلىمەن.

J.K.

1931 - يىل 12 - ئاينىڭ 5 - كۈنى.

جاۋاپ خەت

موھتەرەم يولداش JK:

تەرجىمە توغرىسىدىكى خېتىڭىزنى ئوقۇغاندىن كېيىن ناھايىتى خۇرسەن بولدۇم. بۇلتۇر تەرجىمە كەلكۈنى يامرىغاندىن بۇيان، بىرمۇنچە ئادەملەر قاپىغىنى تۈرۈپ ئاھ ئۇردى، ھەتتا سوغاق گەپلەرنىمۇ قىلدى. مەنمۇ ئارىلاپ - ئارىلاپ كىتاپ تەرجىمە قىلىدىغان ئادەملەردىن بىرى بولغاچقا مېنىڭمۇ بىرنەچچە ئېغىز سوز قىلىشىم لازىم ئىدى، لېكىن تا ھازىرغىچە ئېغىز ئېچىپ باقمىدىم. "گەپكە گەپ كەلگەندە ئاتاڭدىن يانما" دىگەن گەپ بار، بۇنداق قىلىش باتۇرانە ھەركەت بولسىمۇ،

لېكىن مېنىڭ ئەمەل قىلىپ كەلگىنىم "سۈنى سەپ سىڭەر يەرگە، گەپنى قىل سىغار يەرگە" دىگەن كونا گەپ بولدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە، ئالدىمغا كەلگەنلەر ئومۇمەن قەغەز ئادەم، قەغەز ئات، قۇلاققا تونۇشراق قىلىپ ئېيتسام، "ھارۇت - مارۇتلار" تۇرسا، مۇنداقلارنىڭ كومشىرىغا ئۇرۇشقا ھەقىقەتەن ئامالمۇ بولمايدىكەن. جىياۋ شۇ جاۋ جىڭشىن خوجامنى مىسال كەلتۈرسەم، ئۇ بىر تەرەپتىن ئىلمىي ئەدەبىيات - سەنئەت نەزىرىيىلىرىنىڭ تەرجىمىلىرى يارىمايدۇ، دەپ ھۇجۇم قىلىۋاتىدۇ، ئېزىلگەن يازغۇچىلارغا ئىسمىنى يوشۇرۇپ كۈلكىگە قالدى دەپ بوھتان قىلىۋاتىدۇ؛ يەنە بىر تەرەپتىن، بۇنداق تەرجىمىلەرنى ئاما چۈشىنەلمەي قالارمىكىن، دەپ مېھرىۋانلىق قىلىۋاتىدۇ. گويا ئۇنىڭ ئۆزى ھەر كۈنى ئاممىغا چارە - تەدبىر تېپىپ بېرىۋاتقاندەك، باشقا تەرجىمانلار بولسا، ئۇنىڭ سەپلىرىنى مالىمان قىلىۋاتقاندەك، بۇ خۇددى روسىيە ئىنقىلاۋىدىن كېيىن، ياۋروپالىق، ئامېرىكىلىق بايلارنىڭ روسىيىگە كېلىپ كورۇپ كەتكەندىن كېيىن بېشىنى چايقاپ تەرىنى تۈرۈپ، ماقالىلار يېزىپ، ۋاي ئىشچى - دىخانلار ئۇنداق ئازاپ چېكىۋېتىپتۇ، مۇنداق ئاچارچىلىققا قاپتۇ دەپ، پۈتۈنلەي پاجەلىك قىلىپ تەسۋىرلىگىنىگە ئوخشايدۇ. گويا پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىلا ئىشچى - دىخانلارنىڭ بىرمولالاق ئېتىپلا ئوردا - سارايلارغا كىرىپ ئولتۇرۇشىنى، نازۇ - نېمەتلەرنى يەيدىغان، لوم - لوم ئورۇندۇقلاردا يېتىپ راھەت كورىدىغان بولۇشىنى تولىمۇ ئۈمىت قىلىپ كەلگەن بىر ئادەم ئىمىش، لېكىن، ئۇنىڭ كۈتكىنىنىڭ تەتۈرسىچە، ئۇلار يەنىلا جەۋرى - جاپا چەكمەكتىمىش، شۇنىڭ

ئۇچۇن روسىيەنىڭ ئىشى قاملاشماپتۇمىش، ئىنقىلاپ يامان بولغانمىش، ئاپلا، ئەستەغپۇرۇللا، تولىمۇ قەبىھ بولغانمىش. مانا مۇشۇنداق يىغلاڭغۇغا نېمە دېگۈلۈك؟ ئەگەر ئۇنىڭدىن بىزار بولسىڭىز، مېنىڭچە، قەغەز بىلەن يەملەنگەن ئىسكەتىدىن تىرنىغىڭىز بىلەن ئەپلەپ بىر توشۇك ئېچىپ قويسىڭىزلا كۇپايە قىلىدۇ.

جاڭ خوجام تەرجىمە ئۈستىدە مۇھاكىمە يۈرگۈزۈپ، يەن يۈلىڭنى① شىپى كەلتۈرگەن ۋە ئۇنىڭ ئۈچۈن ئاھ ئۇرغان ئىدى، شۇڭا سىزنىڭ خېتىڭىزدىمۇ دەشنام يەپتۇ. لېكىن، مېنىڭچە، ئۇۋال قىلىنىپتۇ. يەن خوجام بىلەن جاڭ خوجامنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئەمەلىيەتتە يولۋاس بىلەن ئىتنىڭ پەرقىدەك پەرق بار. بۇنىڭ ناھايىتى روشەن مىسالى شۇكى، يەن يۈلىڭ كىتاپ تەرجىمە قىلىش ئۈچۈن، خەن، جىن ۋە 6 سۇلالە زامانىسىدىكىلەرنىڭ بۇددا كىتاپلىرىنى تەرجىمە قىلىش ئۇسۇللىرىنى تەكشۈرۈپ كۆرگەن ئىكەن؛ جاڭ خوجام يەن يۈلىڭنى غايىۋانە سىرداش قىلىۋالغانۇ، يەن يۈلىڭ تەرجىمە قىلغان كىتاپلارنى كۆرۈپ باقمىغان. يەن تەرجىمە قىلغان كىتاپلارنىڭ ھەممىسى ھازىر نەشر قىلىندى، ئۇلارنىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى بولمىسىمۇ، لېكىن يەننىڭ قانچىلىك ئەجرە قىلغانلىقىنى شۇ كىتاپلاردىن تەكشۈرۈپ بىلگىلى بولىدۇ. مېنىڭ ئەسلىشىمچە، ئۇ تەرجىمە قىلىشتا ھەممىدىن بەك قىينالغان ۋە ئوقۇغان ئادەمگىمۇ ھەممىدىن بەك تەس كېلىدىغان كىتاپ — «مىللىنىڭ مەشھۇر

① يەن يۈلىڭ — يەن فۇ؛ يەن جىداۋ دەپمۇ ئاتىلىدۇ. — ت.

تەلىماتى»① ۋە «جامائەتنىڭ ئۆزلۈك ھوقۇقى ساھەسى توغرىسىدا»② دېگەن ئەسەرلەرنىڭ ئاپتورى يازغان كىرىش سۆز ئاندىن قالسا شۇ ئەسەرنىڭ ئۆزى بولغان. قانداق بولىدىكىن تاڭ، كېيىن بۇ ئەسەرنىڭ ئىسمى «ھوقۇق ساھەسى»گە ئۆزگەرتىلگەن، كىتاپنىڭ نامىنى چۈشىنىشمۇ تەس. ھەممىدىن ئاسان چۈشەنگىلى بولىدىغىنى، تەبىئىكى، «تەبىئىي تەرەققىيات توغرىسىدا»③، بۇنىڭدىن تۈگۈچكىلىقلارنىڭ پۈرىغى چىقىپ تۇرىدۇ، بۇنىڭدا ھەتتا سۆزلەرنىڭ ئۇرغۇلۇق ئاھاڭلىرىنىمۇ ئەھمىيەت بېرىلگەن، بېشىڭىزنى لىڭشىتىپ تۇرۇپ ئوقۇيدىغان بولسىڭىز، ئاھاڭ ئۇرغۇلىرى جاراڭلاپ كېتىدۇ-دە، بېشىڭىزنىڭ قېيىۋاتقانلىقىنى تۇيمايسىز. مانا بۇ تەرىپى تۈگۈچكىلىقلار تەرەپدارى بولغان ئاقساقال ۋۇرۇلۇنىمۇ تەسىرلەندۈرۈۋەتكەن، شۇڭا ئۇ: "جۇ، چىن زامانلىرىدىكى موللىلارنىڭكىدىنمۇ قېلىشمايدىكەن" دېگەن. لېكىن يەن يۈلىڭ بۇنداق تولىمۇ "ئوقۇملۇق" تەرجىمە قىلىش ئۇسۇلىنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى بىلگەچكە، ئۇ بۇنى "تەرجىمە" دەپ ئاتىماي، "خۇگۇەنلىك يەن فۇ مەپھۇمىنى ئۇختۇرغان" دەپ يېزىپ قويغان. ئۇ ئۆزىنىڭ كىرىش سۆزلىرىدە "دۇرۇس، ئوقۇملۇق، پاساھەت" دېگەن بىر نىملىرى ئۈستىدە بىر قۇر گەپ ساتقاندىن كېيىن، ئاخىردا: "شى پەملىلىك

① توغرا تەرجىمىسى مۇنداق: «جون. ستۇئارت. مىلل: لوگىكا سىستېمىسى توغرىسىدا». — ت.

② توغرا تەرجىمىسى: «ئەركىنلىك توغرىسىدا». — ت.

③ توغرا تەرجىمىسى: «تەدرىجى تەرەققىيات توغرىسىدا» ياكى «ئېۋوليۇتسىيە». — ت.

راھىپ-خەلىپەت 'مېنى دورىساڭ كېسەلگە گىرىپتار بولىسەن' دەپتىكەن، ۋارىسلار كوپىيىۋاتىدۇ، بۇ كىتاپتىكىلەرنى راست ئىكەن دەپ ئويلاپ قالماڭلار؟" دەپ بايانات ئېلان قىلىپ قويغان. گويا ئۇ جاۋ خوجامنىڭ قارىسىغىلا سىردىشىم دەۋالىدىغانلىغىنى 40 يىل ئىلگىرى پەملەپ، قۇيقا چېچى تىك تۇرغان. پەقەت مۇشۇ بىرنۇقتىغىلا ئاساسلىنىپ شۇنى ئېيتىمەنكى، يەن ئۇستاز بىلەن جاۋ ئۇستاز ئوتتۇرىسىدا يولۋاس بىلەن ئىتتەك پەرق بار، بۇلارنى ئوخشاش دەپ قارىغىلى بولمايدۇ.

ئۇنداق بولسا، ئۇ نىمىشقا بۇنداق رەڭۋازلىق قىلىدۇ؟ جاۋاپ: ئۇ چاغدا چەتئەللەردە ئوقۇپ كەلگەن ئوقۇغۇچىلار ھازىرقىدەك سولەتلىك ئەمەس ئىدى، جەمىيەتتە ئومۇمەن، غەرپلىكلەر ماشىنا — بولۇپمۇ ئوزى جىرىڭلايدىغان سائەت — ياساشنىلا بىلىدۇ، چەتئەللەردە ئوقۇپ كەلگەنلەر بولسا چەتئەللىك ئالۋاستىلارچە سوزلەشنىلا بىلىدۇ، شۇڭا ئۇلارنى "ئوقۇمۇشلۇق" دىگىلى بولمايدۇ دەپ قارىلاتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ جاراڭلاتقىلى تۇردى. ئۇنىڭ جاراڭلىتىشى مۇناسىۋىتى بىلەن ۋۇرۇلۇنمۇ ئۇنىڭغا كىرىش سوز يېزىپ بەردى، ئەنە شۇ كىرىش سوز مۇناسىۋىتى بىلەن باشقا ئىش-ئوقەتكىمۇ كوپلەپ تۇتۇش قىلدى-دە، شۇنىڭ بىلەن "مەشھۇر تەلىمات" "قانۇن ماھىيىتى"①، "تەبىي بايلىق" ۋە ھاكازالارنى پەيدا قىلغان. لېكىن ئۇ كېيىنكى چاغلاردىكى تەرجىمىلىرىدە "ئوقۇملۇق ۋە

① توغرا تەرجىمىسى: "قانۇننىڭ روھى توغرىسىدا". — ت.

پاساھەتلىك" بولۇشقا قارىغاندا، "دۇرۇس" بولۇشقا كوپرەك ئەھمىيەت بەرگەن.

ئۇنىڭ تەرجىمىلىرى، ھەقىقەتەن، خەن، تاڭ دەۋرلىرىنىڭ دىنى كىتاپلارنى تەرجىمە قىلىش تارىخىنىڭ كىچىك كارتىنىسى. جۇڭگودا بۇددا سۇترا (نامە)لىرىنى تەرجىمە قىلىشتا، خەن دەۋرىنىڭ ئاخىرىدا ئۇدۇلىسىغا تەرجىمە قىلىش ئۇسۇلىنى قوللانغان، يەن فۇمۇ بۇ ئۇسۇلغا تەقلىت قىلمىغان. 6 سۇلالە دەۋرىدىكى تەرجىمىلەر ھەقىقەتەن "ئوقۇملۇق" ۋە "پاساھەتلىك" بولغان، يەن فۇ «تەبىي تەرەققىيات توغرىسىدا»نى تەرجىمە قىلىشتا ئەنە شۇنى ئۈلگە قىلغان. تاڭ دەۋرىدە بولسا "دۇرۇس" قىلىش ئاساس قىلىنغان، يۈزە قارىغاندا زادىلا چۈشەنگىلى بولمايدۇ، بۇ يەن فۇنىڭ كېيىنكى چاغلاردىكى تەرجىمىلىرىگە ئوخشاپ كېتىدۇ. سۇترا-نامەلەر تەرجىمىسىنىڭ ئاددى ئۈلگىسى سۈپىتىدە، جىلىندىكى سۇترا-نامە باسمىخانىسى توپلاپ باسقان «ماخايانا ئېتىقادىنىڭ مەنبەسى توغرىسىدا»نىڭ 3 خىل تەرجىمە نۇسخىسى بار، بۇلارمۇ جاۋ خوجامنىڭ كۈشەندىسى.

لېكىن، مەن ئويلايمەنكى، بىزنىڭ تەرجىمە قىلغان كىتاپلىرىمىز ئۇنداق ئاددى بولماسلىغى كېرەك، ئالدى بىلەن، ئاممە ئىچىدىكى قانداق كىتاپخانلارغا تەرجىمە قىلىپ بېرىدىغانلىغىمىزنى مۇئەييەنلەشتۈرۈش كېرەك. بۇ ئاممىنى ئاددى ھالدا پەرقلەندۈرگەندە: A — خېلى ئوبدان ئوقۇغانلار، B — ئاز-پاز خەت ساۋادى بارلار، D — ھېچقانچە خەت ساۋادى يوقلار دەپ ئايرىلىدۇ، D خىلىغا كىرىدىغانلار "كىتاپخانلار"نىڭ قاتارىدىن مۇستەسنا بولۇپ، بۇلارنى ئويغىتىش ئىشى — رەسىم،

نۇتۇق، تىياتىر ۋە كىنونىڭ ۋەزىپىسى، بۇ ھەقتە بۇ يەردە توختالمىساممۇ بولار. لېكىن A بىلەن B گىمۇ ئوخشاش كىتابنى بەرگىلى بولمايدۇ، ئۇلارنىمۇ ئۆزىگە لايىق كىتابلار بىلەن تەمىنلەش كېرەك. B گە تەرجىمە قىلىنغان كىتابلارنى بەرگىلى بولمايدۇ، ھېچبولمىغاندا ئۆزگەرتىپ يېزىلغان كىتابلارنى ئەڭ ياخشىسى ئىجادىي كىتابلارنى بېرىش كېرەك، لېكىن بۇ ئىجادىي كىتابلاردا كىتابخانلارنىڭ دىتىغا يېقىشىنى، كىتابخانلارنىڭ كۆڭلىنى ئېلىشىنى، كۆپرەك ئوقۇشىنىلا مەقسەت قىلماسلىق كېرەك. A خىلغا كىرىدىغان ئوقۇغۇچىلارغا بېرىلىدىغان تەرجىمىلەر توغرىسىدا — مەيلى نىمە بولسا - بولسۇن — مەن ھازىرغىچە "راۋان بولمىسا مەيلىكى، دۇرۇس بولسۇن" دەپ تەشەببۇس قىلىپ كېلىۋاتىمەن. دەرۋەقە "راۋان بولمىسىمۇ مەيلى" دىگەن سوز ھەرگىز "تىزلىنىش" دىگەن سوزنى "تىزنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇش" دەپ، "سامان يولى"نى "كالا سۈتى يولى" دەپ تەرجىمە قىلىۋېرىش كېرەك دىگەن سوز ئەمەس، بەلكى چاينى غۇتتىدا ئىچىۋەتكەندەك، ئاشنى خولۇپپىدە يۇتۇۋەتكەندەك نەچچە يالماپ يۇتۇۋەتمەستىن، چىش بىلەن چاينىغۇدەك قىلىپ بېرىش كېرەك دىگەن سوز. بۇ يەردە: نىمىشقا پۈتۈنلەي جۇڭگوچىلاشتۇرۇپ، كىتابخانلارغا بىر ئاز ئاسانلىق تۇغدۇرۇپ بەرمەيمىز؟ شۇنداق جاپا بىلەن چۈشىنىلىدىغان نەرسىنى قانداقمۇ تەرجىمە دىگىلى بولسۇن دىگەن سوئال كېلىپ چىقىدۇ. بۇنىڭغا بېرىدىغان جاۋابىم شۇكى: بۇمۇ تەرجىمە. بۇنداق تەرجىمە يېڭى مەزمۇنلارنى كىرگۈزۈش بىلەنلا قالماستىن، يېڭى ئىپادە شەكىللىرىنىمۇ كىرگۈزىدۇ. جۇڭگو يېزىغى ياكى

تىلى، ئىپادە شەكلى جەھەتتە، ھەقىقەتەن تولىمۇ مۇكەممەلسىز: ماقالا يېزىشنىڭ ئەپلىك چارىسى شۇكى ھەممىگە تونۇش بولغان سوزلەر بىرچەتكە قايرىپ قويۇلىدۇ، قوشۇمچە سوزلەر چىقىرىپ تاشلىنىدۇ، ئەنە شۇنداق ماقالا ياخشى ماقالا ھېساپلىنىدۇ، سوز قىلغاندىمۇ كوپىنچە ئىستىمال قىلىنغان سوزلەر مەقسەتنى ئۇقتۇرۇپ بېرەلمەيدۇ، بۇ سوزلەرنىڭ يېتىشمەيدىغانلىقىنى كورسىتىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئوقۇتقۇچىلار دەرس بەرگەندىمۇ بورىغا مۇراجىئەت قىلىشقا مەجبۇر بولىدۇ. گىرامماتىكىدىكى بۇ مۇكەممەلسىزلىك پىكىر قىلىشنىڭ مۇكەممەلسىزلىگىنى، ئىككىنچى تۈرلۈك قىلىپ ئېيتقاندا مىڭىنىڭ بىرئاز دوتلۇگىنى ئىسپاتلاپ بېرىدۇ. ئەگەر مۇشۇنداق دوتلەرچە گەپ مەڭگۈ ئىشلىتىلىۋېرىدىغان بولسا، ھەتتا شاربىلداپ ئوقۇغان تەقدىردىمۇ، ئېلىنىدىغان نەتىجە ئاخىر يەنە شۇ دوتلىك بولۇپ چىقىدۇ. بۇ كېسەلنى ساقايتىش ئۈچۈن، مېنىڭچە داۋاملىق ھالدا بىر ئاز جاپا تارتىپ، قەدىمقى، باشقا ئولكە، باشقا ۋىلايەتلەرنىڭ، چەتئەللەرنىڭ غەيرى - غەيرى جۈملە شەكىللىرىنى مىڭىگە قۇيۇپ، ئاندىن كېيىن ئۇلارنى ئوزىنىڭ قىلىۋېلىش كېرەك. بۇ قۇرۇق خىيال بىلەن بولىدىغان ئىش ئەمەس. يىراقتىن ياپونىيىنى مىسالغا ئالسام، ئۇلارنىڭ ماقالىلىرىدا ياۋروپالاشقان گىرامماتىك قائىدىلەر ئىنتايىن ئادەتتىكى بىرنەرسە بولۇپ قالغان، لىياڭ چىچاۋ «ياپونچىنى خەنزۇچە ئوقۇش ئۇسۇلى»نى يازغان دەۋر دىكىگە زادىلا ئوخشىمايدۇ؛ يېقىنقى مىسال ئۈچۈن مانا بۇ ئەۋەتكەن خېتىڭىزدا ئېيتىلغىنىنى ئالسام، 1925 - يىلى ئامىغا "ئىش تاشلاش" دىگەن سوز يارىتىپ بېرىلگەن، بۇ سوز ئەسلىدە

بولمىغان بولسىمۇ، لېكىن ھازىر ئامما چۈشىنىدىغان بولۇپ كەتتى.

يەنە، مېنىڭچە، B خىلدىكى كىتاپخانلارغا بېغىشلاپ تەرجىمە قىلىنىدىغان كىتاپلارغىمۇ پات - پات يېڭى سۆز، يېڭى گىرامماتىكا قائىدىلىرىنى كىرگۈزۈپ تۇرۇش كېرەك، لېكىن، تولىمۇ كۆپ بولۇپ كەتمىسۇن، ئارىلاپ - ئارىلاپ ئۇچراپ قالغاندا، ئويلاپ كۆرۈش ياكى سوراش بىلەنلا چۈشىنىۋالالىغۇدەك بولسا كۇپايە. ئەنە شۇنداق قىلغاندىلا، ئاممىنىڭ تىلىنى ئاندىن بېيىتقىلى بولىدۇ.

ھەر قانداق ئادەم ئوقۇپ چۈشىنىپ كېتەلەيدىغان كىتاپ ھازىرچە تېپىلماس. بۇدا مۇرىتلىرىنىڭ "ئوم" (唵—an) دىگەن سۆزىنى "ھەممە ئادەم چۈشىنەلەر" مىش، ئەپسۇسكى "ھەركىمنىڭ شەرھىلىشى ئوخشاش ئەمەس". ھەتتا ماتىماتىكا ياكى خىمىيە كىتاپلىرىدا جاۋ خوجام چۈشەنمەيدىغان بىرمۇنچە "ئاتالغۇلار"نى يوق دىگىلى بولماس. لېكىن جاۋ خوجام بۇلارنى تىلغا ئالمايدۇ، چۈنكى ئۇنىڭغا يەن يۈلىنىڭ تولىمۇ بەك ياد بولۇپ كەتكەن.

ئەدىبىيات - سەنئەت تەرجىمىسىگە كەلسەم، ئەگەر A خىلدىكى كىتاپخانلار نىشان قىلىنىدىغان بولسا، مەنمۇ ئۇدۇل تەرجىمە قىلىش ئۇسۇلىنى تەشەببۇس قىلىمەن. مېنىڭ تەرجىمە قىلىش ئۇسۇلۇم مۇنداق: مەسىلەن "تاغ ئارقىسىدا كۈن ئولتۇرۇپ كەتتى". بۇ راۋان بولمىسىمۇ، لېكىن بۇنى ھەرگىز "كۈن تاغنىڭ تەسكىرىسىگە ئولتاردى" دەپ ئۆزگەرتمەيمەن. چۈنكى ئەسلىدە تاغ ئاساس قىلىنغان، ئۆزگەرتىلگەندە كۈن ئاساس

بولۇپ قالىدۇ. ئىجادىي ئەسەردىمۇ ئاپتور شۇنداق پەرق ئېتىشى كېرەك. بىر تەرەپتىن ئىمكان قەدەر چەتتىن قوبۇل قىلىش كېرەك، بىر تەرەپتىن ئىمكان قەدەر ھەزىم قىلىش، ئۆزلەشتۈرۈش كېرەك. شۇنداق قىلغاندا كارغا يارايدىغانلىرى ئۆمۈر سۈرۈپ كېتىۋېرىدۇ، داشقاللىرى چۈشۈپ قېلىۋېرىدۇ. دىمەك، ھازىرقى ۋاقىتتا "ئاز - تولا راۋانسىز"لىققا يول قويۇشنى "مۇداپىئە قىلىش" قاتارىغا چىقىرىۋەتكىلى بولمايدۇ، ھەقىقەتتە بولسا، ئۇ يەنىلا "ھۇجۇم قىلىش" بولۇپ ھىساپلىنىدۇ. ھازىر ئاممىنىڭ ئاغزىدىكى سۆزلەر جايىدا، ھەممىسى "راۋان"، لېكىن ئاممىنىڭ ئېغىز تىلىدىن توپلانغان خام سۆزلەرنىمۇ ئەمىلىيەتتە راۋان قىلىشقا توغرا كېلىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن مەنمۇ "راۋانسىز" لىققا يول قويۇشنى تەشەببۇس قىلىدىغانلارنىڭ بىرى.

لېكىن بۇ ئەھۋالمۇ مەڭگۈلۈك بولىۋەرمەيدۇ، ئەلۋەتتە. بۇلارنىڭ بىرقىسمى "راۋانسىز" لىقتىن "راۋان"غا ئۆتىدۇ، بىرقىسمى بولسا تېگىدىن "راۋانسىز" بولغانلىقى ئۈچۈن شاللىنىپ چىقىپ تېپىلەك يەيدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن ھەممىدىن مۇھىمى ئۆزىمىزنىڭ باھالىشىغا باغلىق. يازغان خېتىڭىزدە كەلتۈرۈلگەن تەرجىمە مىساللىرىنى ئالسام، سىزنىڭ تەرجىمىلىرىڭىزنىڭ مېنىڭ تەرجىمىلىرىمدىنمۇ "ئۇقۇملۇق" ئىكەنلىگىنى ئېتىراپ قىلىمەن، مېنىڭكىدىنمۇ "دۇرۇس" ئىكەنلىگىنى پەرەز قىلىمەن، بۇ تەرجىمانىغىمۇ، كىتاپخانلارغىمۇ ناھايىتى چوڭ پايدىلىق. بىراق، بۇلار پەقەت A خىلدىكى كىتاپخانلارغىلا چۈشىنىشلىك، B خىلدىكى كىتاپخانىلارغا بولسا تولىمۇ چوڭقۇرلۇق قىلىدۇ.

دىمەك، ھازىرقى ۋاقىتتا، تۇرلۇك كىتاپخانىلار قاتلىمىنى پەرق ئېتىپ، ئۆز لايىغىدىكى تەرجىمە ئەسەرلەرنى بېرىش كېرەك.

B خىلدىكى كىتاپخانىلار ئۇچۇن تەرجىمە قىلىش ئۇسۇلى توغرىسىدا تەپسىلى ئويلىنىپ كۆرمىگەن ئىكەنمەن، ھازىر بۇھەقتە بىرنەرسە دېيەلمەيمەن. لېكىن ئۇمۇمەن ئېيتقاندا، ھازىر تېخى ئېغىزتىلى — ھەرقايسى جايلارنىڭ ھەرخىل يەرلىك لەھجىلىرى — بىلەن بىرلەشتۇرۇپ، بىرخىل ئالاھىدە ئومۇمى ئەدىبىي تىلغا ياكى مەلۇم بىرەر جاي بىلەنلا چەكلىنىدىغان ئۇمۇمى ئەدىبىي تىلغا ئايلاندۇرغىلى بولمايدۇ. كېيىنكى بىر خىلدىكىسىنى شۇ مەلۇم جايدىن باشقا جايلاردىكى كىتاپخانىلار چۈشەنمەي قالىدۇ، بۇنىڭ كەڭرەك تارقىلىشى ئۇچۇن ئالدىنقى خىلىنى قوللىنىش توغرا كەلگەندىمۇ، بىراق ئۇمۇ يەنىلا ئالاھىدە بىرخىل ئومۇمى ئەدىبىي تىل بولۇپ قالىدۇ ـ دە، يېزىق ئەدىبىي تىلى ئامىللىرىمۇ كۆپىيىپ كېتىدۇ. مەن بىرەر جاي بىلەنلا چەكلىنىدىغان يەرلىك لەھجە قوللىنىشقا قارشى، مەسىلەن رومانلاردا دائىم ئۇچراپ تۇرىدىغان "别说"، "别闹" دىگەنگە ئوخشاش سۆزلەرنى ئالاي، ئەگەر بىيجىڭغا بارمىغان بولسام، چوقۇم "另外去说" "另外捣乱" دىگەن مەنىدە چۈشەنگەن بولاتتىم، ئۇ ھەقىقەتەن بىرقەدەر يېقىن زامان يېزىق ئەدىبىي تىلىدىكى "不要" دىگەن سۆزدەك ئاسان چۈشىنىشلىك ئەمەس. دىمەك، بىر جايدا ئېقىپ تۇرغان ئېغىز تىلىنى، زادىلا ئىلاجى بولماي قالمىسا، قوللىنىشتىن ساقلىنىش كېرەك. «ئەل قىسسە ۋە يەسلى ـ بايان» تەرزىدىكى رومانلارنىڭ يېزىلىش ئۇسلۇبى ناھايىتى تونۇش بولسىمۇ، ئۇلارنى

قوللىنىۋېرىش ھاجەتسىز. مەسىلەن:

"لىن چۇڭ كۆلۈپ تۇرۇپ ئېيتتى: ئەسلىدە سىز تونۇيدىكەنسىز ـ دە،" ۋە "ئەسلىدە تونۇيدىكەنسىز ـ دە. — دىدى لىن چۇڭ كۆلۈپ تۇرۇپ." بۇ 2 مىسالنىڭ كېيىنكىسى قارىماققا ئەجنەبىچىرەك تۇرسىمۇ، ئەمەلىيەتتە بىز سۆزلىگەن چاغلىرىمىزدا پات ـ پات ئىشلىتىپ قالىمىز، ئاڭلاۋېرىپ "قۇلاققا سىڭىپ" قالغان. شۇنداق بولسىمۇ، جۇڭگولۇقلار رومان ئوقۇيدۇ، شۇڭا ئالدىنقى مىسالنى "كۆزگە تونۇش" دەپ قارايدۇ ـ دە، كىتاپلاردا كېيىنكى مىسالدىكىدەك يېزىش ئۇسلۇبى ئۇچراپ قالسا، ياتتەك تۇيۇلىدۇ. ئىلاجى يوق، ھازىرچە مەددالارنىڭ ئۇسۇلىنى قوللىنىش ۋە لېكىن لوللىقلىرىنى چىقىرىپ تاشلاش، قۇرۇق گەپلىرىنى ئاڭلىغاندىمۇ ئۇنىڭ چېچىلاڭغۇ قىسىملىرىنى چىقىرىپ تاشلاش، ئاممىنىڭ ئېغىز تىلىدىن كەڭ پايدىلىنىپ ئۇنىڭدىن كۆپچىلىك ئوبدانراق چۈشىنەلەيدىغان سۆز ـ جۈملىلەرنى ساقلاپ قېلىش يولى بىلەن ھېچنىمىگە ئوخشىمايدىغان ئومۇمى ئەدىبىي تىل قىلىۋېلىشقا مەجبۇرمىز. بۇنداق ئومۇمى ئەدىبىي تىل جانلىق بولىدۇ، جانلىق بولۇشىنىڭ سەۋەبى شۇكى، بەزىلىرى ئاممىنىڭ جانلىق ئېغىز تىلىدىن ئېلىنىدۇ، بەزىلىرى شۇنىدىن باشلاپ جانلىق ئاما ئىچىگە سىڭدۇرۇلىدۇ.

ئاخىردا، خېتىڭىزنىڭ ئۈگەنچىسىدە كەلتۇرۇلگەن 2 مىسالدىن ناھايىتى مەمنۇن بولدۇم. بىرىنچىدىن، مەن "......ھەتتا ئۆزىدىنمۇ يېقىن كۆرىدۇ" دىگەن سۆزنى "ئۆزىدىنمۇ، باشقىلاردىنمۇ يېقىن كۆرىدىغان ئادەملەر" دەپ تەرجىمە قىلىشتا نېمىسچە، ياپونچە تەرجىمىلىرىدىكى سۆزدىن ئۇدۇلىسىغا تەرجىمە

قىلغان، بۇ ئېھتىمال ئۇلارنىڭ گىراماتىكىسىدا شۇنداق تەلەپ-پۇزنى "ھەتتا" دېگەن سۆزدەك ئەپچىل ۋە ئېنىق ئىپادىلەپ بېرەلەيدىغان سۆز بولمىغانلىقىدىن بولسا كېرەك، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ سۆز ئايلىنىپ يۈرۈپ شۇنداق قاملاشمىغان بىرگەپ بولۇپ قالغان. ئىككىنچىدىن، "يېڭى......ئادەم" دېگەن جۈملىدىكى "ئادەم"نى "ئىنسانلار" دەپ تەرجىمە قىلىپ قويۇش مېنىڭ خاتالىقىم، تولىمۇ تېپىشىپ كىرىپ كەتكەنىدىن كېيىن بولغان خاتالىق. لېۋنىسون خاماندىكى ئادەملەرنى كۆرۈپ، ئۇلارنى ھازىرقى جەڭنىڭ ئادەملىرىدىن قىلىپ يېتىشتۈرمەكچى بولغان. مەن بۇنى چۈشەنگەن ئىدىم. لېكىن ئۇ "يېڭى......ئادەم"نى خىيالىغا كەلتۈرگىنىدە، مەن خېلى كۆپ ئويلاندىم: (1) "ئادەم" سۆزىنىڭ ئەسلىسى ياپونچىغا "ئادىمىزات" دەپ، نېمىسچىسىغا "Mensch" دەپ تەرجىمە قىلىنغان، ھەممىسى بىرلىك سان، لېكىن بەزىدە بۇلارنى "ئادەملەر" دەپ چۈشىنىشمۇ مۇمكىن؛ (2) ئۇنىڭ ھازىرلا "يېڭى، ناھايىتى ياخشى، قۇۋۋەتلىك، شەپ-قەتلىك ئادەم"نىڭ بارلىققا كېلىشىنى ئارزۇ قىلغانلىقى تولىمۇ بىھۇدە، تولىمۇ قۇرۇق. شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئۇنىڭ كېلىپ چىقىشى سودىگەر بالىسى، زىيالى ئىكەنلىكىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرۈپ، ئۇنىڭ كۈرەش قىلىشتىن مەقسىدى سىنىپىي كۈرەش-تىن كېيىنكى سىنىپسىز جەمئىيەت ئىكەنلىكىنى پەرەز قىلىپ، ئۇ تەسەۋۋۇر قىلغان ھازىرقى ئادەملەرنى ئۆزەمنىڭ جۈگۈەن خاتالىقىم بىلەن بىللە كېلەچەككە يۆتكەپ قويغان ھەمدە "ئادەملەر"گە — ئىنسانلارغا ئايلاندۇرۇپ قويغان. سىز بۇنى كۆرسىتىپ بېرىشتىن ئىلگىرى، مەن تېخى بۇ چۈشەنچەمنى

قالتىس جايىدا دەپ ئويلاپ يۈرەتتىم. بۇنى كىتابخانلار ئالدىدا دەرھال تۈزىتىدىغانلىقىمنى ئېلان قىلىمەن.

ئۇمۇمەن، بۇ يىل قانداقلا بولمىسۇن بۇ خاتىرە تېپشى بولغان رومانىنى بۇ يەردىكى كىتابخانلارغا سوغا قىلدىم. تەرجىمە قىلىش ۋاقتىدا ۋە باستۇرۇش ۋاقتىدا، بىر مۇنچە قىيىنچىلىقلارنى تارتقان ئىدىم، ھازىر بۇ قىيىنچىلىقلار ئەس-خاتىرەمدىن چىقىپمۇ كەتتى، لېكىن ھەقىقەتەن سىز ئۆز خېتىڭىزدا يازغىنىڭىزدەك، ئۇنى ئۆز ئوغلۇمدەك ياخشى كۆرىمەن ۋە ئۇنىڭ سەۋۋىي بىلەن ئوغلۇم-نىڭ ئوغلىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرىمەن. «تومۇر ئېقىن»نىمۇ ناھايىتى ياخشى كۆرىمەن. بۇ 2 رومان قوپالراق ئىشلەنگەن بولسىمۇ، لېكىن كەلسە-كەلمەس قىلىپ بولۇشىچە ئىشلەنگەن ئەمەس؛ ئۇلاردىكى پولاتتەك ئادەملەر ۋە قانلىق كۈرەشلەر ئالدىدا، غەمگۈزار-كېسەلچان مىرزىلارنى ۋە ناز-كەرەشمە بىلەن تىتاڭلاپ يۈرىدىغان سەتەڭلەرنى بولۇشىچە تەسۋىر-لىگەن ئاتالمىش "گۈزەل ئەسەر"لەر ھېچنىمىگە ئەرزىمەس پۇچەك نەرسە بولۇپ قالدۇ. مەنىمۇ سىزگە ئوخشاشلا، بۇنى كىچىككىنە بىرغەلىبە دەپلا قارايمەن، شۇنىڭ ئۈچۈن كۆپرەك ئادەمنىڭ ھەمكارلىشىپ تېخىمۇ كۆپ تونۇشتۇرۇشىنى، ھېچبول-مىغاندا بۇندىن كېيىنكى 3 يىل ئىچىدە گىراژدانلار ئۇرۇشى دەۋرىنىڭ ۋە قۇرۇلۇش دەۋرىنىڭ خاتىرىسى بولۇپ قالغان ئەدەبىي كىتابلاردىن 8 ـ 10 خىلىنىڭ تونۇشتۇرۇلۇشىنى، بۇندىن باشقا پرولېتارىيات ئەدەبىياتى دەپ ئاتالسىمۇ، لېكىن ئۇششاق بۇرژۇئازىيىنىڭ بىر تەرەپلىمە قاراشلىرىدىن (مەسىلەن، ھېنرى باربۇسىنىڭ) ۋە كاتولىك سوتسىيالىزىمى كۆز قارىشىدىن

(مەسلەن: سىنكلىرنىڭ) خالى بولالمىغان ۋەكىللىك خاراكتېر-
دىكى ئەسەرلەرنىڭ جىددى تەنقىت بەرگەن ھالدا ياخشىلىغى
نەدە، يامانلىغى نەدە، سېلىشتۇرۇپ پايدىلىنىش ئۇچۇن تەھلىل
ۋە جىددى تەنقىت قوشۇلغان ھالدا تەرجىمە قىلىنىشىنى ئارزۇ
قىلىمەن. شۇنداق بولغاندا، كىتاپخانلار كوز قاراشلىرى كۇندىن-
كۇنگە روشەنلىشىش بىلەنلا قالماستىن، يېڭى ئىجاتكارلارمۇ
توغرا ئۇلگىگە ئىگە بولالايدۇ.

لۇشۇن

(1931 - يىل 12 - ئاينىڭ 28 - كۇنى)

لۇشۇن تەرجىمە قىلغان، يازغان كىتاپلارنىڭ تىزىمى

1921 - يىل

«ئىشچى سۋىرىوۋ» (روسىيىلىك M. ئارىسباشىۋ يازغان، پوۋېست. تىجارەت باسمىخانىسى نەشر قىلغان «ئەدىبىي تەتقىقات جەمىيىتى مەجمۇئەلىرى»نىڭ بىرسى؛ كېيىن «شىمال يېڭىلىقلىرى» نەشرىياتىنىڭ قولىغا ئۇتۇپ، «نامىسىز مەجمۇئەلەر»نىڭ بىرى سۈپىتىدە نەشر قىلىنغان. ھازىر مەتبە نۇسخىسى يوق.)

1922 - يىل

«بىر ياشنىڭ چۈشى» (ياپونىيىلىك ۋۇجى شياۋلۇشىدۇ يازغان دىراما. تىجارەت باسمىخانىسى نەشرقىلغان «ئەدىبىي تەتقىقات جەمىيىتى مەجمۇئەلىرى»نىڭ بىرسى؛ كېيىن «شىمال يېڭىلىقلىرى» نەشرىياتى «نامىسىز مەجمۇئەلەر»نىڭ بىرى سۈپىتىدە نەشر قىلىنغان، ھازىر مەتبە نۇسخىسى يوق.)

«ئېروشىنكو چۆچەكلىرى» (تىجارەت باسمىخانىسى نەشر-قىلغان «ئەدىبىي تەتقىقات جەمىيىتى مەجمۇئەلىرى»نىڭ بىرسى).

1923 - يىل

«ھالىرەڭ بۇلۇت» (روسىيىلىك V . ئېروشىنكو يازغان چۆچەك دىراما. «شىمال يېڭىلىقلىرى» نەشرىياتى نەشرقىلغان «نامسىز مەجمۇئەلەر»نىڭ بىرسى.)

«چۇقان» (ھېكايىلەر توپلىمى، 1918 — 1922 - يىللىرى يېزىلغان، جەمئى 14 پارچە. نەشر قىلىنىشى يۇقۇرىدىكىگە ئوخشاش.)

«جۇڭگو ھېكايىلىرىنىڭ قىسقىچە تارىخى»، بىرىنچى قىسمى (بېيجىڭ داشۆې ئەدەبىيات بولۇمىنىڭ تۈزىتىلگەن كونسپېكتى. نەشر قىلىنىشى يۇقۇرىدىكىگە ئوخشاش.)

1924 - يىل

«دەرت - ھەسرەتنىڭ سىمۋولى» (ياپونىيىلىك چۇچۇەنبەيسۇڭ يازغان ئىلمىي ماقالا. «شىمال يېڭىلىقلىرى» نەشرىياتى نەشر قىلغان «نامسىز مەجمۇئەلەر»نىڭ بىرسى.)

«جۇڭگو ھېكايىلىرىنىڭ قىسقىچە تارىخى»، ئىككىنچى قىسمى (نەشر قىلىنىشى يۇقۇرىدىكىگە ئوخشاش. كېيىن بىرىنچى قىسمىغا قوشۇپ بىر تومغا ئايلاندۇرۇلغان.)

1925 - يىل

«ئىسسىق شامال» (1918 - يىلدىن 1924 - يىلغىچە يېزىلغان قىسقا مۇلاھىزىلەر. نەشر قىلىنىشى يۇقۇرقىغا ئوخشاش.)

1926 - يىل

«تېگىرقاش» (ھېكايىلەر توپلىمىنىڭ 2 - قىسمى، 1924 — 1925 - يىللىرى يېزىلغان، جەمئى 11 پارچە. نەشر قىلىنىشى يۇقۇرقىغا ئوخشاش.)

«سايىۋەن» (قىسقا مۇلاھىزىلەر توپلىمىنىڭ 2 - سى، 1925 - يىلى يېزىلغان. نەشر قىلىنىشى يۇقۇرقىغا ئوخشاش.)

«سايىۋەن — داۋامى» (قىسقا مۇلاھىزىلەر توپلىمىنىڭ 3 - سى، 1926 - يىلى يېزىلغان. نەشر قىلىنىشى يۇقۇرقىغا ئوخشاش.)

«ھېكايىلەر توغرىسىدىكى كونا رىۋايەتلەردىن خاتىرىلەر» (كونا ئەسەرلەردىن تەرمە؛ دېلىللايدىغان ماقالىلارمۇ بار. نەشر قىلىنىشى يۇقۇرقىغا ئوخشاش.)

«پىل چىشى مۇنارىدىن چىققان» (ياپونىيىلىك چۇچۇەنبەيسۇڭ يازغان پارچە خاتىرىلەردىن تاللاپ تەرجىمە قىلىنغان، «نامسىز تەھرىرات» نەشر قىلغان «نامسىز مەجمۇئەلەر»نىڭ بىرسى؛ ھازىر «شىمال يېڭىلىقلىرى» نەشرىياتىنىڭ ئىختىيارىدا.)

1927 - يىل

«قەۋرە» (1907 - يىلدىن 1925 - يىلغىچە يېزىلغان ئىلمىي ماقالاۋە پارچە خاتىرىلەر. «نامسىز تەھرىرات» نەشر قىلغان؛ ھازىر مەتبە نۇسخىسى گورۇدە، نەشر قىلىش مۇمكىن ئەمەس.)

«كەچتە ئۈزۈلگەن سەھەر غۇنچىسى» (10 پارچە ئەسلىمە. «نامسىز تەھرىرات» نەشر قىلغان «نامسىز يېڭى توپلاملار»نىڭ بىرسى. ھازىر مەتبە نۇسخىسى گورۇدە؛ «شىمال يېڭىلىقلىرى»

نەشرىياتى باشقىدىن تىزىپ باسماقتا.)

«تاغ، سۇڭ ئاساتىرلىرى»، 10 جىلد (تەرمە ۋە دېلىللار. «شىمال يېڭىلىقلىرى» نەشرىياتى نەشر قىلغان)

1928 - يىل

«كىچىك يۈەنىنا» (گوللاندىيىلىك F. ۋان ئېدېن يازغان چوچەك. «نامسىز تەھرىرات»نەشر قىلغان «نامسىز مەجمۇئەلەر»نىڭ بىرسى. ھازىر مەتبە نۇسخىسى گورودە، نەشر قىلىش مۇمكىن ئەمەس.)

"ياۋا گىيا"(نەسرى نەزمە. «شىمال يېڭىلىقلىرى» نەشرىياتى نەشر قىلغان.)

«خالاس» (قىسقا مۇلاھىزىلەر توپلىمىنىڭ 4 - سى، 1927 - يىلى يېزىلغان. نەشر قىلىنىشى يۇقۇرقىغا ئوخشاش.)

«تەپەككۇر، تاغۇ - دەريالار، ئادەملەر» (ياپونىيىلىك خېجىيەنىيۇيۇ يازغان پارچە خاتىرىلەردىن تاللاپ تەرجىمە قىلىنغان. نەشر قىلىنىشى يۇقۇرقىغا ئوخشاش. ھازىر مەتبە نۇسخىسى يوق.)

1929 - يىل

«تام تۈۋىدىكى تەرجىملەر» (روسىيە ۋە ياپونىيە يازغۇچىلىرىنىڭ، تەنقىتچىلىرىنىڭ مۇھاكىملىرى. نەشر قىلىنىشى يۇقۇرقىغا ئوخشاش.)

«يېقىنقى زامان تەسۋىرىي سەنئەت تارىخى ئېقىمى توغرىسىدا» (ياپونىيىلىك بەنخېڭىنسۇي يازغان. نەشر قىلىنىشى

يۇقۇرقىغا ئوخشاش.)

«لۇگۇ خۇڭگېيرنىڭ رەسىملىرىدىن تاللانما» (بېغىشلىما سوزىمۇ تەرجىمە قىلىنغان. «سەھەر غۇنچىسى» تەھرىراتى نەشر قىلغان «سەنئەت گۈلزارلىقىنىڭ سەھەر غۇنچىسى»نىڭ بىرسى. ھازىر مەتبە نۇسخىسى يوق.)

«پرولېتارىيات ئەدەبىياتىنىڭ نەزىرىيىسى ۋە ئەمەلىيىتى» (ياپونىيىلىك پيەنشاڭشېڭ يازغان. «ئەزىم دەريا» كىتاپخانىسى نەشر قىلغان «ئەدەبىيات - سەنئەت نەزىرىيىسىگە دائىر رىسالىلار»نىڭ بىرسى.)

«سەنئەت توغرىسىدا» (سوۋېت ئىتتىپاقلىق A. لۇناچارسكى يازغان. نەشر قىلىنىشى يۇقۇرقىغا ئوخشاش.)

1930 - يىل

«سەنئەت توغرىسىدا» (روسىيىلىك G. پلېخانوپ يازغان. «نۇرلۇق جۇڭگو» نەشرىياتى نەشر قىلغان «ئىلمىي سەنئەت نەزىرىيىسىگە دائىر مەجمۇئەلەر»نىڭ بىرسى.)

«ئەدەبىيات - سەنئەت ۋەتەنقىت» (سوۋېت ئىتتىپاقلىق لۇناچارسكىنىڭ مۇھاكىملىرى ۋە نۇتۇقلىرى. «كوپۇك» كىتاپخانىسى نەشر قىلغان شۇ نامدىكى مەجمۇئەلەرنىڭ بىرسى.)

«ئەدەبىيات - سەنئەت سىياسىتى» (سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئەدەبىيات - سەنئەت توغرىسىدىكى يىغىنلىرىنىڭ خاتىرىلىرى ۋە قارارلىرى. يۇقۇرقىغا ئوخشاش.)

«ئوكتەبىر» (سوۋېت ئىتتىپاقلىق A. ياكوۋلېۋ يازغان رومان. «مۇقەددەس ئەل نۇرى» تەھرىراتى قوبۇل قىلغان «ھازىرقى

زامان ئەدەبىيات ـ سەنئەتكە دائىر مەجمۇئەلەر»نىڭ بىرسى، ھازىر تېخى بېسىلىپ چىقمىدى.)

1931 ـ يىل

«دورا ئۇسۇملۇكلىرى» (ياپونىيىلىك يىمىدافۇ يازغان. تىجارەت باسمىخانىسى قوبۇل قىلىپ، «تەبىەت دۇنياسىدا» پارچىلاپ چىقىرىۋاتىدۇ.)

«تارمار» (سوۋېت ئىتتىپاقىلىق A. فادېيېۋ يازغان رومان. «3 بىكار» كىتاپخانىسى نەشر قىلغان.)

تەرجىمە قىلىنغان ۋە يازغانلىرىدىن باشقا، سېلىشتۇرۇپ تۈزىتىلگەنلىرى

تاڭ دەۋرىدىكى لىيۇ شيۇنىنىڭ «گۇاڭدۇڭ موجىزىلىرى»، 3 جىلد (تاڭ، سۇڭ زامانلىرىدىكى كاتولوكلارغا ئاساسەن «يۇڭلىيې دىۋانى» سېلىشتۇرۇپ كورۇلگەن ھەمدە چالىسى تولدۇرۇلغان. بېسىلمىدى.)

ۋېي دەۋرىدىكى ھوكۇما جۇڭسەننىڭ «جىكاڭ ئەسەرلىرى»، 10 جىلد (مىڭ دەۋرىدىكى مەجمۇئەخانا كوچۇرمە نۇسخىسى سېلىشتۇرۇپ كورۇلگەن ھەمدە چالىسى تولدۇرۇلغان. بېسىلمىدى.)

رەتلىگەنلىرى

«قەدىمقى ھىكايىلەردىن قىزىلمىلار»، 36 جىلد (جۇ دەۋرىدىن

سۇي دەۋرىگىچە چېچىلىپ يۇرگەن ھىكايىلەرنى رەتلىگەن. بېسىلمىدى.)

شيې چېڭنىڭ «كېيىنكى خەن تارىخى»دىن رەتلىگەن 5 جىلد (ۋاڭ ۋىنتەي رەتلىگەن نۇسخىدىن كوپ. بېسىلمىغان.)

تەھرىرلىگەنلىرى

«دەشت ـ باياۋان» (ھەپتىلىك ژورنال. بېيجىڭدا چىقىدىغان «جىڭباۋ» گېزىتىگە قوشۇپ تارقىتىلغان؛ كېيىن نەشردىن توختىغان.)

«تىل رىشتىسى» (ھەپتىلىك ژورنال. بېيپىڭدە مەنى قىلىنغاندىن كېيىن شاڭخەيگە كوچۇرۇپ بېرىپ، 4 ـ جىلدتىن 5 ـ جىلدنىڭ يېرىمىغىچە چىقىرىلغان. «شىمال يېڭىلىقلىرى» نەشرىياتى نەشر قىلغان، كېيىن نەشر قىلىنماس بولغان.)

«ئۇركەش» (1 ـ جىلد 1 ـ ساندىن 2 ـ جىلد 5 ـ سانغىچە چىقىرىلغاندىن كېيىن توختىتىلغان. «شىمال يېڭىلىقلىرى» نەشرىياتى نەشر قىلغان.)

«ئەدەبىيات ـ سەنئەت توغرىسىدا تەتقىقات» (پەسىللىك ژورنال. پەقەت 1 ـ سانىلا چىقىرىلغان. «ئەزىم دەريا» كىتاپخانىسى نەشر قىلغان.)

تاللاپ بېكىتكەنلىرى، ئىملاسىنى كورۇپ بەرگەنلىرى

«يۇرتۇم» (شۇي چىڭۋېن يازغان ھىكايىلەر توپلىمى. «شىمال يېڭىلىقلىرى» نەشرىياتى نەشر قىلغان «ئارىلاش مەجمۇئەلەر»نىڭ بىرى).

«دىل قىدىرىش» (چاڭخۇڭ يازغان زاۋىنلار توپلىمى. يۇقۇرقىغا ئوخشاش.)

«گىرىمسان چۈش» (شاڭ پېيلياڭ يازغان ھېكايىلەر توپلىمى. يۇقۇرقىغا ئوخشاش.)

«ئۈنتۈلغان دەريا سۈيى» (جېنۋۇنىڭ شېئىرلار تاللانمىسى. «شىمال يېڭىلىقلىرى» نەشرىياتى نەشر قىلغان.)

سىلىشتۇرۇپ كورگەنلىرى، ئىملاسىنى كورۇپ بەرگەنلىرى

«سوۋېت روسىيىسىدىكى ئەدەبىي مۇنازىرە» (سوۋېت ئىتتىپاقلىق چۈشاك ۋە باشقىلارنىڭ مۇھاكىمىلىرى، قوشۇمچە «پلېخانوپ ۋە سەنئەت مەسىلىسى»؛ رېن گوجېڭ تەرجىمە قىلغان. «شىمال يېڭىلىقلىرى» نەشرىياتى نەشر قىلغان «نامسىز مەجمۇئەلەر»نىڭ بىرسى.)

«12» (سوۋېت ئىتتىپاقلىق A. بلوك يازغان داستان، خۇشياۋ تەرجىمە قىلغان؛ يۇقۇرقىغا ئوخشاش.)

«ئەركىنلىك ئۈچۈن كۈرەش دولقۇنى» (روسىيىلىك A. دانچىنكو ۋە باشقىلار يازغان ھېكايىلەر توپلىمى، دۇڭ چيۇفاڭ تەرجىمە قىلغان. يۇقۇرقىغا ئوخشاش.)

«باتۇر يۇھەننا» (ۋېنگىرىيىلىك فىتوفى. ساندور يازغان خەلق داستانلىرى. سۈن يۇڭ تەرجىمە قىلغان. «كول مەنزىرىسى» نەشرىياتى نەشر قىلغان.)

«ھاۋا ئانا خاتىرىسى» (مارك. تۋېن يازغان ھېكايە، لى لەن تەرجىمە قىلغان. «كول مەنزىرىسى» نەشرىياتى نەشر قىلغان «دۇنياۋى مەشھۇر ئەدەبىي ئەسەرلەرنىڭ تەرجىمە مەجمۇ-

ئەلىرى»نىڭ بىرسى.)

كورۇپ بەرگەنلىرى

«2 - ئاي» (رۇشى يازغان پوۋېست. «سەھەر غۇنچىسى» تەھرىراتى نەشر قىلغان. ھازىر مەتبە نۇسخىسى يوق.)

«ئازغىنە 10 يىل» (يې يۇڭچېڭ يازغان رومان. «باھار دولقۇنى» نەشرىياتى نەشر قىلغان.)

«كەمبەغەل» (روسىيىلىك F. دوستويېۋسكى يازغان رومان. ۋېي سۇڭفۇ تەرجىمە قىلغان. «نامسىز تەھرىرات» نەشر قىلغان «نامسىز مەجمۇئەلەر»نىڭ بىرسى.)

«قارا چۈمپەردىلىك ئادەم» (روسىيىلىك L. ئاندرېيېۋ يازغان دراما. لى جىيې تەرجىمە قىلغان. يۇقۇرقىغا ئوخشاش.)

«قىزىل كۈلكە» (چېيەنرېن يازغان ھېكايە، مېيچۇەن تەرجىمە قىلغان. تىجارەت باسمىخانىسى نەشر قىلغان.)

«كىچىك فېوتېر» (ۋېنگىرىيىلىك H. زىل. مىرون يازغان چۆچەك؛ شۈي شيا تەرجىمە قىلغان. «سەھەر غۇنچىسى» تەھرىراتى نەشر قىلغان. ھازىر مەتبە نۇسخىسى يوق.)

«تەرەققىيات ۋە چېكىنىش» (جۇ جيەنرېن تەرجىمە قىلغان بىئولوگىيىگە دائىر مۇھاكىمىلەر تاللانمىسى. «نۇرلۇق جۇڭگو» باسمىخانىسى نەشر قىلغان.)

«فائۇست ۋە شەھەر» (سوۋېت ئىتتىپاقلىق A. لۇناچارسكى يازغان دراما، رۇشى تەرجىمە قىلغان. «مۇقەددەس ئەل نۇرى» نەشرىياتى نەشر قىلغان «ھازىرقى زامان ئەدەبىيات-سەنئىتىگە دائىر مەجمۇئەلەر»نىڭ بىرسى.)

«تىنچ دون» (سوۋېت ئىتتىپاقىلىق M. شولوخوۋ يازغان رومان، 1 ـ قىسمى، خېپ فېي تەرجىمە قىلغان. يۇقۇرقىغا ئوخشاش.)

«14 ــ 69 ـ زەرەھلى پويىز» (سوۋېت ئىتتىپاقىلىق V. ئىۋانوۋ يازغان ھىكايە. شى خېڭ تەرجىمە قىلغان، يۇقۇرقىغا ئوخشاش. نەشردىن چىقمىغان.)

نەشر قىلغانلىرى

««سېمېنت»نىڭ رەسىملىرى» (گېرمانىيىلىك C. مېففېرتىنىڭ 10 پارچە ياغاچ ئويما رەسىمى. كوللوتىپ باسمىسى)

«تومۇر ئېقىن» (سوۋېت ئىتتىپاقىلىق A. سىرافىموۋىچ يازغان رومان. ساۋجىڭخۇا تەرجىمە قىلغان.)

«تومۇر ئېقىننىڭ رەسىملىرى» (سوۋېت ئىتتىپاقىلىق I. بىسكىلىيۇنىڭ 4 پارچە ياغاچ ئويما رەسىمى. بېسىلىۋاتقاندا ۋەيرانچىلىقتا ئۇچرىغان.)

مەن تەرجىمە قىلغان، يازغان كىتاپلارنى جىڭسۇڭ ماگا تىزىملاپ بەرگەن ۋە «لۇشۇن ۋە ئۇنىڭ ئەسەرلىرى توغرىسىدا»غا كىرگۈزگەن ئىدى، لېكىن تولۇق ئەمەس ئىكەن. بۇ نوۋەت پارچە تەسىراتنامىلىرىمنى رەتلەش مۇناسىۋىتى بىلەن، ئۆزەمگە ئالاقىدار بولغان كىتاپلار قاچىلانغان ساندۇقنى ئېچىپ، يۇقۇرقىدەك باشقا بىر تىزىمنى تەييارلىدىم①.

بۇنى «3 بىكار» توپلىمىنىڭ ئاخىرىغىمۇ كىرگۈزۈپ قويىماق-

① ئەسلى تىزىم بۇ تەرجىمىدە قىسقارتىلدى. ــ ت.

چىمەن، بۇنىڭدا ئۆزەمنى، باشقىلارنىمۇ كوزدە تۇتتۇم. تىزىم بويىچە قارىغاندا، ئوتكەن ئون يىلغا يېقىن ۋاقىت ئىچىدە سەرپ قىلغان كۈچۈم ھەقىقەتەن ئاز ئەمەس؛ باشقىلارنىڭ تەرجىمىلىرىنى، ئەسەرلىرىنى تەھرىرلەپ ـ سېلىشتۇرۇشتىمۇ ھەرپىمۇ ـ ھەرپ كوردۇم، ھەرگىز چالا ـ بۇلا كورۇش بىلەن ئوتكۈزۋەتمىدىم، ئاپتورلارنىڭ ۋە كىتاپخانىلارنىڭ كوزىنى بويايدىغان ئىشنى قىلمىدىم، شۇ تەرجىمە ۋە ئەسەرلەردىن پايدىلىنىۋالاي دىگەن نىيەتتىمۇ بولمىدىم. بۇ ئىشلارنى ”بىكار“ چىلىق سەۋىۋى بىلەن ئىشلىدى دىگەن گەپلەر بولدى، لېكىن ئۇ چاغلاردا كۈنىگە 8 سائەت ۋاقتىمنى تۇرمۇش كەچۈرۈش ئۈچۈن سېتىشقا مەجبۇر بولدۇم؛ تەرجىمە قىلىش ۋە تەھرىرلەپ سېلىشتۇرۇش ئىشىنى پۈتۈنلەي شۇندىن باشقا چاغدا ئىشلىدىم، كۈن بويى دەم ئالماي ئىشلىگەن چاغلىرىم كوپ بولدى. پەقەت يېقىنقى 4 ـ 5 يىلدىن بۇيان غەيرىتىم ئىلگىرىكىدەك بولماي قالدى.

لېكىن داۋاملىق سەرپ قىلغان ئومرۇم ھەقىقەتەن زايا كەتمىدى. بەزى تەنقىتچىلەرنىڭ ئېيتىشىچە، قىلغان ئىشلىرىم، قاتتىق جازا بېرىشكە تېگىشلىك جىنايەتمىش. ”لەئىنەتكەردى“ بولۇپ قالغىنىمغىمۇ 4 ـ 5 يىل بولدى، دەسلەپتە ”ئەسكى“ سانالدىم، كېيىن ”جاجىسىنى يىگەن“ ھېساپلاندىم، ھەتتا بىرنەچچە مەمەدانلار ماڭا بىرقانچە تەنە، تەھدىت ۋە ”ئانچە ـ مۇنچە ھوزۇرلىنارلىق“ ”سەمىمى نەسىھەت“ قىلغانىمۇ بولدى. شۇنداق بولسىمۇ مەن پۈتۈنلەي ئۇنداق ئويلىمىدىم. مېنىڭچە، مەن ھازىرمۇ ھايات تۇرۇپتىمەن؛ پەقەت ئون

يىلچە بولاي دىدى، ئىجادىي بىر نەرسە يازمىدىم، ھالبۇكى بەزىلەرنىڭ يەنىلا مېنى "يازغۇچى" دەپ ئاتاپ يۈرگەنلىكى ناھايىتى كۈلكىلىك ئىش.

مەن ئويلايمەنكى، بۇنىڭ بەزى سەۋەپلىرى ئۆزەمدە، بەزى سەۋەپلىرى يېڭى چىققان ياش ھەۋەسكارلاردا. ئۆزەمدىكىسى شۇكى، مەن ھەقىقەتەن تەرجىمە قىلىشتا، يېزىشتا ئەستايىدىل ئىشلىدىم؛ ماڭا ھۇجۇم قىلغان ئادەملەرنىڭ ئېيتقىنىدەك ئۇستىلىق، پۇرسەتپەرەسلىك قىلغىنىم يوق، مېنىڭ قولۇمدىن چىققان بىرمۇنچە كىتاپلارنىڭ خاسىيىتى ياكى جىنايىتى ئۇستىدە ھازىرچە ئېغىز ئاچماي تۇراي؛ ئۇلارنىڭ ھەممىسى جىنايەت بولۇپ چىققان تەقدىردىمۇ، مەتبۇئات ساھەسىدە خېلى چوڭ بىر توقۇناق بولۇپ قالدى، بۇنى "تېپىپ تاشلاش" ئۇچۇن پۇتىنىڭ خېلى چوڭ ماغدۇرى بولۇشى كېرەك. قۇرۇقتىن-قۇرۇق قىلغان ھۇجۇملىرى ۋاقتىنچە ئاز-پاز ئۇنۇم بەرگەن بولسىمۇ، لېكىن ھەممىدىن بەتتەر بولغىنى شۇكى، ئۇلارنىڭ ئۆزلىرى خۇددى كۆلەڭگۇدەك غايىپ بولۇپ كەتتى.

ئەمدى ئۆز قولۇمدىن چىققان كىتاپلارنىڭ تىزىمىغا قاراپ باقسام، ئۇ نەرسىلەر مەزمۇن جەھەتتە خېلىلا پۇچەك ئىكەن. ھەممىدىن يامىنى شۇكى، ئىجادىيەت جەھەتتە ئۇلۇق ئىستىدادىم بولمىغاچقا، تا ھازىرغىچە بىرەر كاتتا ئەسەر يازغىنىم يوق؛ تەرجىمە جەھەتتە چەتئەل تىلىنى ئۆگىنىشكە قۇربىم كەملىك قىلغانلىقى ئۇچۇن، دۇنيا بويىچە مەشھۇر بولغان بىرەر كاتتا ئەسەرنى تەرجىمە قىلىشقا پېتىنالماي، تەلمۈرۈپ تېڭىرقاپ يۈردۈم. يېڭى چىققان ياش ھەۋەسكارلارمىنىڭ ئەكسىچە ئىش

قىلىدىغان بولسا، مېنى ئاغدۇرۇپ تاشلاش بىلەنلا قالماستىن، بەلكى دەرھال مەندىن ئۆزۈپ كېتىدۇ. لېكىن شىخۇ كولى بويىدا چېڭقىلىپ توقۇپ چىققان قانداقتۇ ئاجايىپ بىر يېڭى شېئىرنى تەشۋىق قىلىش بىلەنلا بولۇپ كېتىش، چەتئەللەرگە بېرىشۋېلىپ بىرەر مىليون سۆزلۈك رومان يېزىش جانغا ئەسقاتمايدۇ. چۈنكى گەپ تولىمۇ چوڭ بولۇپ كەتسە ئەمەلىيەتكە ئويغۇنلاشمايدۇ، ئىنتىلىش تولىمۇ يۈكسەك بولۇپ كەتسە، پىكىرنى بىر يەرگە يىغقىلى بولمايدۇ، بۇنىڭدىن پەقەت كىشىنى ھەيران-ھەس قالدۇرىدىغان قۇرۇق خەۋەر تارقاتماقتىن باشقا پايدا چىقمايدۇ؛ جىمجىت كېچىدە خىيال سۈرۈپ ئولتۇرۇپ، خىياللىرىمنىڭ تېگىگە يېتەلمىگەنلىكىمنى سېزىپ، ئىچىم تىتىلداپ كەتتى، شۇ ھالدا قارا كۆلەڭگىنىڭ خۇددى ناھايىتى يوغان "پۇتلىكاشاڭ تاش" تەك ئالدىمدا تۇرغانلىقىغا بىردىنلا كۆزۈم چۈشتى.

ماڭا شەخسى مەنپەئەتنى كۆزلەپ ئەمەس، چوڭ مەقسەتلەرنى كۆزلەپ تۇرۇپ ھۇجۇم قىلىشسا، مەيلى قانداق ئۇسۇلنى ئىشلەتسۇن، مەن ھەرگىز چىشىمنى يېرىپ زارلانمايمەن. لېكىن قەلەم بىلەن جەمىيەتكە قەدەم قويۇش ئارزۇسىدا بولۇپ يۈرگەن ياشلارغا، ئۆزەمنىڭ بىرنەچچە يىللىق تەجرىبەمگە ئاساسەن، سەممىي كۆڭلۈم بىلەن كويۇپ-پىشىپ مۇنداق نەسىھەت قىلغۇم بار: بىرەر-يېرىم يىل ۋاقىت ئىچىدە، بىرنەچچە پارچە ماقالا يېزىش ياكى بىرنەچچە سان ژورنال چىقىرىش بىلەنلا مىسلى كورۇلۇپ باقمىغان ئۇلۇق تۆھپە ياراتتىمەن دىگەن خىيالدا بولماي، داۋاملىق (!) تىرىشىش كېرەك. يەنە بىرى: باشقىلارغا ھەدەپ كۆز يۇمۇپ، ئۇلارنىمۇ

ئۆزىگە ئوخشاش سەمەرسىز قىلىپ قويۇشنىڭلا كويىدا يۈرمەي، دەسست تۇرغان ئالدىنقى ئادەملەردىن ئۆزۈپ، ئۆلاردىنمۇ بەستلىك بولۇش كېرەك. مەيدانغا يېڭى چۈشكەن چاغدا، گودەكلىك ۋە نادانلىق ھېچگەپ ئەمەس، لېكىن داۋاملىق(!) ئۆسكەن ياخشى. ئەدىبىيات ـ سەنئەت نەزىرىيەسىنى بىلمەي تۇرۇپ، پىتنە ـ ئىغۋا پەيدا قىلىدىغان تەقرىزلەرنى خالىغىنىچە ئوتتۇرىغا چىقىرىش، ئۆزىدىن باشقىلارنى قۇرۇق گەپ بىلەن ھالاك قىلىدىغان قىسقا ئەنزارلارنى يېزىش، بىرنەچچە چوچەكنى تەرجىمە قىلىش بىلەنلا باشقا ھەممە تەرجىمىلەرنى يوققا چىقارماقچى بولۇش، تېگى ـ تەكتىدىن ئالغاندا، ئۆزى ئۈچۈنمۇ، ئۆزگە ئۈچۈنمۇ ”ئېچىنارلىق پايدىسىز ئەجرە قىلىش“ بولۇپ ھېساپلىنىدۇ، ”ئەقىل دۇمبىسىگە ئوتۇپ قالغان“ دىگەن گەپ ئەنە شۇ.

”ئىلغار ياش“لار ماڭا تىل ۋە قەلەم نەشتەرلىرى بىلەن ھۇجۇم قىلىۋاتقاندا، مەن ”تېخى 50 كە كىرمىگەن“ ئىدىم، ھازىر بولسا يېشىم ھەقىقەتەن 50 تىن ئېشىپ كەتتى. رېنان (E. Renan) نىڭ ئېيتىشىچە، ئادەم بىرئاز ياشانغاندا، مىجەزى چۈس بولۇپ قالىدىكەن. مەن بۇنداق ئاجىزلىقنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا بارلىق كۈچۈم بىلەن تىرىشماقچىمەن. چۈنكى ئېنىق چۈشىنىمەنكى، دۇنيا ھەرگىز مەن بىلەن بىللە ئۆلۈپ كەتمەيدۇ، ئۈمىت كېلەچەكتە. لېكىن چىراق تۈۋىدە يالغۇز ئولتۇرغىنىمدا، باھار كېچىسى ماڭا ناھايىتى خۇنۇك تۇيۇلدى، شۇ جىمجىتلىق ئىچىدە مۇشۇنداق گەپلەرنى يېزىپ قويدۇم.

(1932 ـ يىل 4 ـ ئاينىڭ 29 ـ كۈنى؛ لۇشۈن، شاڭخەيىنىڭ شىمالىدىكى تۇرالغۇمدا)

تەرجىمە توغرىسىدا

بۇ يىل ”مىللىي مال يىلى“ بولۇپ قالدى، ”ئامېرىكا بۇغدىيى“دىن باشقا، ئاز ـ پاز ئەجنەبىلىك پۇرىقى چىقىپ تۇرىدىغان نەرسىلەرنىڭ ھەممىسى يوقىتىلماقچى. سىچۇەندە، ئەمىر ـ پەرمانغا بىنائەن، كوچىدىكى ئادەملەرنىڭ ئۇزۇن يەكتەكلىرى قايچا بىلەن كېسىپ تاشلىنىۋاتقان بولسىمۇ، شاڭخەيدىكى بىر سەخى ياۋروپاچە كىيىمدىن بىزار بولۇپ، پاۋزى (يەكتەك) ئۈستىگە ماگۇا (كەمزۇل ياكى جىلىتكە) كىيىشنى سېغىنىپ يۈرمەكتە. تەرجىمىگىمۇ پىشكەللىك يەتمەكتە، ئۇنىڭغا ”قاتمال تەرجىمە“، ”قالايمىقان تەرجىمە“ دىگەن تومتاق قاشقا چاپلىنىپ قالدى. لېكىن مېنىڭ بىلىشىمچە، بۇ ”تەنقىدچى“لەر يەنە بىر تەرەپتىن ”ياخشى تەرجىمە“ قىلغۇچىلارنىمۇ ئارزۇ قىلىشماقتا، ئەمما ئۇنداق تەرجىمانلارنىڭ بىرىمۇ يوق.

ئىجادىيەت ئۆز ئادەملەر ئۈچۈن تەرجىمىدىن يېقىملىق، چۈشىنىشلىك بولىدۇ؛ لېكىن سەللا بىخەستلىك قىلىنىدىغان بولسا، ”قاتمال ئەسەر“، ”قالايمىقان ئەسەر“ دىگەندەك نۇقسانلار ئاسانلا پەيدا بولۇپ قالىدۇ، بۇنداق نۇقسانلار تەرجىمىدىنمۇ بەتتەر يامان بولىدۇ. بىزنىڭ مەدىنىيەتتە ئارقىدا قالغانلىغىمىزدا گەپ قىلىشنىڭ ھاجىتى يوق، ئىجادىيەت كۈچسىزمۇ، دەرۋەقە،

ئەجنەبى شەيتانلارنىڭكىگە يەتمەيدۇ، ئەسەرلىرىمىزنىڭ ئۇلار-
نىڭكىگە قارىغاندا ئاجىزراق بولۇشى مۇقەررەر، ھەتتا چەتئەل-
لەرنىڭكىگە پات - پات تەقلىت قىلىشقىمۇ توغرا كېلىدۇ. شۇنىڭ
ئۈچۈن تەرجىمە بىلەن ئىجادىيەتنى تەڭ تەشەببۇس قىلىشىمىز
كېرەك، ھەرگىز بۇلارنىڭ بىرىنى بېسىپ، يەنە بىرىنى يەنى
ئىجادىيەتنى بىردەملىك ئەركە - نايناقتا ئايلاندۇرۇپ قويۇپ،
بولۇشىغا قويۇۋېرىپ ئاجىزلاشتۇرۇپ قويماسلىقىمىز كېرەك.
ھازىرمۇ ئېسىمدە تۇرۇپتۇ، بۇنىڭدىن ئىلگىرى قايسى بىر يىلى
چەتئەل ماللىرىنى چەتكە قېقىش يىلى بولغان ئىدى، شۇ چاغدا
مىللى مالچىلار چەتئەللەرنىڭ چىش پاروشوگىنى ئېلىپ كېلىپ،
ئۇنىڭ قۇتىسىنى بوشىتىپ، ئىككى قۇتىسىنى ئۈچ قۇتىغا ئايلان-
دۇرۇپ، مىللى مال دىگەن ماركىنى چاپلىغان، شۇنىڭ بىلەن
ئۇنى سېتىۋالغان ئادەملەر 3 تىن بىر قىسمىنى زىيان تارتقان؛
ئىسسىقلىق تاشقاندا ئىشلىتىدىغان بىر خىل سۇيۇق دورىمۇ
بار ئىدى، ئۇنىڭ كورۇنۇشى ئەجنەبىلەرنىڭكىگە پۈتۈنلەي
ئوخشايتتى، لېكىن باھاسى يېرىم ھەسسە ئەرزان ئىدى، ئەمما
ئۇنىڭ شۇنداق بىر چوڭ كەمچىلىگى بار ئىدىكى، ئۇنى سۇركە-
گەندىن كېيىن زادىلا پايدا قىلمايتتى، دىمەك ئۇنى سېتىۋالغان
ئادەملەر پۈتۈنلەي زىيان تارتاتتى.

تەرجىمىگە ئەھمىيەت بېرىپ، ئۇنى ئۈلگە قىلىش، ئەمىلى-
يەتتە، ئىجادىيەتكە تۈرتكە ۋە ئىلھامچى بولىدۇ. لېكىن بۇندىن
بىر نەچچە يىل ئىلگىرى "قاتمال تەرجىمە" گەھۇجۇم قىلىدىغان
"تەنقىتچى"لەر پەيدا بولۇپ، كونا يارىنىڭ ئۈچىنى ئاز - پاز
تاتىلاپ قويۇشتى، بۇ ئىشنى خۇددى مەلھەمگە قوشۇلغان

ئۈپپاردەك ئەتىۋالاشتى، ئاز بولغىنى ئۈچۈن، ئۆزلىرىچە
قەدىرلىك بولىدۇ دەپ ئويلاشقان بولسا كېرەك. بۇ كەيپىياتنىڭ
ئەۋج ئېلىشى بىلەن بىر مۇنچە يېڭىدىن باش كوتەرگەن مۇلا-
ھىزىچىلەر بۇ يىل ئېلىپ كېلىنگەن ئەجنەبى ماللارنى كوزىگە
ئىلمايدىغان بولدى. ھەربىلەرنىڭ ھەدەپ ئايرۇپىلان سېتىۋال-
غانلىقىغا، شەھەر خەلقىنىڭ پىداكارلىق بىلەن ئىانە بېرىشلىرىگە
قارىغاندا، "ئەدىپ" دېيىلگەنلەر ھەقىقەتەن تولىمۇ ھاماقەت
ئادەملەر ئىكەن.

مەن شۇنى تەلەپ قىلىمەنكى، جۇڭگودا بىر مۇنچە ياخشى
تەرجىمانلار بولۇشى كېرەك، بۇنىڭغا مۇمكىن بولمىسا، "قاتمال
تەرجىمە"نى قوللاش كېرەك. بۇنىڭ سەۋەۋى شۇكى، جۇڭگودا
نۇرغۇن كىتاپخانلار قاتلىمى بار، پۈتۈنلەي كىشىنى ئالدىمايدىغان
نەرسىلەر بولسا، ئانچە - مۇنچە بولسىمۇ كىشىلەر ئۇنى قوبۇل
قىلىدۇ - دە، بۇ قۇرۇق داستىخاننى يېپىپ قويغاندىن كورە
پايدىلىق بولىدۇ. مەن ئۆزەممۇ ئەزەلدىن تەرجىمىدىن مىننەت-
دارمەن، بېرنارد شاۋنىڭ ئابرويىنىڭ توكۈلۈشى ۋە ھازىر-
ئوتتۇرىغا قويۇلۇۋاتقان ۋەقەلىك(سيۇژېت) ئىجابىيلىقى توغرىسى-
دىكى مەسىلىنى ئالسام، بۇ مەسىلەرگە ئەجنەبى ماللاردا
ئاللىقاچان ئېنىق جاۋاپ بېرىلگەن. ئالدىنقى مەسىلە توغرىسىدا
گېرمانىيىلىك كارل ۋىتۋوگېل (Karl Wittvogel) «بېرنارد شاۋ
ھەييار» دىگەن ماقالىسىدا مۇنداق دىگەن —

"شاۋنىڭ پۇرولېتارىيات ئىنقىلاۋىغا زوقىنىڭ بار-يوقلۇغى
موھىم مەسىلە ئەمەس. 18-ئەسىردىكى فرانسىيىنىڭ مەشھۇر
پەيلاسوپلىرىمۇ فرانسىيە زور ئىنقىلاۋىنى ئارزۇ قىلغان

ئەمەس. شۇنداق بولسىمۇ، ئۇلار يۈز بېرىشى مۇقەررەر بولغان ئىجتىمائى ئۆزگىرىش ئالدىدىكى مەنىۋى يىمىرىلىشكە يېتەكچىلىك قىلغان موھىم كۈچ ئىدى" (ليۇداجيې تەرجىمىسى «بېرنارد شاۋ شاڭخەيدە»دىن.)

كېيىنكى مەسىلە توغرىسىدا ئېنگېلس مىننا كائۇتسكى (Minna Kautsky، ھازىرقى كائۇتسكىنىڭ ئانىسى)غا يازغان خېتىدە ناھايىتى ئېنىق يوليورۇق بەرگەن، بۇ يوليورۇق ھازىرقى جۇڭگو ئۈچۈنمۇ ناھايىتى ئەھمىيەتلىك —

"بۇنىڭدىن تاشقىرى، ھازىرقىدەك شارائىتتا، رومان ئومۇمەن بۇرژۇئازىيە قاتلىمىدىكى كىتاپخانلارغا ئاتالغان. شۇنىڭ ئۈچۈن، مېنىڭچە، رىئال مۇناسىۋەتلەرنى توغرا بايان قىلىپ، ئۇنىڭ ئۈستىنى قاپلىۋالغان ساختا كۆلەڭگىنى بۇزۇپ تاشلاپ، بۇرژۇئازىيە دۇنياسىنىڭ ئۈمىتۋارلىغىنى تەۋرەتكەن، مەۋجۇت تەرتىپلەرنىڭ مەڭگۈ ھۆكۈم سۈرىدىغانلىغى ئۈستىدىن گۇمان پەيدا قىلغان، ئەنە شۇنداق سوتسىيالىستىك خاھىشتىكى ئەدىبىياتمۇ ئۆز ۋەزىپىسىنى تولۇق ئادا قىلغان بولىدۇ — ئاپتور شۇ چاغدا مۇئەييەن ھەل قىلىش چارىسىنى ئوتتۇرىغا قويمىغان بولسىمۇ ياكى ھەتتا ئاپتورنىڭ ئۆزى گايىدا قايسى تەرەپتە تۇرغانلىغىنى ئېنىق بىلدۈرمىگەن تەقدىردىمۇ" (ياپونىيىلىك شاڭتىيەن جىنيۈەنىڭ تەرجىمىسى، «ئىدىيە»نىڭ 134 ـ سانىغا بېسىلغان.)

(8 ـ ئاينىڭ 2 ـ كۈنى)

تەرجىمىنى ئاقلايمەن

بۇ يىل تەرجىمىگە قورشاپ ھۇجۇم قىلىش يىلى بولۇپ قالدى.

بەزىلەر "قاتمال تەرجىمە" بولۇپ قاپتۇ دېسە، بەزىلەر "قالايمىقان تەرجىمە" بولۇپ قاپتۇ دەيدۇ، بەزىلەر "ھازىر بىرمۇنچە تەرجىمانلار......كىتاپنى ئېچىپلا بىرىنچى قۇردىن باشلاپ تەرجىمىگە كىرىشىپ كېتىدىكەن، ئەسلى ئەسەرنى ئوقۇپ چۈشىنىۋېلىش دېگەن گەپ يوق ئىكەن"، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇنى ئوقۇغان ئادەم "نىمە دەۋاتقانلىغىنى بىلمەيدۇ" دەيدۇ.

تەرجىمانلار ئىچىدە بۇنداق ھادىسە دەرۋەقە ئاز ئەمەس، بۇ كېسەلنىڭ يىلتىزى "ئالدىنى قولدىن بەرمەسلىك"تە. جۇڭگولۇقلار ئەسلىدىن "ئالدىنى قولدىن بەرمەسلىك"كە ئامراق خەلق، تىرامۋايغا چىقىشتا ياكى ئۇنىڭدىن چۈشۈشتە، پويىز بېلىتى سېتىۋېلىشتا، پوچتىغا زاكاز خەت سېلىشتا بېرىش بىلەنلا بىرىنچى بولۇشنى خالايدۇ. تەرجىمانلارمۇ بۇ مەسىلىدىن خالى ئەمەس. لېكىن كىتاپخانلارنىڭ ۋە كىتاپخانىلارنىڭ ئوخشاش بىر ئەسەرنىڭ ئىككى خىل تەرجىمىسىنى قوبۇل قىلغۇدەك ھەپسىلىسىمۇ، قۇدرىتىمۇ يوق؛ ئەگەر بىرەر ئەسەر-

نىڭ بىرخىل تەرجىمىسى بولسىلا، باشقا تەرجىمە نۇسخىسىنى كىتابخانىلار نەشر قىلغىلى ئۇنىمايدۇ، ئۇلار: تەرجىمە قىلىنغان نۇسخىسى ئاللىقاچان چىقىپ بولغان، شۇڭا ئەمدى يەنە بىر خىل تەرجىمە نۇسخىسىنى ئالىدىغان خېرىدار چىقمايدۇ، دەپ ئەندىشە قىلىدىكەن.

بۇ يەردە بىر مىسال كەلتۈرەي: ھازىرقى ۋاقىتتادارۋىننىڭ كونا كىلاسسىك ئەسەر بولۇپ قالغان «تۈرلەرنىڭ پەيدا بولۇشى»دىگەن ئەسىرىنىڭ ياپونىيىدە ئىككى خىل تەرجىمىسى بار، ئۇنىڭ ئاۋال نەشر قىلىنغىنىدا خاتالىق كوپ، كېيىن نەشر قىلىنغىنى ياخشى. جۇڭگودا دوكتۇر ماجۇنۇۋۇنىڭلا تەرجى- مىسى بار، لېكىن ئۇنىڭ ئاساسلانغىنى ياپونچە ناچار تەرجىمە قىلىنغان نۇسخا؛ ئۇنى باشقىدىن تەرجىمە قىلىشنىڭ زورۇرىيىتى بار ئىدى. بىراق نەدىمۇ ئۇنى نەشر قىلىشقا ئۇنايدىغان كىتابخانا بولسۇن؟ تەرجىماننىڭ ئۆزى مىليونېر باي بولۇپ، ئۆزى بېسىپ چىقارمىغىچە ئامال يوق، بىراق ئۇ تەرجىماننىڭ ئۆزى مىليونېر باي بولىدىغان بولسا، ئۇ باشقىچە چوت سوقىدۇ-دە، تەرجىمە-پەرجىمە دىگەن ئىش بىلەن شۇغۇللانمايدۇ.

يەنە بىر تەرەپتىن، جۇڭگودا تارقىلىشىغا كەلسەك، ھەققە- تەنمۇ ناھايىتى تېز غايىپ بولۇپ كېتىدۇ؛ بىرخىل ئىلىم ياكى ئەدىبىيات-سەنئەت جۇڭگوغا تونۇشتۇرۇلىدىكەن، كوپ بولسا بىر يىل، ئاز بولسا يېرىم يىل ئىچىدە، بۇسمۇ قالمايدۇ. تەرجىمانلىق قىلىش بىلەن جان باقىدىغان تەرجىمانلار ئەگەر تۇجۇپىلەپ-قېتىقىنىپ تەرجىمە قىلىدىغان بولسا، ئۇ تەرجىمە-

سىنىڭ ئايىغىنى چىقىرىپ بولغىچە، جەمئىيەتتە ئۇنىڭ ھالىنى سۈرۈشتۈرىدىغان ئادەم بولماي قالىدۇ. جۇڭگودا تولستوينىڭ تۈرگېنىۋنىڭ ئەسەرلىرىنى تەرجىمە قىلىپ چىقىرىمىز دىگەن داۋراڭ كوتىرىلگەن ئىدى؛ كېيىن سىنكلېرنىڭ ئەسەرلىرىنى تەرجىمە قىلىپ چىقىرىمىز دىگەن داۋراڭمۇ بولغان ئىدى، لېكىن ئۇلارنىڭ تاللانما ئەسەرلىرىدىن بىرەرسىمۇ چىقمىدى. بۈلتۈر گومورو ئەپەندىنىڭ شوھرىتى مۇناسىۋىتى بىلەن «ئۇرۇش ۋە تىنچلىق» نەشر قىلىنغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇمۇ كىتابخانىلارنىڭ ۋە نەشرىيات ساھەسىدىكىلەرنىڭ ھورۇنلۇغىنى ئوڭشىيالمىغان بولسا كېرەك. ئەھۋال مۇشۇنداق كېتىۋەرسە، كىتابخانىلارنىڭمۇ، تەرجىمانلارنىڭمۇ، نەشرىياتچىلارنىڭمۇ ھەپىسى- لىسى پىر بولۇشى، دىمەك بۇنداق ئەھۋالنىڭ ئايىغى چىقماس- لىغى تۇرغان گەپ.

تەرجىمىنىڭ يارىماسلىغىدىكى جاۋاپكارلىقنىڭ تولىسى ئەلۋەتتە تەرجىمانلاردا؛ لېكىن كىتابخانىلارمۇ ۋە نەشرىياتچى- لارمۇ، بولۇپمۇ تەنقىتچىلەرمۇ بىرقىسىم جاۋاپكارلىقنى ئۆز ئۈستىگە ئېلىشى لازىم. ھېلىقىدەك شۇم تەقدىردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن، توغرا تەنقىت بولۇشى، ناچارلىرىنى كورسىتىپ بېرىشى، ياخشىلىرىنى تەقدىرلىشى لازىم؛ ئەگەر ياخشىلىرى بولمىسا، ياخشىراقلىرى بولسىمۇ مەيلى. بىراق بۇنىڭغا قانداق مۇمكىن بولسۇن: ناچار تەرجىملەرنى ئەيىپلىسەك، ھامىنىز-جۇرئەتسىز تەرجىمان بولسىغۇ كارايىتى چاغلىق؛ ئەگەر باشقا يولەنچۈكى بار ئادەم بولۇپ قالسا، ئۇ ساڭا قىزىل قالپاقتىن بىرنى كىيگۈزۈپ قويۇپ، جېنىڭنى ئالىدۇ. بۇ ئەھۋال تەنقىتچىلەر-

نىمۇ گەپنى مۇجمەل قىلىشقا مەجبۇر قىلىپ قويىدۇ.

بۇلاردىن باشقا، ھازىر تەرجىمە توغرىسىدىكى ناھايىتى ئومۇملاشقان نارازىلىق شۇكى، بەزىلەر، نەچچە ئون قۇرنى ئوقۇسامۇ چۈشىنەلمىدىم، دەيدۇ. لېكىن تەرجىمىنى پەرق ئېتىشكە توغرا كېلىدۇ. ئەگەركانتنىڭ «ساپ ئىدراك پىپەنى» دېگەنگە ئوخشاش كىتاپلىرى بولسا، ھەتتا نېمىسلەرمۇ ئەسلى نۇسخىسىنى ئوقۇغاندا، ئەگەر ئۇلار مۇتەخەسسىس بولمىسا، دەرھال چۈشىنىپ كېتەلمەيدۇ. تەبىئىكى، "كىتاپنى ئېچىپلا بىرىنچى قۇردىن باشلاپ تەرجىمىگە كىرىشىپ كېتىدىغان" تەرجىمان تولىمۇ مەسئۇلىيەتسىزلىك قىلغان بولىدۇ؛ لېكىن ئەسەرنىڭ قانداقلىقىنى پەرق ئەتمەي، ھەرقانداق تەرجىمە ئەسەرنىڭ بىرىنچى ۋارىقىنى ئېچىش بىلەنلا بىرىنچى قۇردىن ئوقۇپ چۈشىنىپ كەتكۈدەك بولۇشىنى تەلەپ قىلىدىغان كىتاپخانلارمۇ تولىمۇ مەسئۇلىيەتسىزلىك قىلغان بولۇشتىن خالىي قالمىسا كېرەك.

(8 - ئاينىڭ 14 - كۈنى)

گاسلىقتىن گاچىلىققا

دوختۇرلارنىڭ بىزگە ئېيتىپ بېرىشىچە، بىرمۇنچە كېكەشلەر تىلىنىڭ گەپ قىلالماسلىقىدىن كېكەش بولۇپ قالغان ئەمەس. كىچىكىدىن تارتىپ قۇلىقىنىڭ گاس بولغانلىقى، چوڭ ئادەملەرنىڭ سوزىنى ئاڭلىيالمىغانلىقى، ئۇلاردىن ئۆلگە ئالالماي، ھەممىلا ئادەم ئاغزىنى ئېچىپ، ئا - ئا، ئى - ئى دىسە كېرەك دەپ ئويلىغانلىقى ئۈچۈن، ئۆزىمۇ ئا - ئا، ئى - ئى دەپ ئادەتلىنىپ قالغان. شۇنىڭ ئۈچۈن بىراندىس دانىيە ئەدەبىياتىنىڭ خاراپلىشىپ كەتكەنلىكى ئۈستىدە ئاھ ئۇرغاندا، مۇنداق دېگەن ئىكەن: ئەدەبىي ئىجادىيەت پۈتۈنلەي ھالاك بولدى، ئادىمىزات ئارىسىدىكى ياكى جەمئىيەتتىكى ھەرقانداق مەسىلە ئىشتىياقىنى قوزغىيالمايدىغان بولدى، خەۋەر ۋە ژۇرنالدىن باشقىلىرى بىرەر مۇنازىرىنىمۇ قوزغىيالماس بولۇپ كەتتى. كۈچلۈك، مۇستەقىل ئىجادىي ئەسەرلەرنى كورمەيدىغان بولۇپ كەتتۇق. چەتئەللەرنىڭ مەنىۋى تۇرمۇشىدىن خەۋەردار بولۇشقا زادىلا ئىمكانىيىتىمىز قالمىدى، دىمەك، مەنىۋى "گاس"لىقنىڭ نەتىجىسىدە "كېكەش"لىكمۇ كېلىپ چىقتى. («19 - ئەسىر ئەدەبىياتىدىكى ئاساسىي ئېقىم»نىڭ بىرىنچى تومىدىكى كىرىش سوزگە قارالسۇن)

بۇ سۆزلەرنى جۇڭگونىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىگە باھا بېرىشتىمۇ قوللىنىشقا بولىدۇ. بۇ ھادىسە ۋە ئەيىپنى پۈتۈنلەي زالىملارنىڭ زۇلمىغا ئارتىپ قويغىلى بولمايدۇ، 4-ماي ھەرىكىتى دەۋرىدىكى مەئرىپەتچىلەر ۋە كېيىنكى قارشى چىققۇچىلارمۇ جاۋاپكارلىقنى ئۈستىگە ئېلىشى كېرەك. مەئرىپەتچىلەر تېزرەك نەتىجە قازىنىشقا ئالدىراپ كەتكەچكە، قىممەتلىك كىتاپلارنى تەرجىمە قىلىشمىدى؛ قارشى چىققۇچىلار بولسا قەستەن تېرىكىپ-چېچىلىپ، تەرجىمانلارنى تېپىشتۇرغۇچى دەللە دەپ ھاقارەتلەشتى، بەزى ياشلارمۇ ئۇلارغا گۇپپاڭچىلىق قىلدى، بىرچاغلاردا ئوقۇغۇچىلار پايدىلانسۇن دەپ ئادەم، يەر ئىسىملىرىنىڭ يېنىغا ئەسلى يېزىلىشى ئەسكەرتىپ قويۇلسا، ئۇنى "كوز-كوزچىلىق" دەپ ھاقارەتلىدى.

مانا ئەمدى ئەھۋال نىمە بولۇۋاتىدۇ؟[3] يۇرۇش ئوينىڭ ئورنىنى ئالىدىغان كىتاپ ماگىزىنلىرى "سىمالۇ كوچىسى"دا ئاز ئەمەس، لېكىن ئۇنىڭ ئىچىدىكى جازىلار نېپىز كىتاپچىلار بىلەن تولغان؛ بىرەر چوڭ كىتاپنى تېپىش خۇددى قۇم ئىچىدىن ئالتۇن تاپماقتەك تەس. دۇرۇس، ھەم ئىگىز، ھەم سېمىز بولغانلىكى ئادەم ئۇلۇق زات بولۇۋەرمەيدۇ؛ كوپ ھەم مۇرەككەپ يېزىلغانلىكى كىتاپ مەشھۇر ئەسەر بولۇۋەرمەيدۇ، ھالبۇكى "كەسمە-قۇراق"لىرىمۇ بولىدۇ. لېكىن "قانداقتۇ" ABCدىگەندەك كىچىككىنە كىتاپ ھەرگىزمۇ بارلىق ئىلىم، ئەدەبىيات-سەنئەتنى ئۆز ئىچىگە ئېلىپ كەتمەيدۇ. بىر ئېرىق لاي سۇ پاكىزە بولغان بىر پىيالە سۈزۈك سۇغا يەتمەيدۇ، لېكىن سۈزۈلدۈرۈلگەن لاي سۇنىڭ بىر قىسمىدىن بىرقانچە پىيالە سۈزۈك

سۇ چىقىدۇ.

بىرقانچە يىلدىن بۇيانقى قۇرۇق داۋراڭ نەتىجىسىدە، ئەدەبىيات ساھەسى قاغجىراپ كەتتى. ئەسەرلەر شەكىل جەھەتتىن بىر ئاز رەتلىك بولۇپ قالغان بولسىمۇ، لېكىن جەڭگىۋارلىقى ئىلگىرىكىدىن ئارقىسىغا يېنىپ كەتتى. ئەدىپلەر بىر-بىرىنى يولەش ياكى ماختاش سەۋەبى بىلەن ناھايىتى تېز نام چىقىرىۋاتقان بولسىمۇ، لېكىن ئۇلار كۈچىنى ماختاش-پۈيلەش ئۈچۈن سەرپ قىلغاچقا، شاكىلى يوغان، ئىچى كاۋاك بولۇپ قېلىۋاتىدۇ. بۇ كاۋاكلىق ئىچ پۇشۇغىنىڭ ئىپادىسى دىگەن خاتا چۈشەنچە بىلەن، قالتىس نەرسە قىلىپ كىتاپخانلارغا سوزلەپ بېرىلىۋاتىدۇ؛ تېخىمۇ يامىنى شۇكى، بەزى ئەدىپلەر ئۆز يۈرىگىدىكى چىرىكلىكنى مەنىۋى گوھەر قىلىپ ئوتتۇرىغا چىقىرىۋاتىدۇ. نەسرى ئەسەرلەر ئەدەبىيات زىمىنىدا ھەر ھالدا مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇپ ھېساپلىنىۋاتىدۇ، لېكىن بۇ يىلقى تاللانمىلارغا قارايدىغان بولسىڭىز، ئالدىنقى[3] ئورۇننى ئىگىلىگەنلىرىمۇ كىشىدە "ئوزى مۇشتەك، قۇيرۇغى نوغۇشتەك" دىگەن ھېسسىياتنى پەيدا قىلماقتا. ياشلارنى پۇچەك تېرىق بىلەن باقسا، ھەرگىزمۇ چوڭىيالمايدۇ، ئۇلارنىڭ كەلگۈسىدىكى نەتىجىلىرى تېخىمۇ ئاز بولىدۇ، تەققى-تۇرقى خۇددى نىتسشې تەسۋىرلىگەن "چاكىنا ئادەم"گە ئوخشاپ قالىدۇ.

لېكىن چەتئەللەرنىڭ ئىدىيىۋى ئېقىملىرىنى تونۇشتۇرۇش، دۇنياۋى مەشھۇر ئەسەرلەرنى تەرجىمە قىلىش، ئومۇمەن مەنىۋى ئوزۇق-تولۇك توشۇش يولى ھازىرقى كۈندە گاسلىق ۋە گاچىلىقنى پەيدا قىلىدىغانلار تەرىپىدىن توسىلىپ قېلىۋا-

تىدۇ. بۇ ئەھۋالغا ھەتتا ئەجنەبىلەرنىڭ يۇندىخورلىرىمۇ، بايلارنىڭ ئىچ كۈيۈغۇللىرىمۇ دىمىغىدا كۈلۈپ قويۇشى مۇمكىن. ئۇلار ياشلارنىڭ قۇلىغىنى ئېتىپ قويۇپ، ياشلار گاسلىقتىن گاچا بولۇپ، قۇرۇپ-يىگىلەپ، "چاكىنا ئادەم" بولسۇن دىمەكچى، ھەممەيلەننى پەقەت باي باللىرى ۋە غوجالدىرا-ۋاقلار ساتىدىغان ئەيشى-ئىشرەت سۈرەتلىرىدىن كۆزىنى ئۈزەلمەيدىغان ھالغا كەلتۈرۈپ قويماقچى.

خاك-تۇپراق بولۇشنى خالايدىغان ئاپتورلار ۋە تەرجىمانلارنىڭ زادىلا كېچىكمەستىن كۈرەش قىلىدىغان ۋاقتى بولۇپ قالدى: جانغا ئەسقاتىدىغان مەنىۋى ئاشلىقنى كۈچىنىڭ يېتىشىچە توشۇپ كېلىپ، ياشلارنىڭ ئالدىغا قويۇشى، يەنە بىر تەرەپتىن گاس-گاچىلىقنى پەيدا قىلىدىغانلارنى گورگە ياكى بايلارنىڭ ئىنىغا كىرگۈزۈۋېتىشى كېرەك.

(8-ئاينىڭ 29-كۈنى)

تەرجىمە توغرىسىدا (1)

مېنىڭ بىرپارچە قىسقا ماقالا يازغانلىقىم سەۋەۋى بىلەن، مۇمۇتيەن ئەپەندىنىڭ «گەپنى ‹تەرجىمىنى ئاقلايمەن›دىن باشلاپ، لۇتەرجىمە قىلغان 20-ئەسىردىكى ياۋروپا ئەدەبىياتى ئۈستىدە توختىلىمەن» (9-كۈنىدىكى «ئەركىن پاراڭ»غا بېسىلغان) دىگەن ماقالىسى كېلىپ چىقتى. بۇ مەن ئۈچۈن چوڭ شەرەپ، ئۇ ماقالىدا ئەيىپلەنگەن نۇقتىلارمۇ ھەقىقەتەن خاتالىق بولسا كېرەك. لېكىن ئاپتورنىڭ ئىلاۋىسى ئاز-پاز سۆزلەپ قويساممۇ قىلچىلىك ئەھمىيەتسىز بولۇپ چىقماسلىقى ئېھتىمال بولغان بىرمەسىلىنى ئېسىمگە كەلتۈردى. ئۇ ئىلاۋىدا مۇنداق گەپلەر بار ئىكەن —

"199-بەتتە بۇنداق رومانلار ئىچىدە يېقىندا ئاكادىمىيە (تەرجىماندىن: بۇ يەردە ئەسلى ئەسەرنىڭ ئاپتورى تەۋە بولغان روسىيە كوممۇنىزم ئاكادىمىيىسى كۆزدە تۇتۇلسا كېرەك) تەرىپىدىن تاللانغان لۇئىس بىرتراندىنىڭ ئۆلمەس ئەسەرلىرى 'ھەممىدىن ئېسىل' دىگەن سۆزلەر بار ئىكەن. مېنىڭچە، بۇ يەردىكى 'Academie' فرانسىيىنىڭ خانلىق مەدرىسىسى بولسا كېرەك. سوۋېت ئىتتىپاقى ئىلىم-سەنئەت راۋاج تاپقان مەملىكەت بولسىمۇ، لېكىن جاھانگىر

ياز غۇچىلارنىڭ ئەسەرلىرىدىن تاللانما چىقارماس. لۇ ئەپەن-
دى نىمە ئۈچۈن شۇنداق قالايمىقان ئىزاھات بەردىكەن
تاڭ.“
زادى قايسى مەملىكەتنىڭ Academie سى؟ بۇنى، مەن
بىلمەيمەن. ئەلۋەتتە، فرانسىيەنىڭ خانلىق مەدرىسىسى دەپ
قاراش ئەقىلغا ناھايىتى ئۇيغۇن. لېكىن بىز سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ
ئاكادېمىيىسى ”جاھانگىر ياز غۇچىلارنىڭ ئەسەرلىرىدىن تاللانما
چىقارماس“ دەپ ھۆكۈم قىلالمايمىز. بۇندىن ئون يىل ئىلگىرى
بولغان بولسا، چىقارماسلىقى چوقۇم؛ چۈنكى بۇنىڭ سەۋىۋى
ماددى كۈچىنىڭ چەكلىك بولغانلىقىلا ئەمەس؛ ئۇلار ئىنقىلاپنىڭ
بوۋەك باللىسىنى ئاسراپ قېلىش ئۈچۈن، بوۋەك بالىغا ئوزۇق
بولىدىغان يىمەكلىكلەرنىمۇ، پايدىسىز، زىيانلىق يىمەكلىكلەرنىمۇ
ئۇنىڭ ئالدىغا ھېچبىر پەرق ئەتمەستىن قويۇپ بېرىۋەرمەيدۇ.
بىراق ھازىر مۇمكىن بولۇپ قالدى، بوۋەك بالا چوڭايدى،
قورامىغا يەتتى، ئەقىل تاپتى، ئۇنىڭغا ئەپيۇننى ياكى مورفىننى
كۆرسەتسىمۇ، ھېچقانچە چوڭ خەۋپ تۇغۇلمايدۇ. لېكىن دانا-
لارنىڭ: بۇلارنى چەكسەك خۇمار تۇتىدىغان بولىدۇ. خۇمارنىڭ
تۇتقاندىن كېيىن كېرەكتىن چىقىپ كېتىسەن، ياكى جەمىيەتكە
زىيانلىق مىتە بولۇپ قالىسەن، دەپ يولىيورۇق كۆرسىتىشىنىڭ
زورۇر ئىكەنلىگىدە گەپ يوق.
ئەمىلىيەتتە، مەن سوۋېت ئىتتىپاقى Academia سى تەرىپى-
دىن يېڭى تەرجىمە قىلىنىپ بېسىپ چىقىرىلغان ئەرەپلەرنىڭ
«مىڭ بىر كېچە» سىنى، ئىتالىيەنىڭ «ئون كۈنلۈك پاراڭ»نى،
ئىسپانىيەنىڭ «دون-كىخوت ئەپەندى» سىنى، ئەنگلىيەنىڭ

«روبىنزون كرۇزو»سىنى كۆرگەنمەن؛ تولستوينىڭ تاللانما
ئەسەرلىرى بېسىلغانلىقىنى، گيۇتېنىڭ ئەسەرلىرى — تېخىمۇ
تولۇق توپلىمى — تەييارلانغانلىقىنى گېزىتلەر خەۋەر قىلدى.
بىرتراند كاتولىك دىنىنىڭ تەشۋىقاتچىسى بولۇش بىلەنلا
قالماستىن، سۇلالەپەرەستلىكنىڭمۇ جارچىسى، لېكىن، ئۇنىڭ
ئەسەرلىرى 19-ئەسىرنىڭ باشلىرىدىكى گېرمانىيە بۇرژۇئا
ئەدىبى گيۇتېنىڭ ئەسەرلىرىگە قارىغاندا ئانچە زىيانلىق ئەمەس.
دىمەك، مەن ئويلايمەنكى، سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئۇنىڭ تاللانما
ئەسەرلىرىنى چىقىرىشى ھەقىقەتەن ئېھتىماللىغا ناھايىتى يېقىن.
لېكىن شۇ كىتاپلارنىڭ بېشىغا ئىنچىكە تەھلىل ۋە توغرا تەنقىت
قىلىنغان، تەپسىلى كىرىش سۆز كىرگۈزۈشى چوقۇم.
ئاپتورنىڭ كىتاپخانلار بىلەن تەقدىرداشلىغى قانچىكى يىراق
بولسا، ئۇنىڭ ئەسەرلىرى كىتاپخانلارغا شۇنچە زىيانسىز بولىدۇ.
كونا توقام بولۇپ قالغان، ئەكسىيەتچىل، ئاڭ شىكىتەي جەمەت-
تىن بىر-بىرىگە زادىلا ئوخشىمايدىغان ئەسەرلەر، ئومۇمەن،
يېڭى ياشلارنىڭ يۈرەك تارلىرىنى چېكەلمەيدۇ (دەرۋەقە، توغرا
يېتەكچىلىكمۇ بولۇشى كېرەك)، ئەكسىچە، ئۇلار ئۇنىڭدىن
تەسۋىرلەش ماھارىتىنى، ئاپتورنىڭ تىرىشچانلىقىنى ئۆگىنەلەيدۇ،
مەسىلەن، يوغان بىرپارچە مەرگىمۇشنى ئالساق، ئۇنى كوزدىن
كەچۈرگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ ئادەم ئولتۇرۇش قۇۋۋىتىنى ۋە
خىرۇستاللىق تۈزۈلۈشىنى، يەنى دورىگەرلىك ۋە مەئدەنشۇناسلىق
جەھەتتىكى بىلىملەرنى ھاسىل قىلغىلى بولىدۇ. ئەكسىچە،
قورقۇنچلۇغى — يىمەكلىكلەرگە ئازغىنە مەرگىمۇشنى ئارىلاشتۇ-
رۇپ، ياشلارغا تۇيدۇرماستىن يىگۈزۈۋېتىش. قارىماققا راستەك

تۇرغان، ئەمەلىيەتتە يالغان "ئىنقىلاۋىي ئەدەبىيات"، قەستەن كەسكىنلىك تۇسىگە كىرگۈزۈلگەن «تارىخقا ۋىيۋۇلۇنچە قارىشقا تەنقىت» ئەنە شۇنىڭ جۈملىسىگە كىرىدۇ. مانا بۇنىڭدىن ھەزەر ئەيلەش كېرەك.

مەن ياشلارنىڭ "جاھانگىرلار"نىڭ ئەسەرلىرىنىمۇ ئوقۇپ بېقىشىنى تەشەببۇس قىلىمەن، يەنى قەدىمقىلارنىڭ "ئۆزەڭنى بىل، ئۆزگىنىمۇ بىل" دىگەن ماقالى بار، ياشلار يولۋاسنى، بۆرىنى كۆرۈش ئۈچۈن، تاققا قۇرۇق قول بارىدىغان بولسا تەلۋىلىك قىلغان بولىدۇ؛ لېكىن يولۋاس بىلەن بۆرىنىڭ قورقۇنچلۇق بولغانلىقى تۈپەيلىدىن، ھەتتا يولۋاس ۋە بۆرە تومۇر شادىغا سولاپ قويۇلغان ھايۋانات باغچىسىغا بېرىشقىمۇ پېتىنالمىسا، ئۇنداق ئادەمنى كۈلكىلىك كالۋا دىمەي مۇمكىن ئەمەس. زىيانلىق ئەدەبىياتنىڭ تومۇر شادىسى نىمە؟ ئۇ — تەنقىتچى.

(9 - ئاينىڭ 11 - كۈنى)

قوشۇمچە ئىزاھ: بۇ ماقالا مەتبۇئاتتا چىقىشقا مۇۋەپپەق بولالمىدى.

(9 - ئاينىڭ 15 - كۈنى)

تەرجىمە توغرىسىدا (2)

مەن «تەرجىمىنى ئاقلايمەن» دىگەن ماقالامدا تەنقىتچىلەردىن 3 نۇقتىنى، يەنى 1. ناچارلىرىنى كۆرسىتىپ بېرىشىنى؛ 2. ياخشىلىرىنى تەقدىرلەشنى؛ 3. ئەگەر ياخشىلىرى بولمىسا، ياخشىراقلىرىنىمۇ تەقدىرلەشنى ئۈمىت قىلغان ئىدىم. مۇمۇتيەن ئەپەندى ئەمەلىيەتتە بىرىنچى جۈملەمدىكىدەك قىلدى. كېيىنچە، باشقا تەنقىتچىلەر قالغان سوزلىرىم ئۈستىدە بىرنەرسە دىيىشى مۇمكىن. ئويلاپ قارىسام، بۇھەقتەن چوڭ سوئال ئىكەن.

شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆزەم يەنە بىرنەچچە ئېغىز قوشۇمچە قىلاي: ئەگەر ياخشىراقلىرىمۇ بولمىسا، ناچار تەرجىمىلەرنى كۆرسىتىپ بەرگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ يەنە قايسى جايلىرىنىڭ كىتاپخانلارغا پايدىلىق ئىكەنلىكىنىمۇ كۆرسىتىپ بېرىش كېرەك.

تەرجىمانلار، ئاپتورلار بۇندىن كېيىن يەنە ئارقىغا چېكىنىپ كېتىۋېرىدىغاندەك تۇرىدۇ. خەلقنىڭ كەمبەغەللىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى، بايلىقنىڭ تۈگەپ كېتىۋاتقانلىقىنى ھازىرچە تىلغا ئالماي تۇرۇپ، يەرلىرىمىزگە ۋە نوپۇسىمىزغا قاراپ باقايلى. توت ئۆلكىمىزنى ياپونلار ئېلىپ كەتتى، بىر تالاي يەرلىرىمىزنى سۇ بېسىپ كەتتى، بىر تالاي يەرلىرىمىزدە قۇرغاقچىلىق بولۇۋاتىدۇ، بىر تالاي يەرلىرىمىزدە جەڭ بولۇۋاتىدۇ، سەل - پەل ئويلايدىغان

بولساقلا، كىتاپخانىلارنىڭ كۆپ ئازىيىپ كەتكەنلىكىنى بىلىۋالالايمىز. بازارنىڭ كاساتلىشىپ كېتىۋاتقانلىقى ئۈچۈن، نەشرىياتچىلار تېخىمۇ پۇرسەتپەرەسلىك، ئالدامچىلىق قىلىشى مۇمكىن، شۇ سەۋەپتىن قەلەم ئىگىلىرىمۇ ئۇلاردىن ئۆتە پۇرسەتپەرەسلىك، ئالدامچىلىق قىلىشى مۇمكىن. ئالدامچىلىق قىلىشنى خالىمايدىغان ئادەملەرمۇ تىرىكچىلىك زورىدىن، بىر ئاز ئۇرۇپ-سوقۇپ ئىشلەپ، ئىلگىرى كۆرۈلۈپ باقمىغان كەمچىلىكلەرنى پەيدا قىلىشى مۇمكىن. زۇجيېلەردىكى تۇرار جاي رايونلىرى يېنىدىكى رەستىلەردىن ئۆتسەك، ئۈچ ئىشىكلىك مىۋە دۇكانلىرىنىڭ ۋالىلداپ تۇرغان ئەينەكلىك دەرىزىلىرى ئىچىدە تۇرغان قىپ-قىزىل ئالمىلارنى، ساپ-سېرىق شياڭجياۋلارنى، يەنە نامى قانداقتۇ بىرنىمە دەپ ئاتىلىدىغان ئىسسىق بەلۋاغ مىۋىلىرىنى كۆرىمىز. ئەگەر بىرئاز توختايدىغان بولساق، ئۇ يەرلەرنىڭ جۇڭگولۇقلار ناھايىتى ئاز بارىدىغان بىر يەر ئىكەنلىكىنى، ئۇلارنىڭ شۇ مىۋىلەرنى سېتىۋېلىشقا قۇربى يەتمەيدىغانلىقىنى بىلىمىز. شۇنىڭ ئۈچۈن كۆپىنچە ئۆز قېرىنداشلىرىمىزنىڭ باققاللىق تەنزىلىرىگە بېرىپ، بىرنەچچە داچەڭگە بىرەر زىدە ئالما سېتىۋالىمىز.

ئالما زىدە بولۇپ كەتكەن بولسا، ئۇ باشقا مىۋىلەرگە قارىغاندا تېخىمۇ لاۋزا بولىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ يەنە ئۇنى سېتىۋالىدىغان ئادەم چىقىدۇ. بىراق بىزنىڭ يەنە باشقىچە بىر مىجەزىمىزمۇ بار: ئۈزۈك، سىرغىلارنىڭ ”ساپ ئالتۇن“ بولۇشىنى، ئادەمنىڭ ”تاكامىل“ بولۇشىنى ئارزۇ قىلىمىز. قۇسۇرى چىقىپ قالسا، بەزىدە ھەممىسىنى بىكىرەك قىلىۋېتىمىز. رەپىقىمىزنىڭ

تېنىدە بىرنەچچە جاراھەت پەيدا بولۇپ قالسا ئاقلىغۇچى (لۇيشى) تەكلىپ قىلىپ، ئۇنى تالاق قىلىۋەتمەيمىز، لېكىن ئاپتورلارغا، ئەسەرلەرگە، تەرجىمە ئەسەرلىرىگە بولسا، ھامان خېلى قاتتىقلىق قىلىمىز. بېرنارد شاۋ كېمىگە چۈشكەن ئىكەن، ئۇنى ياراشماپتۇ دىدۇق؛ بابىت بىرىنچى قاتاردىكى يازغۇچى ئەمەس ئىكەن، ئۇنىمۇ ياراتمىدۇق؛ تەرجىمان ”ئالىي مەكتەپنىڭ جياۋشۇسى، تۆۋەن دەرىجىلىك ئەمەلدار“ ئىكەن، ئۇنى تېخىمۇ ياراتمىدۇق. ياخشىلىرىمۇ ئوتتۇرىغا چىقمىدى، قانداق قىلىش كېرەك؟ مېنىڭچە، تەنقىتچىلەردىن زىدە ئالمىنى يېيىش ئۇسۇلى بويىچە دەردىمىزگە دەرمان بولۇشنى ئۆتۈنۈشىمىز كېرەك.

تەنقىت قىلىشتا بىز ئىلگىرى، بۇ ئالمىنىڭ زىدىسى بار ئىكەن، يېگىلى بولمايدۇ، دەيدىغان ئۇسۇلنى قوللىنىپ، بىراقلا چۆرۈپ تاشلىۋېتەتتۇق. لېكىن سېتىۋالغۇچىلارنىڭ پۇلى چەكلىك تۇرسا، ئۇلارغا ئۇۋال ئەمەسمۇ؟ ئۇلار بۇندىن كېيىن تېخىمۇ كەمبەغەللىشىپ كېتەرمىكىن. شۇنىڭ ئۈچۈن، بۇندىن كېيىن، ئەڭ ياخشىسى، يەنە بىر ئېغىز سۆزنى قوشۇپ قويۇش توغرا كەلسە كېرەك: ئەگەر ئىچىدىن سېسىپ كەتمىگەن بولسا، بۇ ئالمىنىڭ زىدىسى بار ئىكەن، ئەمما باشقا يەرلىرى سېسىماپتۇ، يېگىلى بولىدۇ، دېيىش كېرەك. شۇنداق قىلغاندا، تەرجىمە ئەسەرلەرنىڭ ياخشى ياكى يامان تەرەپلىرى ئايدىڭلىشىدۇ، كىتاپخانىلارنىڭ تارتىدىغان زىيانلىرىمۇ ئازراق بولىدۇ.

لېكىن بۇنداق تەنقىت جۇڭگودا ئانچە كۆپ ئەمەس. «ئەركىن پاراڭ»دا چىققان تەنقىتلەرنى مىسال قىلسام، «20-ئەسىردىكى ياۋروپا ئەدەبىياتى»نىڭ مەخسۇسلا سېسىق-زىدە

يەرلىرى كورسىتىلگەن. ئىسىمدە تۇرۇپتۇ، ئىلگىرى زۇ تاۋفېن ئەپەندى تۈزۈپ چىققان «گوركى»نى تەنقىت قىلىدىغان بىر پارچە قىسقا ماقالا چىققان، ئۇنىڭدا بىر نەچچە كەمچىلىكلىرىنى كورسەتكەندىن باشقا گەپ بولمىغان. «20 ـ ئەسىردىكى ياۋروپا ئەدەبىياتى»نى كورگىنىم يوق، ئۇنىڭ تەرجىمىسىدە يەنە باشقا قانداق يارىغۇدەك يەرلىرىنىڭ بارلىغىنى بىلمەيمەن. لېكىن «گوركى» دىگەن كىتاپىنى بىر قۇر ئوقۇپ كورگەنمەن، ئۇنىڭدا تەنقىتچى ئەيىپلىگەن كەمچىلىكلەردىن باشقا، ئاپتورنىڭ باتۇرلۇق بىلەن كۈرەش قىلغانلىغى، كىچىك مەنسەپدارلارنىڭ رەزىل سۈئىقەستلىرى توغرىسىدىكى بىر مۇنچە تەسۋىرلەر ياش يازغۇچىلارغا ناھايىتى نەپ بېرىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ بۇ ئەسەرمۇ زىددىسى بولغانلىغى ئۈچۈن سىۋەتتىن ئىلغاپ تاشلانغان.

شۇنىڭ ئۈچۈن تىرىشقاق تەنقىتچىلەرنىڭ ئالىمىنىڭ زىددە يەرلىرىنى ئويۇپ ئېلىۋېتىش خىزمىتىنى ئىشلىشىنىمۇ ئۈمىت قىلىمەن. بۇ خۇددى "بىنام ئىچىش"قا ئوخشاش مۇشكۈل ئىش بولسىمۇ، لېكىن زورۇر، ئۇنىڭ ئۈستىگە كوپچىلىككە نەپ تېگىدۇ.

(9 ـ ئاينىڭ 11 ـ كۈنى)

تەكرار تەرجىمە قىلمايمۇ بولمايدۇ

كىمدۇ بىر كىم ئوتكەن يىلنى "تەرجىمە يىلى" دىگەندەك قىلىۋىدى؛ ئەمىلىيەتتە، قالتىس بوپتۇ دىگۈدەك ھېچقانداق تەرجىمە ۋۇجۇتقا چىقمىدى، بىراق تەرجىمىگە چاپلانغان بەدنامنى ۋاقتىنچە يۇيىۋەتكەنلىگى راست.

بىچارىلىك شۇ دەرىجىدە بولدىكى، ئاران بىرنەچچە پارچە ھىكايە تەرجىمە قىلىپ تونۇشتۇرۇلغان ئىدى، ئىجادىيەتچىلەر ئوتتۇرىغا چىقىپ، ئۇلارنى دەللە، ئىجادىيەتنى رەسىدە بولغان قىز، دېيىشتى. ئوغۇل ـ قىزلارنىڭ رابىتە ئەركىنلىگى بارلىققا كېلىۋاتقان بىرۋاقىتتا، كىممۇ ئارىدا يۈرىدىغان دەللىگە موھتاج بولسۇن؟! دەللىگە موھتاج بولۇش چۈشكۈنلۈك ـ تە، ئەلۋەتتە. كېيىن ئاز ـ پاز ئەدەبىيات نەزىرىيىسى تەرجىمە قىلىنىپ جۇڭگوغا تونۇشتۇرۇلۇۋىدى، "تەنقىتچى"، يۇمورچى دېيىلگەن بىرنىمىلەر پەيدا بولۇپ، "قاتمال تەرجىمە" ئىكەن، "ئولۇك تەرجىمە" ئىكەن، "خۇددى خەرىتىگە قاراتقاندەك بوپتۇ"، دېيىشتى. ھەتتا يۇمورچىلار كىتاپخانلارغا "كوڭۇل خوشى" قىلىپ بېرىش ئۈچۈن، ئوز مىڭىسىدە كۈلكىلىك مىساللارنى توقۇپمۇ چىقاردى، بۇ ئالىملار ۋە كاتتا ئۇستازلارنىڭ سوزلىرى خاتا بولمىسا كېرەك، "كوڭۇل خوشى" قىلىش ئۈچۈن جىڭ ـ ھالال ئىشنى

ئىشلەشكە قارىغاندا ھەرھالدا ئانچە كۆپ كۈچ كەتمىسە كېرەك، ئۇلارنىڭ ئەنە شۇنداق گەپ- سۆزلىرى نەتىجىسىدە تەرجىمىنىڭ يۈزىگە قارا سۈرتۈلدى.

قالتىس بوپتۇ دىگۈدەك ھېچقانداق تەرجىمە ۋۇجۇتقا كەلمىگەن بىرۋاقىتتا، يەنە ”تەرجىمە يىلى“ دىگەن گەپ قانداقسىگە ئوتتۇرىغا چىقىپ قالدى؟ مۇبالىغە ۋە كۆڭۈل خوشى بولۇپ قېلىشى ئۇنىڭ ئۆزىنىڭ پۈدىسە ئۇچۇپ كېتىدىغان دەرىجىدە لەيلەپ تۇرغانلىقىدىن بولغان ئەمەسمۇ؟

شۇنىڭ بىلەن، بەزىلەر يەنە تەرجىمىنى ئىسىگە ئېلىپ، بىرنەچچە پارچە نەرسىنى تەرجىمە قىلىپ كۆرۈۋىدى، بۇ ئىش يەنە ”تەنقىتچى“ لەرگە ماتېرىيال بولۇپ قالدى. لېكىن نام-نەسىۋىنى توغرىلايدىغان بولساق، ئۇنداق ”تەنقىتچى“نى ”كوت-كوتچى“ دەپ، ئىجادىيەتچىلەردىن، تەنقىتچىلەردىن باشقا بىر خىل ئادەم دەپ ئاتاشقا توغرا كېلىدۇ؛ چىرايلىقراق قىلىپ ئېيتقاندا ”3-خىل“ ئادەم دەپ ئېيتىش ھەم مۇمكىن. ئۇ خۇددى ئارقا كوچىدىكى دەللىدەك، ئانچە ئۈنلۈك گەپ قىلمىسىمۇ، كوتۇلداپ تۇرىدۇ، ئۇ دۇنيادىكى مەشھۇر ئەسەرلەر تەرجىمە قىلىنىپ بولغانمىدى، نىمىشقا باشقا ئادەملەر تەرجىمە قىلىپ بولغان ئەسەرلەرنىلا تەرجىمە قىلىسەن، بەزىسى ھەتتا 7-8 قېتىم تەرجىمە قىلىنىپ كەتتى، دەيدۇ.

ئېسىمدە تۇرۇپتۇ، ئىلگىرى جۇڭگودا مۇنداق بىر ئادەت چىققان ئىدى، چەتئەللەر — ئېھتىمال ياپونىيە — دە بىرەر كىتاپ نەشر قىلىنغان بولسا — جۇڭگولۇقلار ئوقۇپ كۆرسۇن دەپ چىقىرىلغان بولسا — بەزىلەر ئۇنى كۆرۈپلا، ”تەرجىمە

قىلىشقا كىرىشتىم، ھەرگىز تەكرار تەرجىمە قىلىپ يۈرمەسلىگىڭلارنى ئۆتۈنىمەن“ دەپ، گېزىتكە ئېلان چىقىراتتى. ئۇلار كىتاپ تەرجىمە قىلىشنى قىزلارغا چاي ئىچۈرۈپ قويۇشقا ئوخشاش بىر ئىش قاتارىدا كۆرۈپ، ئاۋال ئۆزەم ئەھدە نىكا ئۈزۈكىنى قولىغا سېلىپ قويسام، باشقىلارنىڭ ئۆز نەسىۋىسىدىن باشقا خىياللارنى قىلىپ يۈرۈشىگە ئورۇن قالمايدۇ دەپ ئويلايتتى. تەبىكى، تەرجىمە قىلغان نەرسىنىڭ نەشر قىلىنىشى ناتايىن؛ تەرجىمە قىلىش، نەشر قىلىش ئۈچۈن تۈزۈشكەن توختاملارنىڭ يەك ئىچىدە بىكار قىلىنىپ كېتىدىغانلىرى كۆپ؛ شۇنداق بولسىمۇ، ھېلىقىدەك ئەھدە تۈپەيلىدىن باشقىلار تەرجىمە قىلىشقا پېتىنالمايتتى-دە، بېشى باغلىنىپ قالغان قىز ئۆز ھوجرىسىدا قېرىپ كېتەتتى. ئۇنداق ئېلانلارنىڭ ھازىر كۆرۈنمەس بولۇپ قالغىنىغا خېلى ۋاقىت بولۇپ قالدى. لېكىن بۇ يىلقى كوت-كوتچىلىرىمىز شۇ مەزھەپكە ۋارىسلىق قىلماقتا. ئۇلارنىڭ نەزىرىدە، تەرجىمە قىلىش گويا توي قىلىشقا ئوخشايدۇ، باشقا ئادەم تەرجىمە قىلىپ چىققان ئىكەن، ئىككىنچى بىر ئادەمنىڭ ئۇنىڭغا يەنە قول تەككۈزۈشى مۇمكىن ئەمەس، ئەگەر قول تەككۈزىدىكەن، ئېرى بار خوتۇننى ئازدۇرغاندەك بولىدۇ؛ ئۇ ھالدا ئۇلارنىڭ شەرمى-ھايانى قوغداش كېرەك دەپ كوتۇلدايدىغانلىقى تۇرغان گەپ. لېكىن ئۇلار شۇنداق كوتۇلداش بىلەن ئۆزىنىڭ رەزىل ئەپتى-بەشىرىسىنى جانلىق سۈرەتلەپ بەرگەن بولماسمۇ؟

تەرجىمىنىڭ ئۆتكەن بىر نەچچە يىل ئىچىدە ئومۇمەن كىتاپخانىلارنىڭ نەزىرىدىن قالغانلىقىغا زامىن بولغان سەۋەپلەر-

دىن بىرى ئالىملارنىڭ ۋە كاتتا ئۇستازلارنىڭ بۇرمىلىما سوزلىرى بولدى، ئەلۋەتتە. لېكىن تەرجىمىنىڭ ئۆزىدىمۇ بىر سەۋەپ بار: قالايمىقان ـ چۇۋالچاق تەرجىملەرمۇ پات ـ پات ئوتتۇرىغا چىقىپ تۇردى. شۇنداق قالايمىقان ـ چۇۋالچاق تەرجىملەرگە پەشۋا بېرىشتە توھمەت قىلىش، كوڭۇل خوشى قىلىش، كوتۇلداشلار ئەسقاتمايدۇ؛ بىردىن بىر ياخشى ئۇسۇل — يەنە بىر قېتىم تەكرار تەرجىمە قىلىش؛ ئۇمۇ بولمىسا، يەنە بىر قېتىم تەرجىمە قىلىش. يۇگۇرۇش مۇسابىقىسىنى ئالساق، ھېچبولمىغاندا ئىككى ئادەم بولۇشى شەرت؛ ئەگەر ئىككىنچى ئادەم مەيدانغا چۇشۇرۇلمىسە، ئاۋالقى بىر ئادەم ھەرقانچە پالاكەت بولسىمۇ مەڭگۇ بىرىنچى بولۇپ قېلىۋېرىدۇ. دىمەك، تەكرار تەرجىمە قىلىشنى مەسخىرە قىلىدىغان ئادەملەر كورۇنۇشتە تەرجىمە ساھەسىگە جان كويدۇرگەندەك تۇرسىمۇ، ئەمىلىيەتتە تەرجىمە ساھەسىگە زىيان يەتكۇزىدۇ؛ ئۇ تېخىمۇ خەتەرلىك ھىلە ـ نەيرەڭ بولغاچقا، ئۇنىڭ زىيىنى ھەتتا قۇرۇق توھمەت ـ تىنمۇ، كوڭۇل خوشى قىلىشتىنمۇ يامان.

تەكرار تەرجىمىنىڭ رولى قالايمىقان ـ چۇۋالچاق تەرجىمىگە پەشۋا بېرىش بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدۇ، ياخشىراق تەرجىمە بولغان تەقدىردىمۇ تەكرار تەرجىمە يەنىلا زورۇر. يېزىق ئەدەبىي تىلدا تەرجىمە قىلىنغانلىرىنى ئەمدى ئومۇمى ئەدەبىي تىلدا تەرجىمە قىلىش كېرەك، بۇنىڭدا گەپ يوق. ئىلگىرى ئومۇمى ئەدەبىي تىلدا تەرجىمە قىلىنغانلىرى خېلى ياخشى بولغان تەقدىردىمۇ، كېيىنكى تەرجىمانلارنىڭ ئۇنىڭدىنمۇ ياخشىراق تەرجىمە قىلىشقا كوزى يەتسە، يەنە بىر قېتىم

تەرجىمە قىلىپ باقسىمۇ بولىۋېرىدۇ، بۇنىڭغا تۇزۇت قىلىش كېرەك ئەمەس، تېپتىقسىز كوت ـ كوت گەپلەرگە پەرۋا قىلىشنىڭ تېخىمۇ ھاجىتى يوق. كونا تەرجىمىنىڭ ئارتۇقچىلىغىنى قوبۇل قىلىپ، ئۆزىنىڭ يېڭى چۇشەنچىلىرى بىلەن تەرجىمە قىلسا، كامالىتىگە يەتكۇدەك مۇكەممەل نۇسخىسىنى ۋۇجۇتقا چىقىرالايدۇ. يەنە بىر تەرەپتىن، تىل زامانغا بېقىپ ئۆزگىرىپ بارىدۇ، شۇنىڭ ئۇچۇن كەلگۇسىدە يەنە يېڭىدىن تەكرار تەرجىمە قىلىنغان نۇسخىلىرىنىڭ ئوتتۇرىغا چىقىشى مۇمكىن، 7 ـ 8 قېتىم تەرجىمە قىلىنسىمۇ ئەجەپلىنىش كېرەك ئەمەس، ئەمىلىيەتتە جۇڭگودا 7 ـ 8 قېتىم تەرجىمە قىلىنغان ئەسەر بولسا كاشكى. ئەگەر بولغان بولسا، جۇڭگونىڭ يېڭى ئەدەبىيات ـ سەنئىتى ھازىرقىدەك قۇيرۇغىنى قوم باسقان ھالدا ياتمىغان بولاتتى.

(3 ـ ئاينىڭ 16 ـ كۇنى)

«ماۋزۇسى قويۇلمىغان» ماقالىنىڭ كوپىيىسى

1

ناھايىتى ئادەتتىكى پەرەزمۇ بەزىدە ئەمەلىيەت بىلەن بۇزۇلۇپ كېتىدۇ. مەن ئەزەلدىن تەرجىمە قىلىشنى ئىجات قىلىشتىن ئاسان، چۈنكى ھېچبولمىغاندا پىكىر يۇرگۈزۈشنىڭ ھاجىتى يوق، دەپ ئويلايتتىم. لېكىن راستىن تەرجىمىگە تۇتۇش قىلغاندا، قىيىن ئۆتكەللەر دۇچ كېلىدىكەن. مەسىلەن، بىرەر ئىسىم ياكى پېئىلنى تاپالماي قالغاندا، ئىجات قىلىپ يازغاندا تاشلاپ كېتىش مۇمكىن، تەرجىمە قىلغاندا مۇمكىن ئەمەس ئىكەن، خۇددى جىددى ئېچىش زورۇر بولۇپ قالغان ساندۇقنىڭ ئاچقۇچىنى مىڭىدىن ئىزلىگەندەك، تاكى باش گاڭگىراپ، كوز تورلاشقىچە ئويلاشقا توغرا كېلىدىكەن. يەن يۇلڭنىڭ "بىرەر ئىسىمنى جايىدا قويغىچە، ھەپتىلەپ-ئايلاپ باش قاتۇرۇش توغرا كېلىدۇ" دىگىنى ئوز تەجرىبىسىدىن ئېيتىلغان سوز، ھەقىقەتەن راست.

پەرەزلىرىمنىڭ توغرا بولمىغانلىغى ئۇچۇن يىقىندا ئوزەمگە ئوزەم جاپا تېپىۋالدىم. «دۇنيا ئەدىبىياتى خەزىنىسى»نىڭ تەھرىرى ماڭا گوگولنىڭ «ئولۇك جانلار» رۇمانىنى تەرجىمە قىلىپ

چىقىشنى تاپشۇرغان ئىدى، ئارقا-ئالدىمنى ئويلانمايلا ماقۇل دەپ ۋەدە بېرىپ قويۇپتىمەن. ئۇ كىتاپنى بالدۇر چالا-پۇچۇقلا ئوقۇپ چىققان ئىدىم؛ تۇزلا يېزىلغان ئىكەن، ھازىرقى زامان ئەسەرلىرىدىكىدەك غەلىتىلىق يوق ئىكەن، شۇ چاغلاردىكى ئادەملەر شام يورۇغىدا تانسا ئوينايدىكەن، دىمەك جۇڭگودا بولمىغان، تەرجىمان قارىسىغا ياساشقا مەجبۇر بولۇپ قالىدىغان مودا ئاتالغۇلارمۇ يوقتۇر دەپ ئويلىغان ئىدىم. يېڭى پوسۇندىكى ئاتالغۇلاردىن ناھايىتى قورقاتتىم. ئېلېكتىر چىراقىنى ئالسام، ئۇ يېڭى پوسۇندىكى ئاتالغۇمۇ ئەمەس، ئېلىكتىر چىراقىنىڭ لىڭجەنلىرىدىن 6 سىنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ بېرەلەيمەن: چىپار سىم، لەمپۇچكا، ئاباژور، ئاسقۇ، پلۇگ، كەيگۇەن (سۋىچ). لېكىن بۇلار شاڭخەي شىۋىسى*، بۇلاردىن كېيىنكى 3 نى باشقا يەرلەردە ئۇقمايدۇ. «بىر كۇنلۇك خىزمەت» دىگەن توپلامدا، تومۇر زاۋۇدى توغرىسىدا ھېكايە قىلىپ بېرىدىغان بىر پارچە قىسقا ماقالا بار ئىدى. كېيىنكى چاغلاردا شىمال تەرەپتىكى تومۇر زاۋۇدىدا ئىشلەيدىغان بىر كىتاپخان ئۇنىڭدىكى ماشىنا سايمانلىرىنىڭ بىرەرسىنىڭمۇ زادى قانداق نەرسە ئىكەنلىگىنى بىلەلمىگەنلىگىنى ئېيتىپ، ماڭا بىر پارچە خەت يېزىپتۇ. بەللى — بۇيەردە بەللى دىمەكتىن باشقا ئامال يوق — ئەمەلىيەتتە شۇ نامىلارنىڭ تولىسىنى 19-ئەسىرنىڭ ئاخىرىدا جياڭنەندە كانچىلىق ساھەسىدە ئوقۇۋاتقان چېغىمدا مۇئەللىملىرىم ئۇگىتىپ قويغان ئىدى. ئوتمۇش زامان بىلەن ھازىرقى زاماننىڭ پەرقلىق بولغانلىغى ئۇچۇنمۇ ياكى جەنۇپ

* خەنزۇچە كوزدە تۇتۇلىدۇ. — ت.

بىلەن شىمالنىڭ پەرقلىق بولغانلىقى ئۈچۈنمۇ، يات بولۇپ قاپتۇ. شۇ ناملار ياش ئەدىپلەر تەلىم ئېلىپ يۈرگەن «جۇاڭزى» ۋە «تاللانغان ماقالىلار» دىنمۇ ياكى مىڭ سۇلالىسى دەۋرىدىكى ئادەملەر يازغان فىلىيەتونلاردىنمۇ تېپىلمايدۇ. ئىلاجى يوق. "ئوتتۇز ئالتە تەدبىر ئىچىدە پەشنى قېقىپ كېتىپ قالماق ئەلا تەدبىر" دېگەندەك، چاتاقتا قالماسلىقنىڭ ھەممىدىن ياخشى چارىسى چېپىلماسلىق بولسا كېرەك.

بەكمۇ چوڭچىلىق قىلىپتىكەنمەن، «ئۇلۇك جانلار»نى ھېچقانچە ئەمەسقۇ دەپ ئويلاپ، سەل چاغلاپ، زىممەمگە ئېلىپ قايتىپ كەلدىم ۋە راستىنلا ئۇنى تەرجىمە قىلىشقا كىرىشىپ كەتتىم. شۇنىڭ بىلەن بېشىمغا يەنە "ئىسمە" چۈشتى. تەپسىلى ئوقۇپ چىقتىم، دەرۋەقە، ھەقىقەتەن تۈپ-تۈزلا بايان قىلىش يولى بىلەن يېزىلغان ئىكەن، لېكىن ھەممىلا يەردە تىكەن ئۇچراۋەردى، بۇ تىكەنلەرنىڭ بەزىسى كورۇنۇپ تۇراتتى، بەزىسى يوشۇرۇنغان بولسىمۇ سېزىۋالغىلى بولاتتى؛ گەرچە تەرجىمىدىن تەرجىمە قىلىۋاتقان بولسامىمۇ، ئۇنىڭ ئوتكۈرلۈگىنى ساقلاپ قىلىش ئۈچۈن كۈچ چىقىرىشقا توغرا كەلدى. ئۇنىڭدا ئېلېكتىر چىراق ۋە ئاپتو ماشىنا بولمىسىمۇ، 19-ئەسىرنىڭ دەسلەپكى يېرىمىدىكى تاماق تىزىملىگى، قىمار سايمانلىرى، كىيىم-كېچەكلەر يات نەرسىلەر ئىكەن. شۇڭا قولۇمدىن لۇغەت چۈشمىدى، تېنىمدىن سوغاق تەر ئۈزۈلمىدى؛ يەنە بىر تەرەپتىن ئۆزەمنىڭ تىل جەھەتتىكى سەۋىيەمنىڭ يېتەرسىزلىگىدىنمۇ ئېچىندىم، ئەلۋەتتە لېكىن، چوڭچىلىق قىلىپ قويغانلىقىم ئۈچۈن جېرىمانە قويۇلغان بىر رومكا ھاراقنى

ئىچىۋېتىشىم كېرەك بولدى: لېۋىمنى چىشلەپ تەرجىمە قىلىۋەردىم. زېرىككەن، ھارغان چاغلىرىمدا، يېڭى چىققان ژورناللارنى دەم ئالغان ھېساپتا ئوقۇدۇم، مېنىڭ كونا مىجەزىم شۇنداق، دەم ئېلىشىمدىمۇ خوپ بوپتۇ دەيدىغان مەزمۇن چىقىپ تۇرىدۇ، بۇنىڭ مەنىسى: مانا ئەمدى ماڭا سەنلەرنىڭ تاماشايىڭنى ھوزۇر كورۇش نوۋىتى كەلدى، دېگەن بولىدۇ.

....

2

يەنە شۇ «ئۇلۇك جانلار»نى تەرجىمە قىلىشقا دائىر ئەھۋاللار. يېزىش بولمىسىگە كىرىۋالغاندىن كېيىن قىلىدىغان ئىشلار پەقەت شۇنىڭغا ئوخشاش ئىش بولىدۇ. قەلەم تەۋرىتىشتىن ئىلگىرى، ئۇنى كۈچىنىڭ بېرىچە ئۆزلەشتۈرۈۋېتىش كېرەكمۇ ياكى ئەجنەبىلىك پۇرىقىنى ئىمكان قەدەر ساقلاپ قىلىش كېرەكمۇ دېگەن مەسىلىنى ھەل قىلىشقا توغرا كەلدى. ياپونچە تەرجىمان شاڭتيەن جىنجۇن ئالدىنقى ئۇسۇلىنى قوللىنىشنى تەشەببۇس قىلغان. ئۇ، ھەجۋى ئەسەرلەرنى تەرجىمە قىلىشتا، ھەممىدىن موھىمى ئاسان چۈشەنگىلى بولىدىغان قىلىپ تەرجىمە قىلىش كېرەك، قانچىكى چۈشىنىشلىك بولسا، ئۈنۈمى شۇنچە زور بولىدۇ دەپ قارايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن ئۇ ئوز تەرجىمىسىدە، بىر جۈملىنى بەزىدە بىرنەچچە جۈملىگە ئايلاندۇرۇۋەتكەن، ئۇنىڭ تەرجىمىسى ئىزاھلاشقا ئوخشاپراق كەتكەن. مېنىڭ پىكرىم ئۇنداق ئەمەس. چۈشىنىشلىك بولسۇن دىسەڭ، ئىجات قىلغىنىڭ ياكى ئوزگەرتىپ يازغىنىڭ، ۋەقەلىكنى جۇڭگو ۋەقەلىك-

لىرىگە، ئادەملىرىنىمۇ جۇڭگو ئادەملىرىگە ئۆزگەرتكىنىڭ
ياخشى. ئەگەر تەرجىمە قىلىۋاتقان ئىكەنسەن، بۇنىڭدا ھەم-
مىدىن ئاۋال كۆزدە تۇتۇلىدىغان مەقسەت — چەتئەل ئەسەرلى-
رىدىن كەڭ بەھرىمەن قىلىش؛ ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى تونۇش-
تۇرۇش بىلەنلا قالماي، بەلكى شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئەقلىي
بىلىمنى ئۇستۇرۇش، ھېچبولمىغاندا خۇددى چەتئەللەرگە سايا-
ھەتكە بارغاندەك، قەيەردە، قاچان، قانداق ئىش بولغانلىقىدىن
خەۋەردار قىلىش: ئۇنىڭدا غەيرى ئىقلىمنىڭ روھىي ھالى
بولۇشى كېرەك، ئەجنەبىلىك پۇراق دېگىنىمىز ئەنە شۇ.
ئەمەلىيەتتە دۇنيادا پۈتۈنلەي ئۆزلەشتۈرۈلگەن تەرجىمىنىڭ
بولۇشىمۇ مۇمكىن ئەمەس؛ ئەگەر بولىدىكەن، تۇرقى ئوخشاش،
روھى باشقا بولۇپ چىقىدۇ، تازا پەرق ئەتكەندە، ئۇنى
تەرجىمە دەپ ھېساپلىغىلى بولمايدۇ. تەرجىمىدە ئىككى
تەرەپكە ئوخشاش ئېتىۋار بېرىش كېرەك: بىر تەرەپتىن
چۈشىنىشلىك قىلىشقا تىرىشىش كېرەك، يەنە بىر تەرەپتىن
ئەسلى ئەسەرنىڭ تۇرقى-سىياقىنى ساقلاش كېرەك، لېكىن
بۇنداق ساقلاش كۆپ ھاللاردا چۈشىنىشلىك بولۇشى بىلەن
زىت بولۇپ قالىدۇ؛ يات كۆرۈنىدۇ. بىراق ئۇ ئەسلىدە
ئەجنەبى ئالۋاستى بولغاچقا، ھەممە ئادەمگە يات كۆرۈنىدۇ،
ئەلۋەتتە؛ ئۇنى يات كۆرۈنمەيدىغاندەك قىلىش ئۈچۈن، ئۇنىڭ
كىيىم-كېچەكلىرىنىلا ئۆزگەرتىش مۇمكىن، ئۇنىڭ
بۇرنىنى يونۇپ پاناق قىلىپ قويماسلىق، كۆزلىرىنى ئويۇۋەت-
مەسلىك كېرەك. مەن بۇرنىنى يونۇۋېتىشنى، كۆزلىرىنى
ئويۇۋېتىشنى تەشەببۇس قىلمايمەن، شۇنىڭ ئۈچۈن بەزى

جايلىرىنى ئوقۇشقا راۋان چۈشۈپ بەرمىگۈدەك تەرجىمە
قىلىشنى ئورۇنلۇق كۆردۈم. جۈملىلەرنىڭ تۈزۈلۈشىنى پەن
نەزىرىيىلىرىدەك تۈجۈپىلەپ ئولتۇرماي، ئەركىنرەك تەرجىمە
قىلدىم؛ لېكىن "ھالدا" دېگەن رەۋىشنى ئىشلىتىۋەردىم،
چۈنكى بۇنداق سۆزلەرنى ئوقۇپ ئادەتلىنىپ قالغان كىتاپخانلار
ھازىر ئاز ئەمەس..........

تەرجىمىدىن تەرجىمە قىلىش توغرىسىدا

مۇمۇتيەن ئەپەندى «مەشئەل»نىڭ 21 - كۇنى چىققان سانىدا،
يازغۇچىلارنىڭ مەنىسىز ساياھەت خاتىرىلىرىگە ئوخشاش بىر-
نەرسىلەرنى يېزىشىغا قارشى چىقىپ، جۇڭگوغا ئەۋۋىلى يۇنان-
رىمنىڭ، ئاخىرى ھازىرقى زامانىنىڭ مەشھۇر ئەدىبىي ئەسەر-
لىرىنى تونۇشتۇرغانىغا يەتمەيدۇ، دەپتۇ. مېنىڭچە بۇ ناھايىتى
ئەمەلىي مەسىلىھەت. لېكىن ئۇ «ئەركىن پاراڭ»نىڭ 19 - كۇنى
چىققان سانىدا، ۋاستىلىك تەرجىمىگە قارشى چىقىپ، كەچۈر-
گىلى بولىدىغان بەزى شەرتلەرنى قوشۇپ قويغان بولسىمۇ،
ۋاستىلىك تەرجىمىنى "بىرخىل قۇۋلۇق - لولىلىق" دەپتىكەن.
بۇ سۆز ئۇنىڭ كېيىنكى سۆزىگە زىت، ئۇقۇشۇلماسلىقلارنىمۇ
ئاسانلا پەيدا قىلىپ قويىدۇ، شۇنىڭ ئۇچۇن بىرنەچچە ئېغىز
سۆز قىلغۇم كەلدى.

تەرجىمىدىن تەرجىمە قىلىش بىۋاستە تەرجىمە قىلغانغا
قارىغاندا ئاسان چۇشىدۇ. ئالدى بىلەن، ئەسلى ئەسەرنىڭ
تەرجىمانىنى چىشىم پاتماسىمىكىن دەپ تەگلىكتە قالدۇرىدىغان ۋە
قەلەم تەۋرىتىشكە پېتىنالمايدىغان يەرلىرىنىڭ بەزى قىسمى
ئەسلى تەرجىمە قىلغۇچى تەرىپىدىن ھەل قىلىنىپ كەتكەن

بولىدۇ. تەرجىمە ھەر ھالدا ئەسلى ئەسەرگە يەتمەيدۇ، ھەتتا
جۇڭگونىڭ گۇاڭدۇڭ تىلىنى بىيجىڭ تىلىغا ياكى بىيجىڭ
تىلىنى شاڭخەي تىلىغا تەرجىمە قىلغان تەقدىردىمۇ، ئۇنى دەل
جايىدا چىقىرىش تەس. تەرجىمىدىن تەرجىمە قىلغاندا بولسا،
ئەسلى ئەسەرنىڭ كۆز يەتمەيدىغان يەرلىرى توغرىسىدىكى،
دىلىغۇللۇق ئازىيىدۇ. ئاندىن قالسا، چۇشىنىش قىيىن بولغان
يەرلىرىنى سادىق تەرجىمان كۆپىنچە ئىزاھلاپ قويىدۇ، ئۇنى
بىرقاراش بىلەنلا چۇشىنىپ كەتكىلى بولىدۇ. ئەسلى ئەسەردە
ئۇنداق ئىزاھاتلارنىڭ بولۇشى ھاجەت ئەمەس. شۇ سەۋەپتىن،
بىۋاستە تەرجىمە خاتا بولۇپ قالىدىغان، ۋاستىلىك تەرجىمىدە
ئۇنداق خاتالىقلار تۇغۇلمايدىغان چاغلارمۇ بولىدۇ.

قايسى ئەلنىڭ تىلىنى بىلسە، شۇ ئەلنىڭ ئەدەبىياتىنى
تەرجىمە قىلغان ياخشى. — بۇ تەشەببۇستا زادىلا خاتالىق يوق.
ئەگەر شۇنداق بولىدىغان بولسا، جۇڭگودا ئەۋۋىلى يۇنان-
رىمنىڭ، ئاخىرى ھازىرقى زامانىنىڭ مەشھۇر ئەدىبىي ئەسەرلە-
رىنىڭ تەرجىمىلىرىنى بارلىققا كەلتۇرۇش تەس بولىدۇ. جۇڭگو-
لۇقلار چەتئەل تىللىرىدىن ئېھتىمال ئىنگلىز تىلىنى ھەممىدىن
كۆپ بىلىدۇ، ئاندىن قالسا ياپونچىنى بىلىدۇ. ئەگەر تەرجى-
مىدىن تەرجىمە قىلىنمايدىغان بولسا، بىزنىڭ كورىدىغىنىمىز
ئەنگلىيە، ئامېرىكا ۋە ياپونىيىنىڭلا ئەدىبىي ئەسەرلىرى بولۇپ
قالىدۇ؛ ئىبسېن، ئىبانىز بۇياقتا تۇرسۇن، ھەتتا ناھايىتى
ئومۇملىشىپ كەتكەن ئاندىرسىن بۇياقتا تۇرسۇن، ھەتتا ناھا-
يىتى ئومۇملىشىپ كەتكەن ئاندىرسىن چۆچەكلىرىنىمۇ، سېرۋان-
تېسنىڭ «دون - كىخوت ئەپەندى» سىنىمۇ كورۇشكە مۇۋەپپەق

بولالمايمىز. ئۇنداق بولغاندا نەزەر دائىرىمىز نەقەدەر بىچارە
ئەھۋالغا چۈشۈپ قالاركىن. دەرۋەقە، جۇڭگودا دانىيە،
نورۋېگىيە، ئىسپانىيە تىللىرىنى ئوبدان بىلىدىغان ئادەملەر يوق
ئەمەستۇر، لېكىن ئۇلار تاكى ھازىرغىچە تەرجىمە قىلمايۋاتىدۇ،
بىزدە ھازىر بىرى تامامەن ئىنگلىزچە تەرجىمىسىدىن قىلىنغان
تەرجىمە. ھەتتا سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ ئەسەرلىرىمۇ كۆپىنچە
ئىنگلىزچە، فرانسۇزچە تەرجىمىلىرىدىن تەرجىمە قىلىنغان.

شۇنىڭ ئۈچۈن مەن ئويلايمەنكى، تەرجىمىگە ھازىرچە
قاتتىق قورغان سېلىپ قويماسلىق كېرەك. ھەممىدىن موھىمى
تەرجىمىنىڭ ياخشى ياكى ناچار قىلىنغانلىقىغا قاراش كېرەك؛
بىۋاستە ياكى ۋاستىلىك تەرجىمە دەپ ئىلغاشنىڭ ھاجىتى
يوق؛ پۇرسەتپەرەسلىك قىلغان ياكى قىلمىغانلىقىنىمۇ سۈرۈش-
تۈرۈشنىڭ ھاجىتى يوق. ئەسلى تەرجىمىسىنى پىششىق
چۈشىنىپ، زامانىنىڭ تەقەززاسىنى بىلگۈچىنىڭ تەرجىمىدىن
قىلغان تەرجىمىسى بەزىدە ئەسلى ئەسەرنى ئوبدان چۈشەنمەي-
دىغان سادىق ئادەمنىڭ بىۋاستە تەرجىمىسىدىنمۇ ئوبدان
بولۇپ چىقىدۇ. ياپونىيىدىكى «ئۆزگەرتىش» نەشرىياتى «گوركى
ئەسەرلىرى»نى تەرجىمە قىلىپ چىقارغانلىقىنى بەزى ئىنقىلاپ-
چىلار پۇرسەتپەرەسلىك دەپ ئەيىبلىگەن ئىدى، لېكىن ئىنقى-
لاپچىلارنىڭ تەرجىمە قىلغانلىرى نەشردىن چىققاندىن كېيىن،
ئەكسىچە ئىلگىرىكى تەرجىمىنىڭ ئېسىللىكى روشەنلەشتى.
لېكىن شۇ شەرتنى قوشۇپ قويۇشقا توغرا كېلىدىكى، ئەسلى
تەرجىمىسىنى ئوبدان چۈشەنمەيدىغان، زامانىنىڭ تەقەززاسى
بىلەن ئالدىراپ تەرجىمە قىلىدىغانلارنىڭ تەرجىمىسىنى ھەق-

قەتەن كەچۈرۈم قىلىش مۇمكىن ئەمەس.

كەلگۈسىدە، تۈرلۈك مەشھۇر ئەسەرلەرنىڭ بىۋاستە تەرجىمە
نۇسخىلىرى بارلىققا كەلگەندە، تەرجىمىدىن تەرجىمە قىلىنغان
نۇسخىلارنى شاللاپ چىقىرىۋېتىش ۋاقتى يېتىپ كەلگەن بولىدۇ،
شۇنداق بولغان تەقدىردىمۇ شۇ تەرجىمە نۇسخىلىرى **كونا** تەر-
جىمە نۇسخىلىرىدىن ياخشى بولۇشى شەرت، "بىۋاستە تەر-
جىمە"نى قالقان قىلىۋېلىش يارىمايدۇ.

(6 - ئاينىڭ 24 - كۈنى)

يەنە تەرجىمىدىن تەرجىمە قىلىش
توغرىسىدا

مۇمۇتيەن ئەپەندىنىڭ «تەرجىمىدىن تەرجىمە قىلىش ۋە
باشقىلار توغرىسىدا» سەرلەۋھىلىك ئىككىنچى ماقالىسىنىڭ
ئاخىرىنى ئوقۇپ، مەندىكى چۈشىنىشمەسلىكنى ئىزاھلىغانلىقىنى
بىلدىم. لېكىن مېنىڭچە ھېچقانداق چۈشىنىشمەسلىك يوق،
پەرق شۇنىڭدىكى، پەقەت موھىم بولغىنى بىلەن موھىم بولمىغىنى
ئالماشتۇرۇپ قويۇلغان. مەن تەرجىمىنىڭ بىۋاستە ياكى ۋاستە-
لىك قىلىنغانلىقىدىن ۋە تەرجىمانىنىڭ مۇددىئاسىنىڭ قانداق-
لىقىدىن قەتئىي نەزەر، ئاۋال شۇ تەرجىمە نەتىجىسىنىڭ ياخشى
ياكى يامان بولۇپ چىققانلىقىغا قاراش كېرەك، دەپ تەشەببۇس
قىلىۋاتىمەن.

مۇمۇتيەن ئەپەندى بولسا، تەرجىمان "ئۆزىنى ئۆزى چاغلىشى"
كېرەك، ئۆزىنىڭ ماھارىتىنى ئىشلىتىپ، "بىرلا ئەجرى بىلەن
مەڭگۈ ھوزۇرلىنىدىغان" قىلىپ تەرجىمە قىلىشى كېرەك، ئۇنداق
قىلالمايدىغان بولسا، قول سالمىغىنى ياخشى، دەيدۇ. يەنى
چېتەن-تىكەن تېرىغاندىن كۆرە، يەرنى ئاق قالدۇرغىنى
ياخشى، ئۇ يەرگە باشقا ئۇستا باغۋەنلەر مەڭگۈ مەنزۇر بولىدىغان
ئېسىل گۈللەرنى تېرىسۇن، دەيدۇ. لېكىن "بىرلا ئەجرى بىلەن

مەڭگۈ ھوزۇرلىنىدىغان" قىلىش دىگەن گەپنىڭ بارلىقىغۇ بار،
لېكىن "بىرلا ئەجرى بىلەن مەڭگۈ ھوزۇرلىنىدىغان" ئىش
ناھايىتى ئاز ئۇچرايدۇ. يېزىقنى ئالساق، جۇڭگونىڭ بۇ تۈت
چاسا ھەرپلىرى ھەرگىزمۇ "بىرلا ئەجرى بىلەن مەڭگۈ ھوزۇر-
لانغىلى بولىدىغان" بەلگىلەر ئەمەس. ھالبۇكى، ئاق يەرلەرنىمۇ
مەڭگۈ ئاق قالدۇرۇش مۇمكىن ئەمەس؛ بىكار يەرلا بولىدىكەن،
ئۇ يەرلەردە ياكى چېتەن-تىكەن ياكى قامغاق ئۈنىدۇ، ھەممى-
دىن موھىمى، تەرجىمە ساھەسىنى قاغجىرىتىپ قويماسلىق
ئۈچۈن، بۇ ساھەدىن خەۋەر ئېلىش، ئۇنى پەرۋىش قىلىش
ياكى ئوتاپ تۇرۇش كېرەك. بۇ — تەنقىت.

لېكىن بىز تەرجىمىگە، بولۇپمۇ تەرجىمىدىن تەرجىمە قىلىشقا
سەل قاراپ كېلىۋاتىمىز. تەنقىتچىلەر ئىجادىيەت توغرىسىدا ھەر
ھالدا پات-پات ئېغىز ئېچىپ تۇرىدۇ. تەرجىمە توغرىسىدا
بولسا، بۇندىن بىر نەچچە يىل ئىلگىرى تەرجىمە خاتالىقلىرىنى
مەخسۇس كۆرسىتىپ بېرىدىغان ماقالىلار ئاندا-ساندا چىقىپ
تۇرغان ئىدى، يېقىندىن بۇيان ناھايىتى كەم ئۇچرايدىغان
بولدى؛ تەرجىمىدىن قىلىنغان تەرجىمە توغرىسىدىكى ماقالىلار
تېخىمۇ ئاز. لېكىن ئەمەلدە ئىشلەش جەھەتتە، تەرجىمە تەنقىت-
چىلىكى ئىجادىيەت تەنقىتچىلىكىدىن تەس، ئەسلى ئەسەرنىڭ
تىلىنى چۈشىنىشتە تەرجىماندىنمۇ ئارتۇق ئىقتىدارغا ئىگە بولۇش
كېرەك، ئەسەرنىڭ مەزمۇنىنىمۇ تەرجىماندىن ئوبدانراق
چۈشىنىش كېرەك. مۇمۇتيەن ئەپەندىنىڭ ئېيتقىنىدەك، تەر-
جىمىدىن تەرجىمە قىلىشتا، قوشۇمچە پايدىلانغىلى بولىدىغان
بىر نەچچە خىل تەرجىمە نۇسخىلىرى تەييار؛ بۇ تەرجىمانلارغا

ناھايىتى ئوڭايلىق تۇغدۇرۇپ بېرىدۇ، چۈنكى A تەرجىمە
نۇسخىسىدىن گۇمان تۇغۇلسا، B تەرجىمە نۇسخىسىدىن پايدى-
لىنىش مۇمكىن. بىۋاستە تەرجىمە قىلىشتا ئۇنداق ئوڭايلىق
يوق، چۈشەنمەيدىغان جاي ئۇچراپ قالسا ئىلاج يوق، چۈنكى
دۇنيادا ئوخشاشمايدىغان ئىبارىلەر بىلەن مەنىسى جۈملىمۇ-
جۈملە ئوخشايدىغان ئىككى ئەسەر يازىدىغان ئاپتور يوق.
تەرجىمىدىن تەرجىمە قىلىنغان كىتاپلارنىڭ كۆپ بولۇشىدىكى
سەۋەپلەرنىڭ بىرى شۇ بولسا كېرەك، ھورۇنلۇقنىمۇ ئۇنىڭ
سەۋەۋى دىسە بولىدۇ، لېكىن تىل ئىلمى جەھەتتىكى كۈچنىڭ
يېتىشمەسلىكىمۇ سەۋەپ بولسا كېرەك. ئەنە شۇنداق ھەر خىل
نۇسخىلىرىدىن قوشۇمچە پايدىلىنىپ ئولتۇرۇپ قىلغان تەرجىمە-
لەرنى تەنقىت قىلىش تېخىمۇ تەس، بۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ھېچبولمى-
غاندا ھەر خىل ئەسلى تەرجىمىلەرنى چۈشىنىش شەرت.
مەسىلەن، چېن يۈەن تەرجىمە قىلغان «ئاتىلار ۋە باللار»،
لۇ شۈن تەرجىمە قىلغان «تارمار» ئەنە شۇ خىلغا كىرىدۇ.

مېنىڭچە، تەرجىمىگە كەڭ يول بېرىش كېرەك، تەنقىتلەش
ئىشىغا ئەھمىيەت بېرىش كېرەك. ئەگەر تەرجىمانلار ئۆزى
ئېھتىيات قىلسۇن دىگەن مەقسەت بىلەن ھۆكۈمنى تولىمۇ قاتتىق
قىلىۋېتىدىغان بولساق، بۇنىڭ نەتىجىسىدە كۈتكىنىمىزدىن
باشقىچە بولۇپ چىقىدۇ: ياخشى تەرجىمە قىلىدىغانلار ئېھتىيات
قىلىدۇ، قالايمىقان تەرجىمە قىلىدىغانلار يەنىلا قالايمىقان
تەرجىمە قىلىۋېرىدۇ، ئۇ چاغدا يامان تەرجىمىلەر ياخشىراق
تەرجىمىلەردىن كۆپىيىپ كېتىدۇ.

ئاخىرىدا، ئانچە مۇھىم بولمىغان بىر نەچچە ئېغىز سۆزۈم

بار. مۇمۇتيەن ئەپەندى تەرجىمىدىن تەرجىمە قىلىشقا شەك
كەلتۈرگەنلىكى ئۈچۈن، ئۆزى تەرجىمە قىلغان «تاشكەنت»نىڭ
نېمىسچە تەرجىمىسىنى كۆرگەندىن كېيىن، ھەتتا ئۇنىڭ
فرانسۇزچە تەرجىمىسىنىمۇ "قىسقارتىلغان نۇسخىسى" دەۋاپتۇ.
ئەمىلىيەتتە ئۇنداق ئەمەس. نېمىسچە تەرجىمىسى قېلىن بولسىمۇ،
لېكىن ئۇ بىرلەشتۈرۈپ تۈپلەنگەن ئىككى رومان، ئاخىرقى
كۆپرەك قىسمى سىرافىموۋىچنىڭ «تۆمۈر ئېقىن» دىگەن رومانى.
دىمەك، بىزدىكى خەنزۇچىغا تەرجىمە قىلىنغان «تاشكەنت»مۇ
"قىسقارتىلغان نۇسخىسى" ئەمەس.

(7- ئاينىڭ 3- كۈنى)

چاخچاق چاخچاقچە بولسۇن (A)

كومپرادور

ئېست، ليۇ بەننۇڭ ئەپەندى ئۇشتۇمتۇت كېسەل بىلەن ئولۇپ كەتتى، ئىلىم ساھەسىدە يەنە بىر ئادەم كېمىيىپ كەتتى، بۇنىڭ ئۇچۇن ھەسرەتلىنىش كېرەك. لېكىن فونىتىكىدىن قىلچە ساۋادىم يوق، ئۇنى تەرىپلەش جەھەتتە بولسۇن، چوكۇرۇش جەھەتتە بولسۇن، بىرەر ئېغىز سوز قىلىشقا لايىق ئەمەسمەن. بۇ مۇناسىۋەت بىلەن باشقا بىر ئىش ئېسىمگە چۈشتى، ھازىرقى ئومۇمى ئەدىبىي تىل تاكى "چورۇۋېتىلگىچە" ياكى "ۋاز كېچىلگىچە" ليۇ بەننۇڭ ئوز ۋاقتىدىكى ئومۇمى ئەدىبىي تىلغا بولۇپمۇ ياۋروپاچىلاشتۇرۇلغان ئومۇمى ئەدىبىي تىلغا "ئۇدۇلمۇ-ئۇدۇل تۇرۇپ زەربە بېرىدۇ"غان كاتتا ئادەم ئىدى.

ئۇنىڭ ھېچقانچە كۆچ سەرپ قىلىنمىغان، لېكىن ناھايىتى كۈچلۈك بولغان مۇنداق ئاجايىپ سوزلىرى بار ئىدى:

"ئاددىيغا بىرلا مىسال كەلتۈرەي: كۆڭزى ئېيتىدۇ-

لەركى: 'ئوقۇغاننى ھەمىشەتەكرار قىلىش راھەت ئەمەسمۇ؟'

بۇ تولىمۇ كونا ئۇسلۇپ، ياخشى ئەمەس!

— ئوقۇغاننى ھەمىشە تەكرار قىلىش، — دەيدۇ كۆڭزى،

— راھەت ئەمەسمۇ؟

بۇ يارايدۇ!

— ئوقۇغاننى ھەمىشە تەكرار قىلىش راھەت ئەمەسمۇ؟ — دەيدۇ كۆڭزى.

بۇ تېخىمۇ ياخشى! نېمىشقا؟ ياۋروپاچىلاشتۇرۇلغان. لېكىن 'كۆڭزى ئېيتىدۇ' دىگەن شەكىل 'ئېيتىدۇ كۆڭزى' دىگەندەك ياۋروپاچىلىشالمىغان!"

بۇ سوزلەر «جۇڭگو گىراماتىكىسى توغرىسىدا ئومۇمى بايان»دا ئۇچرايدۇ. ئۇ كىتاپ — راۋرۇس يېزىلغان كىتاپ؛ ئۇنىڭ ئاپتورى «يېڭى ياش»نىڭ ھەمسەپەرلىرىدىن بولۇپ، 4-ماي دەۋرىدىكى «ئەدەبىيات ئىنقىلاۋى»نىڭ جەڭچىسى ئىدى، ھازىر رەخمەتلىك بولۇپ قالدى. جۇڭگونىڭ كونا ئادىتى بويىچە، بىرەر ئادەم ئولگەندىن كېيىن، ئۇنىڭ قەدرى-قىممىتى ئېشىپ كېتىدۇ، شۇنىڭ ئۇچۇن ئۇنى يېڭىۋاشتىن تىلغا ئالغىم كەلدى ۋە ئۇنىڭمۇ ئاخىر «مۇھاكىمە» تەھرىراتىنىڭ ھەمسەپەرلىرىدىن بولۇپ قالغانلىقىنى، بەزىدە "يۇمور"مۇ قىلىپ قويىدىغانلىقىنى تىلغا ئالغىم كەلدى؛ ئىلگىرى "يۇمور"مۇ قىلاتتى، لېكىن ئۇ "يۇمور"لىرى "چاخچاق" ئازگىلىغا تاشلىنىپ قىلىشتىنمۇ خالى بولالمايتتى.

يۇقۇرىدا نەقىل كەلتۇرۇلگەن ماقالىسىمۇ بۇنىڭغا ئەمەلىي مىسال بولالايدۇ. ئەمەلىيەتتە ئۇنىڭ سوزلىرى جاھىل ئەپەندىلەرنىڭ، شەھەر كوچىلىرىدىكى مۇتەھەملەرنىڭ شىم-كاستيۇم كىيگەن ۋە چەتئەل تىللىرىنى ئۇگەنگەن ياشلارنى كورگەندە، "ھەي......ي، بۇرنى پاكارلىق قىلىپ قاپتۇ، يۇزىمۇ ئاق ئەمەس

ئىكەن” دەپ زاڭلىق قىلغان سوزلىرىدىن پەرقلەنمەيدۇ.

تەبىكى، ليۇ ئەپەندىنىڭ قارشى تۇرغىنى ”تولىمۇ ياۋروپا-چىلاشتۇرۇۋېتىش“ ئىدى. لېكىن ”تولىمۇ“نىڭ دائىرىسى قانچىلىگرەكتۇ؟ ئۇ مىسال قىلىپ كورسەتكەن يۇقۇرقى 3 ئۇسۇل كونا كىتاپلاردا ئۇچرىمايدۇ، گەپلەشكەندە ئۇچراپ قالىدۇ، ئېغىزدا ئېيتقاندا، باشقىلارمۇ چۈشىنىپ كېتەلەيدۇ؛ لېكىن ”كۈڭزى ئېيتىدۇ“نى ”بايان كۈڭزى“غا ئوزگەرتىپ سوزلىسەك چۈشەنگىلى بولمايدۇ. شۇنداق بولسىمۇ، ليۇ ئەپەندى ئوزى قارشى چىققان ياۋروپاچىلاشتۇرۇلغان يېزىقلاردىن ئەملىي مىسال تاپالماي، ”’كۈڭزى ئېيتىدۇ‘ دىگەن شەكىل ’ئېيتىدۇ كۈڭزى‘ دىگەندەك ياۋروپاچىلىشالمىغان!“ دېيىشكىلا مەجبۇر بولغان. خوش، بۇ ”نىشانسىز ئوق ئاتقان“ بولمىدىمۇ؟

ياۋروپاچىلاشقان گىرامماتىكىنىڭ جۇڭگونىڭ ئومۇمى ئەدىبىي تىلىغا چاڭ سېلىپ كىرىشكە ئۇنىڭ قىزىقارلىقلىغى ئەمەس، زورۇر بولغانلىغى چوڭ سەۋەپ بولماقتا. مىللى ئەتىقشۇناسلار ئالۋاستى مىجەزنى يامان كورىدۇ، لېكىن ئوزلىرى زۇجىيې (كونسېپسىيە) لەردە ئولتۇرۇپ، ”شافىر كوچىسى“، ”مىتىخىست كوچىسى“ دىگەندەك غەلىتە ئىسىملارنى يازىدۇ؛ مۇلاھىزىچىلەر نىمىسىگە قىزىقىدىكىن-تاڭ، ئۇلار ئوز سوزلىرىنى ئىخچام قىلىمەن دەپ ئىلگىرىكى ئومۇمى ئەدىبىي تىل يېتىشمەي چەتئەل جۈملە شەكىللىرىنى قولىنىشقا مەجبۇر بولغان. ئۇنى چۈشىنىشنىڭ تەس ئىكەنلىگى، چاينى سۇمۇرگەندەك غورتلا يۇتۇۋەتكىلى بولمايدىغانلىغى ھەق-راست، لېكىن ئۇنىڭ ئىخچاملىغى شۇ كەمچىلىكنىڭ ئورنىنى تولدۇرۇپ كېتەلەيدۇ. خۇشى ئەپەندىنىڭ

«يېڭى ياش»قا بېسىلغان «ئىبسېنىزىم» دىگەن ماقالىسى يېقىندىن بۇيانقى بەزى ئەدىبىيات-سەنئەت توغرىسىدىكى نەزىرىي ماقالىلارغا قارىغاندا ھەقىقەتەن چۈشىنىشلىك بولسىمۇ، لېكىن ئۇ بىزگە قوپال-تېيىز، تومتاق بولۇپ تۇيۇلمىدىمۇ؟

ياۋروپاچىلاشتۇرۇلغان ئومۇمى ئەدىبىي تىلنى مەسخىرە قىلىدىغان ئادەم مەسخىرە قىلغاندىن تاشقىرى، بىزگە چەتئەللەرنىڭ ئىخچام مۇھاكىمىلىرىنى ئوز مەيلىچە ئوزگەرتمەي، شۇلۇپ تاشلىماي تونۇشتۇرىدىغان بولسا، مەن ئويلايمەنكى، ئۇ چوقۇم بىزگە تېخىمۇ ياخشى ئىبرەت كورسەتكەن بولاتتى.

رەقىپكە چاخچاق بىلەن تاقابىل تۇرۇشمۇ، دەرۋەقە، جەڭ قىلىشنىڭ ياخشى ئۇسۇلى؛ لېكىن ئۇنى رەقىپنىڭ تىناڭ تومۇرىغا تەگدۇرۇش شەرت؛ ئۇنداق قىلمىغاندا، چاخچاق ئاخىر چاخچاقتىنلا ئىبارەت بولۇپ قالىدۇ، خالاس.

(7-ئاينىڭ 18-كۈنى)

ۋېن گۇڭجېنىڭ كومپرادورغا يازغان خېتى

كومپرادور ئەپەندى:

جانابىڭىزنىڭ «ئەركىن پاراڭ»دا ئېلان قىلغان كاتتا ماقالىڭىزنى بۇگۈن ئوقۇپ، شۇنى چۈشەندىمكى، غەرپلىكلەرنىڭ تاجاۋۇزچىلىغىغا ھە-ھۇ دەپ مەدەت بېرىدىغان ئالاقانات (خائىن) لار ھېلىمۇ كوپ ئىكەن، جانابىڭىزنىڭ قارىشىچە، ياۋروپاچە مەدەنىيەتنىڭ ئەۋج ئېلىشىغا ”زورۇرىيەت“ سەۋەپ بولغانمىش. بۇ ھەقتە گەپنى نەدىن باشلىسام بولاركى-تاڭ؟

جۇڭگولۇقلار كارغا يارىماس بولسىمۇ، ھەر ھالدا سوز قىلالايدۇ. جۇڭگو تىلىنى كېرەكسىز قىلىۋېتىش، يېزىلىقلارنىمۇ "مىستىر" دەيدىغان قىلىۋېتىش — بۇ، جۇڭگو مەدەنىيىتىدىكى "زورۇرىيەت" بولمىسا كېرەك، مەسىلەن، جۇڭگولۇقلارنىڭ تىلى بويىچە، پالانى كىشى: "بۇگۇن يامغۇر ياغدى" دىسە، پوكۇنى كىشى: "شۇنداق، ھاۋا سالقىن بولۇپ قالدى" دىسۇن، جانابىڭىزنىڭ تەشەببۇسى بويىچە، بۇنى "بۇگۇن يامغۇر ياغدى، — دىدى پالانى كىشى" "ھاۋا سالقىن بولۇپ قالدى، شۇنداق، — دىدى پوكۇنى كىشى" دەپ ئوزگەرتىش كېرەك ئىكەن. بۇمۇ پۇتۇن جۇڭخۇا مىنگونىڭ پۇتۇن مىللىتى ئۇچۇن "زورۇر" بولامدۇ؟ ئومۇمەن كاتتا تەرجىمانلارنىڭ ياۋروپاچىلاشتۇرۇلغان قەلەملىرى جۇڭگو-غەرپ مەدەنىيىتىنىڭ راۋان يولىنى توسۇۋەتتى، بۇنىڭ نەتىجىسىدە ئەسلى ئەسەرنى ئوقۇيالايدىغان ئادەملەرمۇ تەرجىمىسىنى چۈشىنەلمەيدىغان بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە جانابىڭىزنىڭ "زورۇرىيەت"ى بۇندىن كېيىن جۇڭگونى غەرپ كىتاپلىرىنى ئوقۇش ئىمكانىيىتىدىن مەھرۇم قىلىدىغان بولدى. چىن زىجەن ئەپەندى تەشەببۇس قىلغان "ئاممىۋى تىل" — ئوزگەرمەس ھەقىقەت. جۇڭگولۇقلارنىڭ ئوز ئارا جۇڭگو تىلى بىلەن سوزلىشى ھەرقاچان مۇتلەق بولىدۇ. جانابىڭىز بولسىڭىز ياۋروپاچىلاشتۇرۇلغان گىراماتىكىنى زورۇرىيەت دەپ تۇرۇۋېلىۋاتىسىز! شۇڭا كاتتا نامىڭىزنىڭ "كومپرادور" ئىكەنلىكى "دەللالچە روھي ھالىتىڭىز"نى كەم-كوتىسىز ئىپادىلەپ تۇرۇپتۇ. ليۇ بەننۇڭ ئەپەندى: "تەرجىمە چەتئەل تىلىنى بىلمەيدىغان ئادەملەرنى ئوقۇش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلىدۇ"

دەيدۇ، بۇ ئوزگەرمەس قائىدە. جانابىڭىز بولسىڭىز ليۇ بەننۇڭنى ئاغزىڭىزغا كەلگىنىچە ھاقارەتلەپ، پۇتۇن جۇڭگو خەلقىنى ياۋروپاچىلاشتۇرۇلغان گىراماتىكىنى ئوزىگە جاندەك "زورۇر" قىلىۋالىدىغان ھالغا كەلتۇرمەي قويمايمەن دەۋاتىسىز! ئەپەندىم، ھازىر تومۇز ۋاقتى، ئارام ئېلىۋېلىڭ! جاھانگىرلار جۇڭگولۇقلارنىڭ نەسلىنى قۇرۇتىدىغان گاز بومبىلىرىنى سان-ساناقسىز تەييارلاپ قويىدى. دەللاللىق قىلغۇڭىز بولسا قىلىۋېرىڭ، لېكىن پۇتۇن مىللەتنى سېتىۋەتمەڭ. مەن بولسام بېشى بىلەن ئاخىرىنى ئالماشتۇرۇۋېتىدىغان ياۋروپاچە ئەدىبىي شەكىلنى بىلمەيدىغان نادان ئادەممەن! جانابىڭىزنىڭ زوق بىلەن قىلغان تەشەببۇسىڭىزغا قاراپ جانابىڭىزنى بىزنىڭ مەملىكىتىمىزنىڭ ئادىمى بولمىسا كېرەك دىگەن گۇمانغا كېلىپ قالدىم. جانابىڭىزغا ئالاھىدە جاۋاپكارلىق بىلەن سوئال قويای: نىمە ئۇچۇن بۇزەھەرلىك مەدەنىيەت گازىنى چېچىۋاتىسىز؟ جاھانگىرلاردىن تاپشۇرۇق ئالدىڭىزمۇ-يا؟ قىسقىسى، 449 مىليون (چىن ئەپەندىنى ھېساپقا ئالمىغاندا) قاتارىغا كىرىدىغان جۇڭگولۇقلار جانابىڭىزنىڭ تەشەببۇسى توغرىسىدا مەرھەمەت بىلدۇرمەيدۇ! دىققەت قىلىڭ، جاناپ.

ۋېن گۇڭجېڭ. 7-ئاينىڭ 25-كۇنى (8-ئاينىڭ 7-كۇنى چىققان «شېنباۋ» گېزىتىنىڭ «ئەركىن پاراك» بېتىگە بېسىلغان)

كومپرادورنىڭ ۋېن گۇڭجېڭغا جاۋابى

گۇڭجېڭ ئەپەندى:

جۇڭگو گىراماتىكىسىغا ياۋروپاچە شەكىلنى بىرئاز كىرگۈزۈش مېنىڭ تەشەببۇسۇم. ئۇ "جۇڭگو تىلىنى كېرەكسىز قىلىۋېتىش" دىگەن گەپ ئەمەس، "جاھانگىرلاردىن تاپشۇرۇۋالغان"مۇ ئەمەس. لېكىن جانابىڭىز دەرھاللا ماڭا "خائىن" دىگەندەك ئېغىر بەدناملارنى چاپلاپسىز، 449 مىليون (چىن ئەپەندىنى ھېساپقا ئالمىغاندا) قاتاردىكى جۇڭگولۇقلار نامىدىن مېنىڭ كاللامنى ئالماقچى بوپسىز. ئېھتىمال مېنىڭ تەشەببۇسۇم خاتا بولۇپ چىقىشىمۇ مۇمكىن، بىراق ھە دىگەندىلا ئۆلۈم جازاسىغا ھوكۇم قىلىپسىز، بۇ ئۇسۇل ناھايىتى مودا بولسىمۇ، لېكىن بىر ئاز ھەددىدىن ئاشقاندەك تۇرىدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە، مېنىڭچە، "449 مىليون (چىن ئەپەندىنى ھېساپقا ئالمىغاندا) قاتاردىكى جۇڭگولۇقلار"نىڭ پىكرى جانابىڭىزنىڭ پىكرى بىلەن ئوخشاش بولۇشى ناتايىن، سىز ئۇلارنىڭ ماقۇللىغىنى ئالمىغان، ئۇلارنىڭ سىرتىدىن ۋەكىل بولۇۋاپسىز.

جۇڭگو گىراماتىكىسىنى ياۋروپاچىلاشتۇرۇش دىگەن سوزدىن جۇڭگو تىلى ئورنىغا چەتئەل تىلىنى ئۆگىنىش دىگەن مەنا كېلىپ چىقمايدۇ. بۇ ئاددى داۋىلار توغرىسىدا جانابىڭىز بىلەن كوپ سوزلىشىشنى خالىمايمەن. مەن تومۇزدىن قورقۇپ كەتمەيمەن. ئەكسىچە مەنىسىزلىك سەۋەپ بولۇۋاتىدۇ. شۇنداق بولسىمۇ يەنە تەكرار ئېيتىمەنكى، مەن جۇڭگو گىراماتىكىسىغا ياۋروپاچىلاشتۇرۇلغان بەزى شەكىللەرنى قوشۇش زورۇر دەپ تەشەببۇس قىلىمەن. بۇ تەشەببۇس پاكىتتىن كېلىپ چىققان. جۇڭگولۇقلار "ھەر ھالدا سوز قىلالايدۇ"، بۇنىڭدا گەپ يوق، لېكىن ئالغا بېسىش كېرەك، ھەممىدە كونا پېتىچە بولىۋەرسە

كۇپايە قىلمايدۇ. كوز ئالدىمىزدىكى مىسالنى ئالاي: جانابىڭىز مانا مۇشۇ بىرنەچچە يۈز خەتلىك خېتىڭىزدىلا "توغرىسىدا" دىگەن سوزنى ئىككى قېتىم ئىشلىتىپسىز، بۇنىڭ قەدىمقى يېزىق بىلەن ئالاقىسى يوق، بۇ كېيىنكى چاغلاردىكى ئۇدۇل تەرجىمىدىن كېلىپ چىققان ياۋروپاچە گىراماتىك شەكىل؛ ھەتتا "ياۋروپاچىلاشتۇرۇلغان" دىگەن سوزنىڭ ئوزىمۇ ياۋروپاچىلاشتۇرۇلغان سوز؛ "كېرەكسىز" (取消) دىگەن سوزنىمۇ ئىشلىتىپسىز، بۇ پۈتۈنلەي ياپونچە سوز؛ "گاز" بولسا نېمىس تىلىدىن ئەينەن قوبۇل قىلىنغان ياپونچە ئاھاڭ تەرجىمىسى. بۇلارنىڭ ھەممىسى ناھايىتى جايىدا ئىشلىتىلگەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە شۇنداق ئىشلىتىش "زورۇر". مەسىلەن، "زەھەرلىك گاز"نى ئالاي، ئەگەر جۇڭگونىڭ ئەزەلدىن بار بولغان "زەھەرلىك بۇس" دىگەن سوزى ئىشلىتىلىدىغان بولسا، مەنىسى مۇجمەل بولۇپ قالىدۇ-دە، ئۇنىڭ زەھەرلىك بومبا ئىچىدىكى بىرنەرسىنى بىلدۇرۇشى ناتايىن. دىمەك، "زەھەرلىك گاز" دەپ يېزىلىشى ھەقىقەتەن "زورۇرىيەت"تىن كېلىپ چىققان.

جانابىڭىز ئەينەككە قاراپ باقماي، ئوزىڭىزنىڭمۇ ياۋروپاچىلاشتۇرۇلغان گىراماتىكىنى ئىشلىتىۋاتقان، ئالۋاستىلار ئاتالغۇلىرىنى ئىشلىتىۋاتقان ئادەم ئىكەنلىكىڭىزنى ئىختىيارسىز ئىسپاتلاپ بېرىپسىز. لېكىن مېنىڭچە، سىز ھەرگىزمۇ "غەرپلىكلەرنىڭ تاجاۋۇزچىلىقىغا ھە-ھۇ دەپ مەدەت بېرىدىغان ئالاقانات (خائىن)" ئەمەس، شۇنىڭ ئۈچۈن مېنىڭمۇ ئۇنداق ئادەملەردىن ئەمەسلىكىمنى مۇشۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئىسپاتلاپ بەردىڭىز دەپ ئويلايمەن. ئۇنداق بولمىسا، جانابىڭىز ئىتنىڭ

قېنىنى باشقا ئادەمگە پۈركۈيمەن دەپ، ئاۋال ئۆزىڭىزنىڭ
مۇبارەك ئاغزىڭىزنى بۇلغىغان بولۇپ چىقىسىز.

مەن ئويلايمەنكى، بىرەر مەسىلە ئۈستىدە مۇنازىرىلەشكەندە
پوپوزا ۋە بوھتان كارغا كەلمەيدۇ. قەلەم تۇتىدىغان ئادەمنىڭ
ھەدىگەندىلا خاپا بولۇپ كېتىشى، باشقا ئادەمنىڭ جېنىنى
ئېلىشقا ئۇرۇنۇشى تېخىمۇ كۈلكىلىك. ئەپەندىم، چىچاڭلاشنى
قويۇپ، ئۆپكىڭىزنى بېسىپ، ئۆزىڭىزنىڭ خېتىنى يەنە بىر قېتىم
ئوقۇپ كورۇپ، ئۆزىڭىزنى ئويلاپ كورسىڭىز قانداق؟
تومۇزدىكى ئامانلىقىڭىزنى تىلەپ خېتىڭىزنىڭ ئۇچۇرىنى
بەردىم. شەپكەمنى ئېلىپ تازىم قىلىمەن؛ ئىنىڭىز
كومپرادۇر.

8 ـ ئاينىڭ 5 ـ كۈنى

(8 ـ ئاينىڭ 7 ـ كۈنى چىققان «شېنباۋ»
گېزىتىنىڭ «ئەركىن يارالاڭ» بېتىگە بېسىلغان)

ھەيرانمەن (B)

يوموجۇن ئەپەندى ئاممىۋى تىل مۇھاكىمىسىگە ئوقۇتقۇچى سۈپىتىدە قاتنىشىۋاتىدۇ، ئۇنىڭ پىكرىگە ئەھمىيەت بېرىش ئىنتايىن تېگىشلىك. ئۇ "ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىغا ئاممىۋى تىلنى مەشق قىلدۇرۇش"نى تەشەببۇس قىلىۋاتىدۇ؛ "ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ماقالىيېزىشتا ئىشلىتىشنى ناھايىتى ياخشى كورىدىغان ۋە دائىم خاتا ئىشلىتىدىغان بىرمۇنچە مودا سوزلەر"نى مىسالغىمۇ ئېلىپ، "ئەڭ ياخشىسى، ئۇلار ئىشلەتمىسۇن" ئۇلار كەلگۈسىدە پەرق ئېتەلەيدىغان بولغاندا بىرگەپ بولار، چۈنكى "ھەزىم قىلالمايدىغان يېڭى نەرسىلەرنى يېدۈرگەندىن كورە، ئاۋال توسۇپ قويۇش كېرەك" دەيدۇ. بۇ يەردە ئۇ مىسال كەلتۈرگەن "مودا سوز"لەردىن بىر قىسمىنى كورستەي —

ئورتاق ھېسسىيات، دۇيشياڭ (ئوبيېكت)، ھاۋا بېسىمى، تېمپېراتورا، كرىستال، ئۇزۇل-كېسىل، يۈزلىنىش، ئىدراك، رىيال، پەمسىز، نىسبىيلىك، مۇتلەقلىق، ئۇزۇن كەسمە يۈز، توغرا كەسمە يۈز، ئۇلۇم نىسبىتى......(«يېڭى ئىبارىلەر بوستانى»نىڭ 3 ـ ساندىن)

لېكىن مەن ناھايىتى ھەيرانمەن.

بۇ سوزلەرنى "مودا سوزلەر" دىگىلى بولماس. مەسىلەن: دۇيشياڭ (ئوبيېكت)، "رىيال" دىگەن سوزلەرنى گېزىت - كىتاپ ئوقۇپ تۇرىدىغان ئادەملەر دائىم ئۇچرىتىپ تۇرىدۇ؛ دائىم ئۇچرىتىپ تۇرغاچقا، خۇددى كىچىك باللار گىراماتىكا دەرسلىكلىرىنى ئوقۇمىسىمۇ تىل چىقارغانغا ئوخشاشلا، بۇلارنىڭ مەنىسىنى سېلىشتۇرۇپ بىلىۋالالايدۇ؛ ھالبۇكى مەكتەپتە مۇئەللىم چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. "تېمپىراتورا"، "كرىستال"، "ئۇزۇن كەسمە يۈز"، "توغرا كەسمە يۈز" دىگەن سوزلەرمۇ پەن ئاتالغۇلىرى؛ بۇلار ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ فىزىكا، مىنىرالوگىيە، بوتانىكا دەرسلىكلىرىدە بار، بۇلارنىڭ مەنىلىرى تىل دەرسلىكلىرىدىكى مەنىلىرىدىن پەرق قىلمايدۇ. ھازىر "دائىم خاتا ئىشلىتىلىدىغان" لىغى ئۇزلىرىنىڭ ئويلاپ كورمىگەنلىكى، ئوقۇتقۇچىلىرىنىڭمۇ چۈشەندۈرۈپ بەرمىگەنلىكى، ھەتتا باشقا پەنلەردىمۇ ئوخشاش مۇجمەل مەنىدە قوللىنىلغانلىغى تۈپەيلىدىن بولمىغانمىدۇ؟

ئۇنداق بولسا، ئاممىۋى تىلنى يېرىم يولدا ئۈگەنگەن، ئوتتۇرا مەكتەپتىن كېلىپ چىقىپ تېز يېتىشكەن ئاۋام كىشىلىرىنىڭ ئاممىغا نىمە پايدىسى تەگسۇن؟ ئامما ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىغا شۇنىڭ ئۇچۇن مۇھتاجكى، ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ بىلىم سەۋىيىسى خېلى ئۇستۇن، ئۇلار كوپچىلىككە بىلىم يولىنى ئېچىپ بېرەلەيدۇ، سوز بايلىغىنى كوپەيتىپ، يېشىپ بەرگىلى بولىدىغانلىرىنى يېشىپ بېرىدۇ، يېڭىدىن قوبۇل قىلىشقا تېگىشلىك بولغانلىرىنى قوبۇل قىلىدۇ؛ "دۇيشياڭ" دىگەنگە ئوخشاش سوزلەرنىڭ شەرھىنى ئاۋال چۈشىنىۋالىدۇ، توغرا كەلگەندە شۇ بىلەن ئالماشتۇرۇپ ئىشلىتەلەيدۇ، شۇ

تېپىلماي قالسا، شۇ يېڭى ئاتالغۇنىڭ ئوزىنى ئۈگىتىپ قويىدۇ ۋە ئۇنىڭ مەنىسىنى سوزلەپ بېرەلەيدۇ. ئەگەر ئۇلار ئاممىۋى تىلنى چالا بىلسە، يېڭى ئاتالغۇلارنىمۇ ئانچە چۈشەنمىسە، ئۇلار ھەقىقەتەن "ئۇزۇل - كېسىل" "قاتاردىن قالغان" بولۇپ قالىدۇ.

مەن ئويلايمەنكى، ئاممىۋى تىلنى ئامما ئۇچۇن مەشىق قىلىش كېرەك، "موداسوز"لەرنى قوللىنىشتىن توسىماسلىق كېرەك، بۇنىڭ ئۇچۇن، ھەممىدىن موھىمى، ئۇلارغا مەنىسىنى ئۈگىتىش كېرەك. ئوقۇتقۇچىنىڭ ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرى ئالدىدىكى رولى ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ كەلگۈسىدە ئامما ئالدىدا ئوينايدىغان رولىغا ئوخشاش. مەسىلەن، "ئۇزۇن كەسمەيۈز" ۋە "توغرا كەسمە يۈز" دىگەن سوز "ئۇزۇنىسىغا كەسمە يۈزى" ۋە "توغرىسىغا كەسمە يۈزى" دەپ يېشىپ بېرىلسە، ئۇنى چۈشىنىش ئاسان. ئەگەر "توغرىسىغا ھەرىلەنگەن يۈز" ۋە "ئۇزۇنىسىغا ھەرىلەنگەن يۈز" دەپ يېشىپ بېرىلسە، ئۇ چاغدا ھەتتا ياغاچچى شاگىرتمۇ چۈشىنىۋالالايدۇ، بۇنىڭ ئۇچۇن خەت ساۋادىنى چىقىرىشنىڭ ھاجىتى يوق، مەنئى قىلىش ياخشى ئەمەس، ئۇنداق قىلغاندا ئۇلاردىن بەزىسىگە مەڭگۈ مۇجمەل بولۇپ قېلىۋېرىدۇ، "چۈنكى ئوتتۇرا مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ ئالىي مەكتەپلەرگە كىرىپ، مەشھۇر ئەدىپ ياكى ئالىم بولۇش مۇرادىغا يېتىشى ناتايىن".

(8 - ئاينىڭ 14 - كۈنى).

期 限 表

借 者	借 期	还 期

I 210.3
U8501 03174

书 名 [illegible]

¥0.25 2α155

借书证卡号	借出日期	还书日期

读者须知

1、爱护图书人人有责。

2、按时归还，遗失赔偿。

3、不得圈点划线。

…夹西第 1 次印刷

بۇ كىتا…

1974 ـ يىل …4

1 ـ باسمىسى…

تاللاپ تەرجى…